

АЛЛАХ
ХУМАН
ДРУЖБА

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ЧЕЛИК А. Д., САРАЈЕВО

ГЕНЕРАЛНА ДИРЕКЦИЈА

Брзојавни наслов: ЧЕЛИК, Сарајево	Телефони: 38-01
Чековни рачун код Пошт. Штед. бр. 2222	38-02
Текући рачун код Држ. Хип. Банке	38-03
	38-04

ПРЕДУЗЕЋА:

Рудници гвоздене руде у Љубији и Вареш-Мајдану
Рудници угља у Зеници и Брезу
Железаре у Вареш-Мајдану и Зеници.

ПРОИЗВОДИ:

Мрки угљ. Гвоздена руда. Сирово гвожђе и сви полуфабрикати из гвожђа и челика. Бетонско, шипкасто, фазоново и обручно гвожђе. Носачи. Ваљана жица. Груби, средњи и фини лимови. Железничке, трамвајске и рудничке шине, везице и плоче. Вучена жица и ексер. Сименс-Мартинов и специјални челик. Електро-челик и легирани челик. Ливена трговачка, машинска и канализациона роба. Ливене цеви и сав прибор за водоводе. Пумпе, витлови, вагонети и сав остали рударски прибор.

ПРОДАЈА:

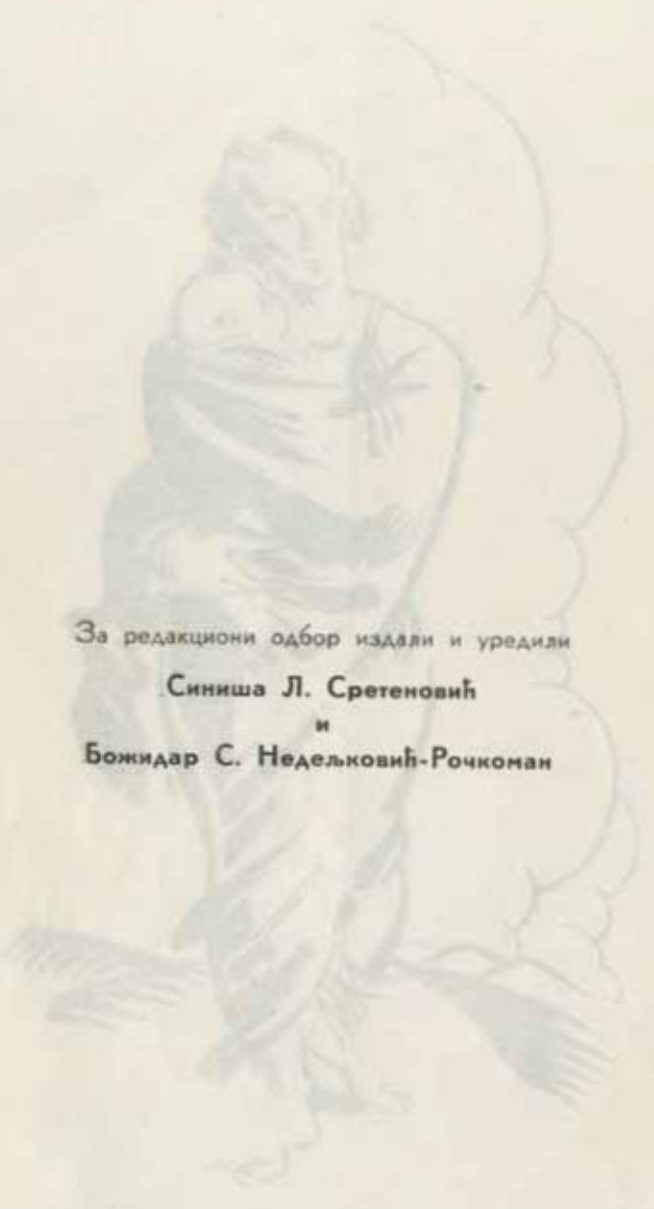
бетонског, шипкастог, фазоновог и обручног гвожђа те ваљане жице преко *Комерцијалних Бироа југословенских фабрика гвожђа* у Загребу, Мартинева ул. 14-1 и Београду, Краља Петра 18-1. — Вучене жице и ексера за *Србију* преко *Бироа за продају жице и ексера* у Београду, Краља Петра 18-1. *Трговачког лива* преко *Карпеловог бироа у Београду*. Све остале робе преко *Генералне Дирекције југословенског челика А. Д.* у Сарајеву, Палата Држ. Хипотекарне Банке.

4 135
5

АЛМАНАХ
ХУМАНИХ
ДРУШТАВА

За редакциони одбор издали и уредили

Синиша Ј. Сретеновић

и

Божидар С. Недељковић-Рочкоман

Бр. 24883/54

24883/54

САДРЖАЈ

	Страна
Уводна реч г. Душана С. Николајевића	5
Хумана свест — Душан С. Николајевић	6
Друштво црвеног крста Краљевине Југославије	21
Коло српских сестара	56
Дом слепих у Земуну	84
Материнско удружење	96
„Српска мајка”	104
„Насушни хлеб”	111
Друштво „Кнегиња Љубица”	119
Друштво за помагање сиротиње и сузбијање про- сјачења	126
Зимска помоћ у 1939-40	134
Културно-хумано друштво „Врачар”	144
Дечје обданиште „Св. Тројице”	149
Добротворно друштво незаштићена мајка и дете	152
Друштво „Заштита девојака”	156
Одбор госпођа за заштиту слепих девојака	161
Одбор госпођа са насеља Краља Александра I.	163
Просветно-хумано друштво Шумадинаца	166
Хумано друштво „Племенита душа дечје наде”	168
Хумано друштво „Карађорђе”	171
Хумано друштво „Сироче”	174
Опште хумано служитељско удружење у Краљеви- ни Југославији	177
Хумано друштво „Кића”	181
Дечје обданиште „Св. Никола” у Београду	184
Хумано друштво „Голих”	185
Хумано друштво „Добро срце”	186
Постанак и рад Јеврејског женског друштва 1874—1939	188
Хумано друштво „Добра воља” у Земуну	193

Много дела знаних и незнаних објављена су кроз разне листове, књиге и часописе али још се нико до данас није сетио да забележи и ода заслужено признање читавој легији скромних самарићанки и самарићана, који су утрли и утиру многу сиротињску сузу, увек вољни да помогну невољноме. Али њихов рад, као и њихова дела, увек је био тих, сакривен, скоро без бучне рекламе и јавног хвалисања.

У стотине хуманих друштава уписано је више хиљада чланова, жена, људи, девојака па чак и деце, из свих друштвених редова. Свој тој легији невидљивих неимара хуманости посвећујемо овај скромни Алманах, не ради тога да би њихов рад величали, јер он је и сам по себи величанствен, него већ само ради тога да пример њиховог делања као светао пример оставимо будућим покољењима и као поуку, како се кроз хришћанско и човечанско саосећање помаже ближњему своме.

Група новинара и књижевника, који издају овај Алманах, имала је циљ, да у Алманах убележи историјате, рад и заслуге свих хуманих друштава на територији Београда, Земуне и Панчева. Ради остварења те замисли, упућене су циркуларне молбе свим друштвеним управама, али, нажалост, и после поновног ургирања, у неким случајевима, нисмо могли добити тражене податке од свих друштава. Зато смо били принуђени да књигу издамо само са подацима оних друштава, који су били љубазни да нам их пошаљу.

Редакциони одбор

УВОДНА РЕЧ ГОСПОДИНА ДУШАНА С. НИКОЛАЈЕВИЋА

Драга Господо!

Ви сте одлучили да једним Алманахом хуманих друштава југословенске престонице сад, у ово време када се више него икад осећа потреба хуманости, покренете све боље људе на напоран рад око стварања једног бољег друштва. Ваша мисао је не само племенита, него и врло корисна. У југословенској земљи не сме нико који хоће да ради бити без крова, хлеба, зимњег дрвета и без лепоте. Београд мора и на хуманом пољу дати пример свима градовима наше отаџбине. Ваш потхват је сваке хвале достојан, а ја бих желео само да сви, којима је то дужност да схвате, и прихвате искрено ваше-благородне жеље.

Хумана свест мора потпуно да завлада овом земљом која је и у миру и у рату толике муке препатила. У њој данас, нажалост, није мали број оних према којима је друштво неправедно...

Душан С. Николајевић

ХУМАНА СВЕСТ

У једној прастарој јапанској песми сиротан јетко јадује свој јад. „Небо и земљу називају великим: за мене су врло мали. За сунце и месец кажу да су сјајни: мени никад не светле. Чујте, како моји стари родитељи јаучу! И жена и деца вичу. Отац, мајка, деца и жена, сви су утонули у беду. У заборављеном котлу на огњишту паук преде своју мрежу, а са огњишта не пробија дим кроз кров. Све је проклето, срам и очајање”.

Паук преде монотонију бедног живота. То је онај исти паук који ће тананом жицом вести над црним таваном убоге, трошне цатрље Ђуре Јакшића. Наш песник је био брат азијском песнику у часу када му се све натупило и када је певао о животу који је врло жалостан и о свету који је врло пакостан.

Данас је у свету много беде. Машина је сатански поломила снаге људских мишића и изнурила душе људске. И испословала, да је читав свет остао без посла. Као да се испунило пророчанство пророчице и песникиње америчке Шарлоте Перкинс Жилмен. У својој песми „Вук пред вратима”, која је у своје време пожњела популарност као бесмртна „Шваља” Томаса Худа, Жилмен пева: „Дан је дуг, ноћ кратка, постеља тврда и хладна, а моји мали увек уморни као и моји стари. Мали и стари неће да устану, јер дан неће ништа донети”. Голсворти ће, у једној својој драми, такође, говорити о мајци-сиротанки која брани деци да у зимске дане устану из постеље. Ако не напусте постеље, мање ће огладнети, а, колико то могу, грејаће једно друго својим малим мршавим телима. И у име неба преклињу очајници из поезије Жилменине да им се да рад.

Дајте нам рада, рада, тако вам неба!

Вук је пред вратима.

Вук, глад. У свету је много, опасно много беде, али се зато све јаче јавља код свих бољих људи хумана свест. Све се јасније осећа да се хуманост мора организовати. Хумана свест мора постати сила, и данас је већ замашан број оних који непогрешиво осећају да је само та сила кадра да сачува вредности цивилизација и да утире пут новој и човечанској будућности. Она ће тежити да све људе оспособи за вишу срећу. И за вишу лепоту.

Хумана свест је пречишћавање милосрђа од оних елемената, који, поред свих сажаљивих и млаких суза, понижавају људско достојанство. Хумана свест је племенитост која се одуховила до те мере да је помагање ближњих прокламавала, не само, врлином, него друштвеном дужношћу.

Џек Лондон је прожет том свешћу када пише да су до сад крвожедни и моћни богови владали светом, али да се ближи час када ће људи зидати нову и вишу цивилизацију. Човек треба да служи племенитости, да би се искоренила бруталност. И лепоти, да би се истребило све што је ружно. Јак нека служи слабима. Место да понижава људе, јак човек нека уздиже оне који су под бременом сиротиње клонули.

Несрећа, беда одваја нас од лепоте и радости. И тако нас чини нехуманим. Нека је одвећ оштра мисао Швеђанина Стриндберга, да несрећа од нас прави курјаке, ипак је тачно да је несрећан човек, кога туче беда, врло мало способан да жели истинску радост и своју и других. Ако несрећан човек воли људе, он их воли у њиховом патњиштву. А земља ова је издашна дародавка, да је грех ако се њена деца муче и злопате. Несрећа је нехумана и суморна, а — то је проклетство и саможиваца — и задовољен егоизам, није само нехуман, него и удаљен од праве среће. Срећан човек је хуман и воли људе.

У часовима среће човек је жељан да око себе види срећне људе: управо, то је потреба његове душе, која се стиди пред бедом других. Ла Бријер је генијално рекао, да постоји једна врста срамоте: бити срећан пред туђим несрећама. На другом месту он каже: не сме се у једној соби смејати ако се у другој плаче.

Нема Среће ако је Несрећа посматра својим гладним очима.

Хумана свест хоће да учини свет срећним; то ће рећи: бољим. Пут наш не сме бити више трновит ако желимо да будемо достојни становници васионе. Срећа је племенитост. Племенитост је срећа, а сваки онај, који даје од своје среће другима, постаје још срећнији. Наш смех је тек онда прави смех ако је и друга соба топла као наша и ако се у другој соби људи смеју као и у нашој.

Насупрот очајању беде и беспослице и, исто тако, насупрот тупим уживањима оних који се предају само материјалним добрима а чија душа ружно пати под сплином — насупрот животној нерадости, хумана свест објављује и тражи радост, радост живота свих. Радост рада, стварања, радост лепоте. Људи нису само гладни хлеба. Они морају јести, да би уживали у лепоти.

Додеов, до болести сензитивни и неизмерно човекољубиви, животопис патника Жака не би се тако дубоко заривао у наша срца кад тај Жак, кога су немаштина и неправде људске затрпали као огроман комад одроњене земље; кад тај уклетник не би, с нагоном живота и лепота његових, жудео ослобођење од беде. И Жак, који у раном детињству беше господче, отима се дављенички од беде и њених анималности и њених знојева, од алкохола, мрачне утехе мрачне беде. Жак хоће пурпура сунца. Хоће лепоту.

Описујући штрајкачку процесију младих радница, Опенхајм истиче да су на застави, коју оне носе, исписане речи: жељне смо хлеба али исто толико и ружа. И певају:

Корачамо, корачамо кроз лепоту дана,

Нека нас чује цео свет да певамо!

Хлеб и руже! Хлеб и руже!

Јер ми нећемо да се знојимо од рођења па до кончине.

Гладују наша срца исто као и наша тела.

Дајте нам хлеба, али дајте нам и руже!

Само кроз радост лепоте, свет, широке и још увек мученичке масе могу се спасти од свих разорних и негативно нивелизаторских система који уображавају да оциновљавање машина може донети људима мир и спокојство.

Хумана свест зна за непролазну истину: уколико маса буде поштеђена од суровости мизерије, и уколико буде при-

лазила лепоти утолико је баш она маса, у својим дубинама незадовољна системом који је у име звучних парола, ражаљује до једног огромног тела коме је главно трбух, а чије се безбројне руке и ноге крећу по команди.

Капитализам, уколико је гоњен само глађу новца, и антикапиталистички систем који од људи прави безличнике и робове, сваки на свој начин, али подједнако, сеју на све стране суморност. Хумана свест зна да маса неће ни беду, у коју га гура профитска саможивост, ни понижавајуће сврставање које тражи антикапиталистички систем у својој мржњи на све оно што је велико и што је створио човек у тежњи да буде јединка и да не буде роб него радосник.

Свет, сви људи имају право на радост. Ми, који смо се рађали у религији хришћанској, ово право свих људи осећамо нарочито у дане зимње који скривају толико даха наших младости. Сунце се преобразило у витлејемску звезду, а божанско новорођенче, са топлих груди мајке и сламе, маше ручицама. Паганска радост кликће у божићној легенди непанганске религије. Не назире се ни туробија јерусалимска ни голготски крст ни зид плача. Ова земља није Јозафатска долина, и непрестано маше ручицама млади Бог. Броди витлејемска звезда небеским бескрајем, а, опчињени витлејемском звездом, корачају три мудраца с Истока. Са онога Истока од кога ће опет доћи светлост целоме људском роду, светлост и миље једног општег Божића. И једног општег ускрса Добра и лепоте.

*

По нашим планинама већ се топи снег, чист као врлина. Треба да се пролеће јави свима.

Много је незапослених и незапослени су гладни. Међутим, сваки који хоће да ради не сме бити гладан. Јетко јадује свој црни јад и проклиње час кад се родио, пуки сиротан из прастаре азијске песме, а многе мајке, као у поезији Жилмениној, не допуштају деци да устану из постеља.

Дрхте и од страха пред животом толики наши суграђани. Тај страх морамо разгонити. Криза је тешка, али, баш зато, сви они, којима Бог даде, треба, треба, да врше своју хуману дужност. То је пут да буду срећнији и пут да

се сачувају темељи нашега друштва. Поделити своје весеље с невеселима, значи својој раздраганости дати смисао који је подједнако и добар и користан отаџбини. Ако буде хуманости, истинске хуманости, биће наше социјално раздање.

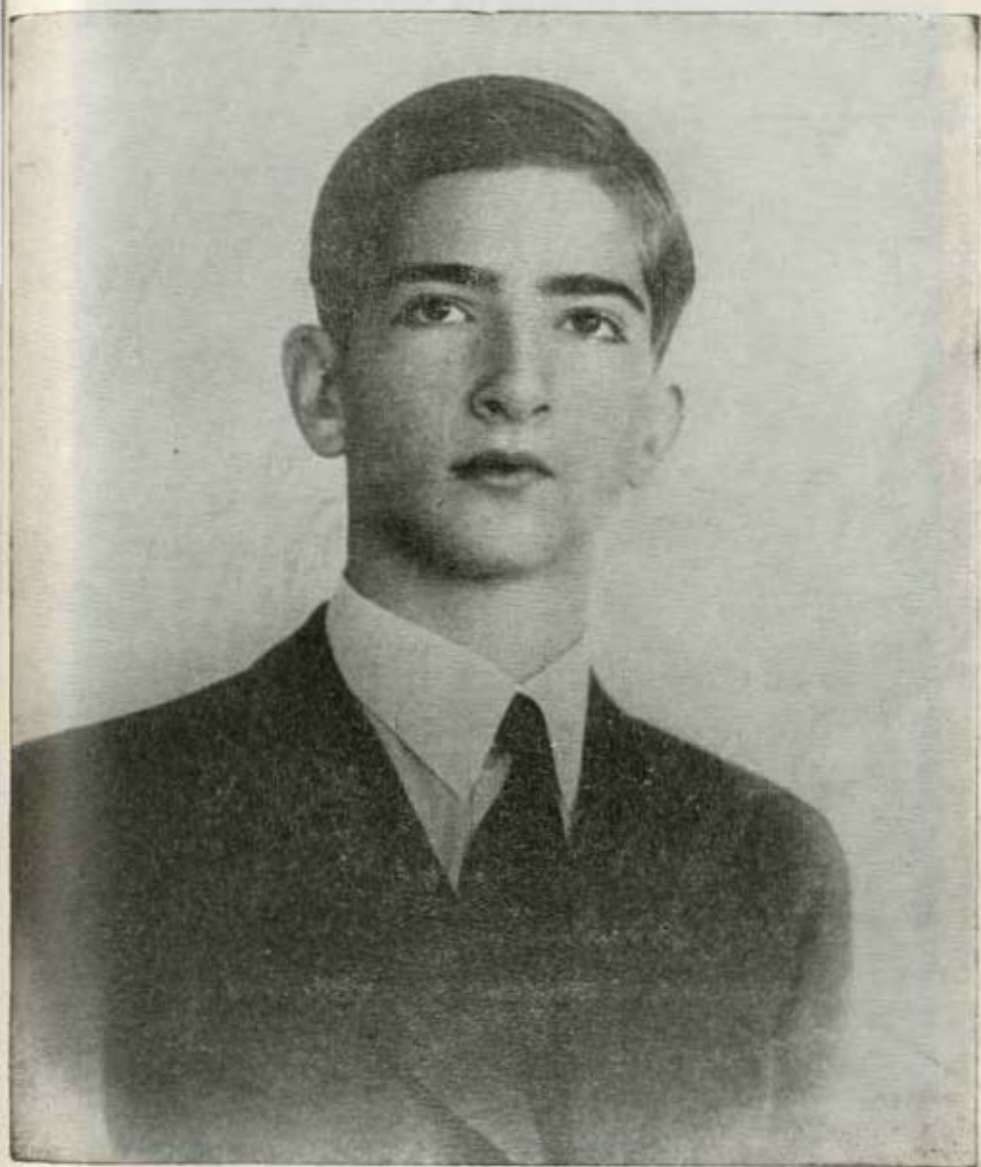
Нека завлада хумана свест! Зашто да она не буде покретач наших дела и зашто да не будемо сви весели?

Зашто кад је на небеском своду Витлејемска звезда и кад се радује ускрсли Христос?

Југословенска деца гледају усхићено у витлејемску звезду и у ускршње сунце. Њихове лепе и занете очи потврђују реч романтике Виктора Ига, да су деца пре свог рођења биле живе светлости на плавом небу. Не могу наша деца да одвоје своје очи од витлејемске звезде и ускршњег сунца док се на њих блажено смеју сви наши стари.

Београд, као југословенска престоница, ваља да свима југословенским селима и свима југословенским градовима предњачи својом хуманом свешћу. Само кроз широко и систематско хуманизовање, Југославија ће окупити све боље Југословене и створити услове за свежу југословенску културу, југословенску лепоту која ће понети младо и старо у нашој дивној земљи.

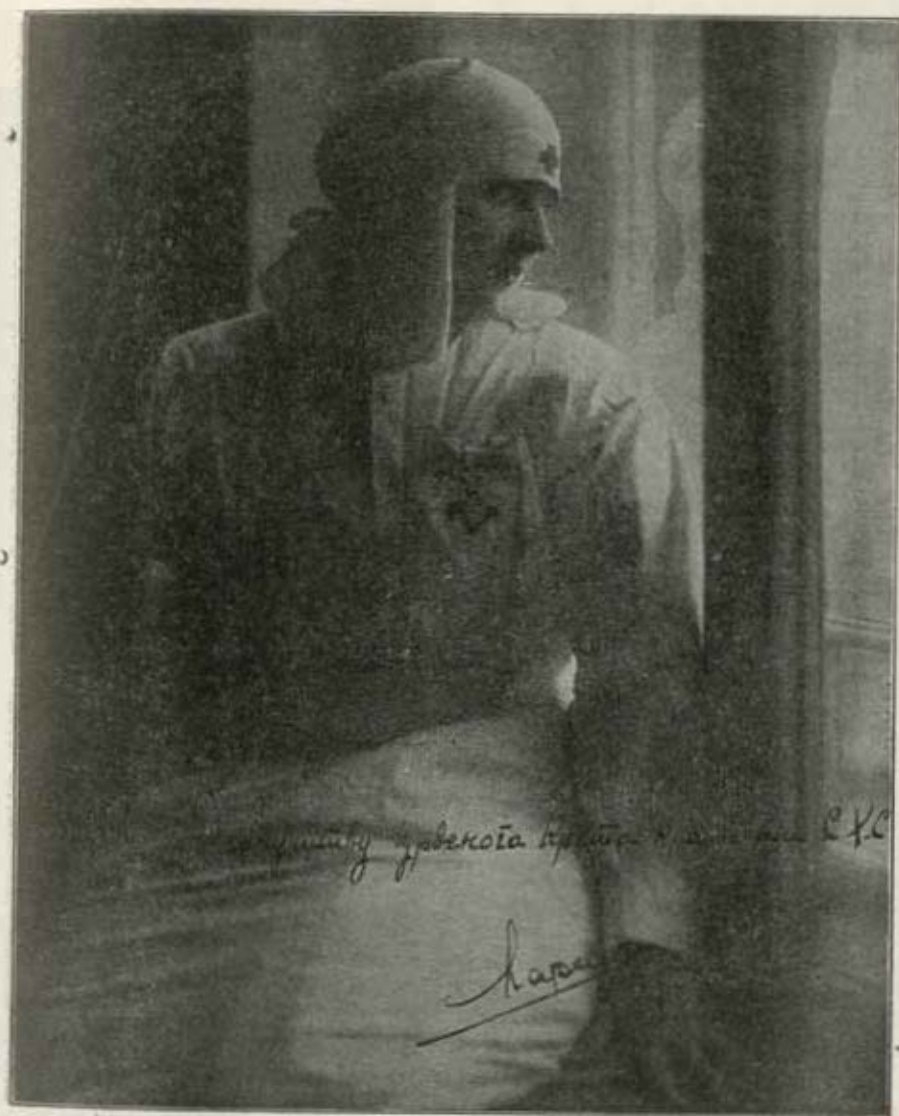
Београд, априла 1940 год.

Њ. В. КРАЉ ПЕТАР II
Високи Заштитник Друштва црвеног крста
Краљевине Југославије

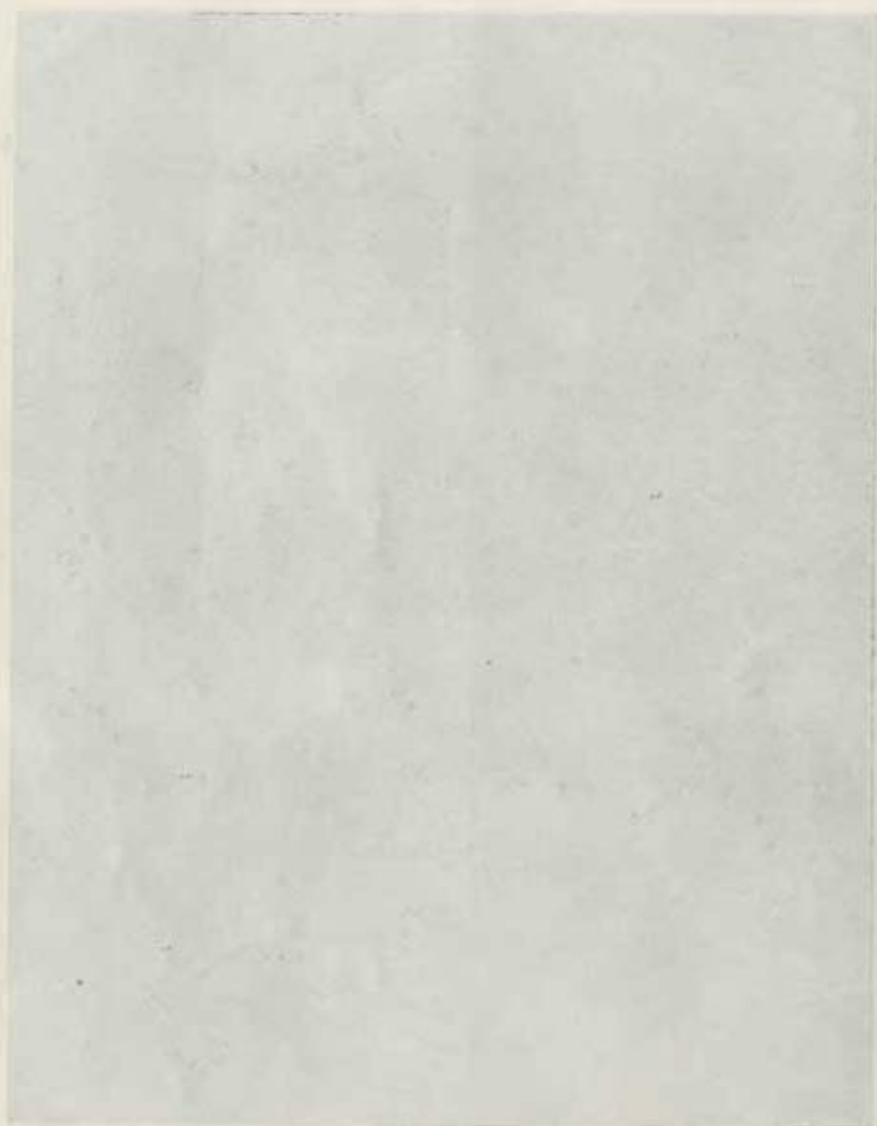

W. S. WATSON, JR.
Member of the Board of Directors
of the National Association of Manufacturers
and President of the National Association of Manufacturers
of the United States

Њ. В. КРАЉИЦА МАРИЈА
 Висока Заштитница Друштва црвеног крста
 Краљевине Југославије

24853/54

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

17/28512

Њ. КР. ВИС. КНЕЗ-НАМЕСНИК ПАВЛЕ
Претседник Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије
од 1934—1939

Бр. 24883/54

Њ. КР. ВИС. КНЕГИЊА ОЛГА
Претседник Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије
од 15-X-1939

THE HON. JAMES H. HARRISON, U.S. SENATOR FROM ALABAMA
IN 1891. (HARRISON COLLECTION)

ДРУШТВО ЦРВЕНОГ КРСТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПОСТАНАК ЦРВЕНОГ КРСТА

Све до оснивања међународне организације Друштва Црвеног крста рањени и оболели војници у ратовима били су готово сасвим препуштени својој злехудој судбини. Историцари прастарог и средњег века бележе само неколико примера старања око ратних рањеника и олакшавања њиховог тешког положаја. Тако се у античко доба помињу **Кир** и **Цар Аурелијан**, у шестом веку **Лав VI**, у десетом и једанаестом веку духовно-војничка братства — **витезови Св. Јована** и **Св. Лазара** и у дванаестом веку **султан Саладин**.

Творац и оснивач нашег Друштва Црвеног крста **Владим Ђорђевић** помиње као првог српског болничара **Стевана Уроша III Краља Дечанског**, а као прву ратну нудиљу, прву нашу милосрдну сестру на бојиштима средњег века, **Косовку девојку**. Она је први пример приватне помоћи ратним рањеницима, и отуда се на медаљи Српског друштва Црвеног крста и налази лик Косовке девојке. **Српски побратими** у средњем веку, који су се пред олтаром и причешћем заклињали да ће један другог помагати у случају да буду рањени у боју, претстављају такође зачетке **добровољне приватне помоћи**.

Од петнаестог па до краја осамнаестог века наилазимо на појединачне, али ретке, примере указивања помоћи рањеним и оболелим ратницима. Крајем петнаестог века **Краљица Изабела Католикиња** отвара, за време опсаде Гранаде, прву **пољску болницу** од шест шатора. Крајем шеснаестог века, 30 новембра 1581, варош **Турнеј** и **Пгинц од Парме** **Александар Фарнезе** склапају уговор о заштити рањеника, који претстављају први пример државне помоћи. Стотину година доцније **бранденбуршки кнез Фридрих Трећи** и француски маршал гроф **д'Асфалд** склапају конвенцију о олакшицама и човечном поступању са свима рањеницима и болесницима. Године 1711 у првом шлеском рату између Аустрије и Пруске уговорено је да ће рањенике и болеснике лечити лекари обеју зараћених сила, а трошкове око лечења сносиће, по оздрављењу болесника, она сила којој припадају. Године 1743 закључен је уговор између грофа фон **Стера** и херцога **ноаљског**, по коме се рањеници и

болнице стављају под заједничку заштиту, а 1759 имамо уговор између Фридриха Великог и Луја Француског, по коме се цео лекарски персонал олгашује као неутралан.

То је све што је у погледу хуманости и старања око рањеника учињено за двадесет и више векова.

Од Наполеонових ратова на овамо положај рањеног и болесног војника донекле се побољшава. Све владе ратујућих земаља принуђене су, колико због хуманости, толико и у интересу својих ратничких циљева, да стварају **војне санитете**. Међутим ни та **државна помоћ**, с обзиром на све веће жртве у све чешћим ратовима, није била ни издалека довољна. Оскудица у санитарском особљу и прибору запажала се код војске сваке европске земље. Бојишта су пружала страховите призоре. Поред гомила мртваца лежало је огромно мноштво рањеника и болесника. Тако је на пр. 1813 године, после битке код Лајпцига, лежало 2.000 рањеника пуних осам дана и осам ноћи на бојишту, и ни један од њих није добио ни залогај хране, ни гутљај воде за пиће, а камо ли да је ико превијен или од зиме заштићен.

Колико је војни санитар био недовољан да одговори своме задатку показује нам и Кримски рат 1853-56 године између Русије с једне и Турске, Француске и Енглеске с друге стране. Иако је од Наполеонових ратова па дотада прошло готово пола века, војни санитети појединих држава нису се за све то време припремили да одговоре својим ратним задацима. Стога се наметала хитна потреба за приватном помоћи. Енглеским рањеницима притекла је у помоћ **Флоранс Најтингалова** са 37 добровољних болничарки и обимном санитарском опремом, а руским **Јелена Павловна** са 300 милосрдних сестара. Те прве помоћи, указане у већим размерама рањеницима и војним санитарима зараћених земаља, показале су благотворне резултате: умирање од болести код енглеских војника спало је од 50% на 3%. Сличан успех постигнут је и на руској страни.

Неколико година доцније потреба за приватном помоћи рањеним и болесним ратницима наметала се још изразитије у рату између Италије и Француске с једне и Аустрије с друге стране. У битци код Солферина, јуна месеца 1859 године, учествовало је 300.000 војника. За 15 сати борбе одиграле су се дотад невиђене страхоте, 40.000 погинулих и рањених војника прекривало је солферинске равнице. Исто толико их је у току два месеца после битке умрло од разних болести. Са свих страна чули су се јауци, уздаси и преклињања за помоћ. Стање је било ужасно, а организована, права помоћ ниоткуда није долазила. Зараћене стране нису признавале једна другој пољске болнице и амбуланте, већ су и њих нападале, рањенике заробљавале, а лекаре, који су их неговали, често пута чак и убијале.

Том страховитом призору људске патње и трагедије при-

Београд, 12 јуна 1936 г.

Са дубоким осећањем поштовања и захвалности треба да се спомене рад Црвеног крста у току шест минутих деценија. У томе раду наше жене примерно су испуњавале дужности милосрдне сестре. Дужности које их очекују теже су, а потреба већа. Уверена сам да ће их југословенске жене свесрдно примити и пожртвовано вршити.

Карција

суствовао је и осетљиви, хумани Женевљанин **Анри Динан**. У малој италијанској варошици Кастиљоне, у Ломбардији, Динан је уз припомоћ неколико жена организовао прву помоћ рањеницима, без обзира из кога су зараћеног табора долазили. Цркве, многи приватни станова и разне друге зграде беху претворене у амбуланте.

У Динану се тада заче мисао да би добровољна помоћ, обучена и организована како ваља, а уз то осигурана неутралношћу, била за време рата од неоцењиве вредности за рањенике и ратне болеснике. А ово би се дало лако постићи кад би се државе обвезале, једном специјалном конвенцијом, да ће примити један заједнички знак за распознавање — једну свету заставу — коју је дужан сваки поштовати.

Тако је из ужасне битке на Солферину никла први пут идеја о Црвеном крсту.

По своме повратку у Женеву Динан је, под утисцима грозота и језивих приказа које је видео у солферинској битци, написао 1862 године књигу: „Успомене са Солферина“. У њој је, са страховитом реалношћу, приказао ужасе рата и изнео верну слику солферинске касапнице. Књига је умаласала јавно мњење целе Европе: хиљаде и десетина хиљада рањеника и болесника покосила је непоштедна смрт само зато што није било довољно државне нити довољно организоване приватне помоћи.

Али Динан се у овој својој књизи није задржао само на дирљивом опису онога што је видео. Он је истовремено изнео и сву племенитост доброћудних, нежних душа, које су у овој битци, из своје властите иницијативе и неорганизовано, прискочиле у помоћ ратним жртвама. „О, да је још у тај мах било по ломбардиским варошима само једна стотина изучених и искусних болничара и нудиља. Колике би огромне користи било од те стотине људи!“ вели Динан на једној од страница свога епохалног дела. А затим износи конкретне предлоге „великој европској породици“, које овако формулише:

„Зар не би било могућно да се оснују добровољачка помагачка друштва, која би у ратно доба неговала рањенике и болеснике или која би на време спремала све што треба за то негованје!“

Те би друштине у мкрно доба помагале жртвама великих поплава, пожара и других елементарних катастрофа, а поглавито би спремале све што им треба за случај рата, како би биле организоване и готове чим се рат огласи. Оне би, прво, под управом војно-санитетске власти на самом војишту указивале прву помоћ рањеницима и болесницима и, друго, неговале би их по болницама док не оздраве.

У ратно доба народ неће остати равнодушан кад његова

деца бију љути бој. Нема дакле ничега што би могло сметати таквом предузећу. Ту није тешкоћа, већ једино у озбиљном спремању за време мира, у образовању тих самих дружина. Потребни новци неће недостајати. Ствар захтева само доста оданости од стране неколицине људи”.

И, заиста, тих неколико људи Динан је нашао одмах по објављивању својих „Успомена са Солферина”.

ОДБОР ПЕТОРИЦЕ

У Женеви је постојало добротворно друштво под називом „Женевско друштво за јавно благостање”, коме је био задатак да помаже развој и ширење човекољубља. Претседник тог друштва био је угледни јавни радник др. Моаније. Друштво је преузело на себе да оствари замисли Динанове. На својој седници од 9 фебруара 1863 друштво је, после дуже дебате о Динановим предлозима, одлучило да се изабере одбор од пет најугледнијих члакова да они наставе рад у правцу остварења Динанових идеја и предлога.

Одбор петорице сачињавали су: Динан, генерал Дифур, др. Теодор Моаније, др. Мансар и др. Луј Апиа. Претседник му је био генерал Дифур, а потпретседник Теодор Моаније. Динан је обављао секретарске послове, док су лекари Мансар и Апиа претстављали лекарску струку.

Др. Моаније израдио је нацрт правила за нова друштва која се имају организовати у духу Динанових идеја. Тај нацрт састојао се углавном из ова два практична предлога: у свакој држави има да се оснује приватно добровољно друштво, које ће у миру, као и војни санитет, да се спрема за рат, када ће указивати помоћ рањеницима и болесницима, и које ће се мобилисати кад и војска и служити као помоћник и допуна војном санитету.

Одбору је било јасно да ће у спровођењу хуманих Динанових замисли и планова наићи на многе препреке. Апсолутистички систем владавине господарио је тада мање више у свима европским државама. Владе су нерадо гледале на приватну иницијативу, особито у питањима за која се сматрало да спадају у надлежност војних кругова. Сем тога Одбор петорице бојао се да неће имати довољно ауторитета да са својим предлозима изађе пред јавност. Зато је, на својој седници од 25 августа 1863, решио да се у што краћем року сазове у Женеви једна међународна конференција за помоћ рањеницима у рату, на којој би се саслушала мишљења и других угледних личности, званичних и приватних.

Сем тога сам Анри Динан кренуо је на пропагандистички пут по Европи са циљем да ширу европску јавност упозна са

Вот так, вкратце, мы можем описать процесс, который происходит в организме человека при употреблении пищи. Мы видим, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Мы также можем сказать, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Вот так, вкратце, мы можем описать процесс, который происходит в организме человека при употреблении пищи. Мы видим, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Мы также можем сказать, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Вот так, вкратце, мы можем описать процесс, который происходит в организме человека при употреблении пищи. Мы видим, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Мы также можем сказать, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Вот так, вкратце, мы можем описать процесс, который происходит в организме человека при употреблении пищи. Мы видим, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

Мы также можем сказать, что организм человека способен усваивать пищу, превращая ее в энергию и строительный материал. Это происходит благодаря сложным биохимическим процессам, которые происходят в организме.

својим плановима и намерама, да изложи рад и предлоге Одбора петорице и настојања Женевског хуманитарног друштва за јавно благостање. На томе путу Динан је придобио за своје идеје многе угледне личности, званичне и приватне, многе научнике и јавне раднике, а био је благодоклоно примљен и од неколико европских владара. Најзад, по његовом повратку у Женеву, Одбор петорице сазвао је међународну конференцију за 26 октобар 1863. Позив на конференцију упућен је свима европским владама и великом броју угледних лица из војничких, лекарских и финансијских кругова. Дневни листови објавили су поред позива и текст пројекта правила, који је израдио Одбор петорице.

Митрофан Михајло I председ. друштва 1876—1883

Конференција је радила од 26 до 29 октобра 1863 у Женеви под претседништвом др. Моанаијеа, који је замењивао болесног претседника генерала Дифура. На њој је било заступљено званично 16 држава са 18 делегата, затим 4 филантропска друштва са 6 делегата. Одбор са својих 5 чланова и 7 странаца, неакредитованих, који су присуствовали седницама.

Друштва која се оснују на овим основима зову се друштва Црвеног крста. На овај на начин Женева је постала колевком друштава Црвеног крста, чији је општи програм и организацију утврдила ова међународна конференција од 26—29 октобра.

Црвени крст на белом пољу, за разлику од швајцарског федералног грба: бели крст на црвеном пољу, усвојен је као за-

једнички заштитни знак добротворних друштава за помоћ рањеницима из почасти према земљи у којој је ова прва међународна конференција одржана. Нешто доцније Турска, Египат и Ирак добили су дозволу да место крста употребљавају црвени полумесец. Данас се црвеним полумесецом служе и неке државе Совјетске Уније, док Персијско друштво има знак црвеног лава са сунцем.

Швајцарска је била и остала мајка Црвеног крста. Њен Међународни комитет бринећи се за заробљенике, интерниране, рањене, болесне и друге страдалнике свих зараћених држава претстављао је — по речима творца нашег Црвеног крста — **душу и срце Европе**. „Док се на бојиштима с једног краја света на други разапињало тело Европе, и из њених многобројних рана липтила крв... ту, у међународном органу Црвеног крста, још је куцало њено срце, јер је ту нечовечним мукама времена одговарало вечно осећање људског милосрђа”.

Међународни комитет је одлично свршио и овај свој други задатак. Рањеницима и болесницима у будућим ратовима омогућена је добра помоћ и заштита. Дело Динаново крунисано је необичним успехом. Милосрђе у рату добило је и своје најнадлежније заштитнике: државе које воде ратове.

„На овај начин застава Црвеног крста постала је општи симбол за најузвишеније милосрђе. Из крви на Солферино никло је обилато милосрђе и уклоњена мржња између народности”.

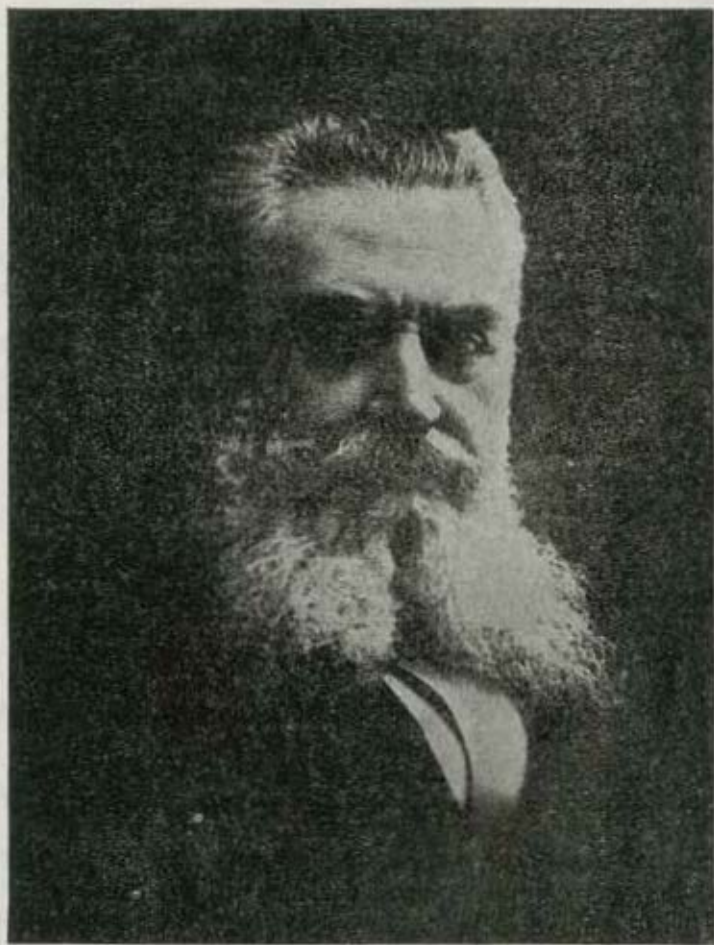
„Женевска конвенција” од 22 августа 1864 утврдила је:

1) Рањеници и болесници у ратно доба као и амбуланте и болнице признају се за неутралне. На њих ће се истаћи застава: **Црвени крст на белом пољу**. Санитетско особље, званично и добровољно, уживаће неутралност. Оно ће носити повеску: **Црвени лрст на белом пољу**.

Двадесет пети јануар односно шести фебруар 1876 године значајан је датум у историји нашег народа. Тог дана је основано Српско друштво Црвеног крста, чија је хумана, здравствена и морална делатност благотворно допринела остварењу заветне мисли народне. Од тога дана прошло је пуних 64 године. Своју плодну активност, која му је донела свеопште признање и у земљи и на страни, Друштво је под тим именом развијало све до 1921 године, безмало дакле пола столећа.

После светског рата, а по ослобођењу нашег троименог народа и уједињењу свих југословенских покрајина, Српско друштво Црвеног крста прима у своје крило све истородне организације са територије ослобођених крајева и шири свој рад на целу земљу. И тако 25 децембра 1921 године, сходно новим потребама и по одобрењу Краљевске владе, Друштво мења свој дотадашњи назив у Друштво Црвеног крста Краље-

вине Срба, Хрвата и Словенаца. Најзад променом назива државе и Друштво мења свој назив у Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије. Законом од 19 августа 1933 одређени су Друштву његови задаци у духу обавеза које проистичу из прим-

Др. Владан Ђорђевић

љених међународних конвенција и статута Међународног комитета као и с обзиром на потребе наше државе и народа. Друштвена правила донесена на ванредној скупштини од 19 новембра 1933 потврдила је Краљевска влада 8 децембра исте год. Шездесет четири минути година показују нам завидан напредак организације Црвеног крста у нашој земљи: из маленог али не-

уморног Друштва некадашње нејаке Кнежевине Србије, проширеног доцније у полетној и напредној Краљевини Србији, развило се данас моћно Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије са својом широком разгранатом организационом мрежом по целој пространој отаџбини.

Ни пуних двадесет четири године још није прошло од великог ратног крвопролића 1914—1918 године, а народи свих континентата стрепе, више него икада, од новог рата и нових ратних грозота, Због тога се и Црвени крст са својом хуманом делатношћу и својим узвишеним идеалима јавља, више него икада, као прека потреба сваког народа, као једино знамење под којим ће, упркос свих зала, правда и човечност ипак победити у свету.

Својим радом и резултатима постигнутим и у прошлости Црвени крст остаје и надаље драгоцен залога да ће се што лакше и са што мање жртава пребродити тешки тренуци једне неизвесне будућности. У том погледу најбољи нам пример пружа Српско друштво црвеног крста, па ћемо се у овом поглављу укратко осврнути на његов постачак и развитак, његов прегалачки рад, тешке напоре и бесмртне заслуге, које ће га овековечити на страницама наше најновије историје.

ОСНИВАЊЕ

Млади лекар др. Владан Ђорђевић још 1871 године написао је књижицу у којој је разлагао потребу приватне помоћи у ратно доба и план како да се та помоћ организује у Србији. Он се неуморно залагао за стварање хуманитарних установа у нашој земљи. Године 1872, као члан општинског одбора у Београду, радио је на томе да се у престоници Србије оснује завод за сиромашну децу која остану без родитеља, дом стараца и старица, кућа за наводна, домови и школе за глувонему и слепу децу и т.д.

У свом раду др. Владан Ђорђевић није спочетка наилазио на жељено разумевање и подршку. Али то га није ни мало поколебало. Он је врло добро схватио колику спасоносну делатност врше организације Црвеног крста за време ратова. У немачко-француском рату 1870-71 и сам је узео учешћа да би проучио санитарску ратну службу, пошто је претходно проучио уређење војног санитета пруске војске као и организацију и функционисање приватне помоћи ратним рањеницима и болесницима.

Уверен да ће, најзад, и народ и меродавни фактори пригрлити идеју оснивања Црвеног крста у Србији, Владан Ђорђевић је, после вишегодишњег популарисања ове установе, дочекао остварење своје замисли. Било је то бурне 1875-76 го-

дине у доба босанско-херцеговачког устанка против омрзнуте туђинске власти. Јануара месеца 1876 одржао је у просторијама београдског друштва „Грађанска касина“, у корист рањених усташа, два предавања са темом „Црвени крст на белој заста-

Аури Динау

ви" У тим предавањима потанко је описао ужасно стање рањених и оболелих војника на ратишту. Упознавши слушаоце са чувеним Динановим делом „Успомене са Солферина“, изложио је истовремено рад првих друштава Црвеног крста у ра-

товима немачко-данском 1864 године, пруско-аустриском 1866 и немачко-француском 1870-71.

На другом свом предавању од 8 јануара 1876 поднео је, између осталог, и предлог „да се у Србији оснује једна мрежа дружина и одбора, који би у мирно доба спремали оно што треба рањеницима и болесницима у ратно доба“, то јест да се оснује српски Црвени крст за добровољну помоћ рањеним и болесним војницима.

Мисли предавачеве, пуне љубави и осећања за своје ближње, наишле су на свеопште одобравање код присутних у дворани „Грађанске касине“. И као што је неуморни поборник и идејни стац међународне организације Црвеног крста Анри Динан нашао практичног неимара за извођење својих замисли у Жекевском друштву за јавно благостање и његовом председнику Моанију, тако је сад Динанов следбеник и идејни отац Српског Црвеног крста Владан Ђорђевић нашао практичног оснивача Српског црвеног крста у београдском друштву Грађанска касина и његовом председнику Ђорђу Симићу. Одмах после предавања председник Симић, уз једнодушно одобравање присутних, изјавио је да управа „Грађанске касине“ узима на себе иницијативу да оствари предлог др. Владана Ђорђевића о оснивању друштва за добровољну помоћ у рату.

Десет дана доцније, 18 јануара 1876, већ је у истој дворани одржан збор Београђана, на коме је после исцрпне дебате изабран привремени одбор од 40 лица са задатком да изради правила за српско друштво приватне помоћи ратним рањеницима и болесницима и да изврши све припремне радње за оснивање тог друштва.

Тако је труд Владана Ђорђевића и његових сарадника и помагача крунисан пуним успехом: 25 јануара (6 фебруара) 1876 године угледало је света Српско друштво Црвеног крста, које ће у току 49 година свога опстанка и неуморног рада пожртвовано и предано одговарати намењеним му задацима, савлађујући притом све оне ратне и поратне буре, патње и нечувена страдања кроз која је наш народ пролазио у том најсудбоноснијем раздобљу и своје и светске историје.

РАЗВИТАК

У прву управу Друштва, са председником митрополитом Михаилом на челу, ушли су Ђорђе Симић, Милан Ст. Марковић, Никола Крсмановић, Владислав Вујовић, Владан Ђорђевић и други угледни грађани престонице. Тај први Главни одбор одмах се дао на посао како би одговорио тешким задацима који су очекивали већ у првој години опстанка Српског друштва црвеног крста. У то доба Србија је била сиромашна и недовољно организована држава, са недовољно лекара, неспрем-

ним војним санитетом, скоро никаквом државном и приватном здравственом службом, а са народом заосталим у културном и хигијенском погледу. Све те околности претстављале су повољан терен за ширење заразних болести и у мирно, а камоли у ратно доба. Када се има у виду и то да су многи предосећали блиски рат Србије против туђинских освајача, да се српски народ у Босни и Херцеговини већ био дигао против својих вековних угњетача и да ће животи небројаних рањених и оболелих ратника зависити од помоћи коју им буде указао Црвени крст, онда се улога Српског друштва црвеног крста јавља у пуној светлости: својом хуманом делатношћу и практичном кори-

Вежбе Црвеног крста за одбрану од напада из ваздуха у Загребу

сношћу. Друштво је у великој мери помогло ослободилачку борбу српског народа, његове победничке успехе као и историску мисију Србије на Балканском Полуострву.

Одмах по своме избору Главни одбор обратио се једним прогласом народу у коме је изложио циљеве и дужности Друштва и позвао све пријатеље идеје хуманости да се у што већем броју одазову уписивањем у чланство и оснивањем пододбора у целој земљи. Сврха прогласа била је да се установа Црвеног крста учини популарним и да је народ свесно пригрли као своју најмилију тековину. И, доиста, одзив није био мали. Већ у првој години, за свега пет месеци рада, Друштво је пред сам рат Србије са Отоманском Империјом, 20 јуна 1876, имало 35 пододбора са 2.000 чланова.

Исте године Главни одбор замолио је Кнежевску владу да приступи Женевској конвенцији, на што је добио одговор да је влада својом одлуком од 24 марта 1876 дала пристанак на Конвенцију. Тиме је Српско друштво Црвеног крста, и поред свих протеста турске царевине која је сматрала Србију само и искључиво својом вазалном кнежевином, ушло у велику породицу друштава Црвеног крста.

Упоредо са извођењем организације Друштва, са придобијањем чланова и оснивањем пододбора, Главни одбор бацио се свима силама на прикупљање новчаних и материјалних средстава, на организовање болница и спремање стручног санитетског особља, добровољних болничара и нудиља, на набавку санитетског и апотекарског материјала, завоја и хируршких инструмената, и на ангажовање лекара, нарочито хирурга, из иностранства. И упркос неколико узастопних тешких ратова, који су трајали преко десет година, и у којима је српски народ десеткован, а рањеници бројили на стотине хиљада, Друштво се све више развијало, идеја Црвеног крста све више ширила. Јер последица свих тих напора и жртава била је увећање државе и отаџбине, а са тим увећањем 1885, Друштво је већ имало 105 пододбора.

У проширеној Србији, после 1878 и 1912 године, свесни грађани готово сваког већег места хитали су да се одазову позиву Главног одбора, да оснивају пододборе Друштва. Тако, одмах по ослобођењу 1878 године, образовани су пододбори у Нишу, Пироту, Лесковцу, Власотинцу итд. А исто тако 1912 године основаше се пододбори у Душановој престоници — древном граду Скопљу, средишту културног и економског живота Јужне Србије, затим у Битољу, Тетову, Дебру, Куманову, Велесу, Кратову, Пријепољу итд. Благотворну делатност Црвеног крста умео је да цени народ ослобођених крајева. Зато је хитао да се својим ослободиоцима достојно одужи.

Да би своје редовне приходе увећало, с обзиром на задатке које су му ратови и њихове последице наметали у све већим размерама, Друштво је 1906-7 године расписало један лутријски зајам. Тај зајам је донео 2,000.000 динара, који су ушли у неприкосновени фонд друштвени и од којих се само интерес смео трошити. И већ наредне 1908 године, за време међународне кризе проузроковане анексијом Босне и Херцеговине, Србија се налазила у новој ратној опасности и Друштво је морало да се спрема за извршење нових дужности и задатака. Његовом позиву народ се обилато одазвао указивањем свесрдне материјалне помоћи и оснивањем нових организација, тако да је Српски црвени крст у тој критичној години имао 500 одбора и пододбора. Друштвене куће у Београду и Нишу преудешене су одмах у болнице и снабдеване потребним матери-

јалом, а затим по свима болницама Србије отворени су курсеви за доброволне болничаре и нудиље, чији се број сада кретао до 500. На позив Друштва одазвали су се исто тако и Срби у Америци и основали тамо неколико друштава Црвеног крста за помоћ својој браћи у отаџбини.

Овако видном напретку Српског црвеног крста допринела је несумњиво и предуспетљивост Краљевске владе, која је законом од 12 јануара 1896 одобрила Друштву нарочите повла-

Подматку Цр-
веног Крста Кра-
љевине Југославије
мањем своје помене
поздраве и најбо-
ље жеље.

Петар

Писмо Краља Петра II подматку Црвеног крста 1932 г.

стице. По том закону Друштво је аутономно, а његови амблеми су заштићени од сваке злоупотребе. Сем тога оно добија повластице на железници и право да се бесплатно служи поштом и телеграфом за своју преписку. Ствари које му стижу из иностранства ослобађају се царине. Исто тако Друштво се ослобађа свих такса код земаљских власти.

Заслуга за овај закон припада тадашњем министру војном генералу Франасовићу, који је три године доцније постао претседник Главног одбора. Ова права и привилегије побудила су

велико интересовање на Деветој међународној конференцији друштава Црвеног крста, која је маја месеца 1912 одржана у Вашингтону и на којој је о нашем Друштву реферисао тадашњи његов секретар др. Воја М. Суботић.

ОКУПАЦИЈА И ИЗГНАНСТВО

У јесен 1915 непријатељ је раздружио Друштво на неколико делова. Један део чланова Главног одбора остао је у Београду и Крушевцу под аустриском окупацијом, други део се евакуисао са војском и српском владом на Крф, а трећи се пребацио преко Италије у Швајцарску.

Међу члановима Главног одбора, који су с војском стигли на Крф, налазио се и претседник Друштва др. Милош Борисављевић. Претседништво је остало на Крфу све до краја рата развијајући живу акцију на обнови Друштва и спасавању остатака српске војске и избеглица после страховитог повлачења преко Албаније.

Најзад два члана Главног одбора, др. Јеврем Жујевић и Ђорђе Радојловић, успели су да се, после слома у новембру 1915, пребаце у Италију, а одатле у Женеву, где су организовали **Извештајни биро** српског црвеног крста.

У савезничким и неутралним земљама убрзо су основани одбори за помоћ Србима. Средином 1917 године основана су Друштва српског црвеног крста у Великој Британији, Француској и Италији. У Америци је Српски црвени крст постојао још од 1912 године.

Сви ти разни одбори, заједно са претседништвом Друштва на Крфу и Извештајним бироом у Женеви вршили су не само физичко спасавање рањених, поробљених и угњетених Срба, већ су имали и свој огроман морални ефекат. Они су допринели да се одржи свест и вера у васкрс државе као и нада у бољи живот и лепшу будућност. „У извесним тренуцима ове су организације биле поред војске права бујина националне свести, која је осветљавала и храбрила душу да истраје и издржи“ — вели др. Хранислав Јоксимовић у своме делу „Живот и рад Српског друштва црвеног крста и Друштва црвеног крста СХС“.

ОСЛОБОЂЕЊЕ И НОВО ДОБА

У ослобођеној отаџбини Друштво је отпочело свој рад 13 новембра 1918. Пред његовим Главним одбором отварало се непрегледно поље делатности. Ваљало је помагати обнову земље и истовремено обнављати одборе и пододборе друштвене. Ваљало је на све стране ублажавати патњу, беду и невољу и

истовремено прибављати новчана средства, пунити друштвене магацине. Обим и величину тога рада може схватити само онај који зна у каквом су стању непријатељи оставили нашу земљу при своме повлачењу.

Недељу дана после прогласа Главног одбора браћа Ђорђе и Геден Дунђерски, одазвали су се прилогом од 500.000 круна. Своју помоћ Друштво је у разним видовима — новцу, храни, одећи итд. — свесрдно делило инвалидима и ратничкој сирочади, а њихов број после седмогодишњег готово непрекидног ратовања није био мали. Врата Црвеног крста била су исто тако отворена и свима другима који су гоњени бедом и немаштином.

Чета самарјана и самарјанки Црвеног крста у Љубљани

Упоредо са радом на указивању помоћи невољнима Друштво је прегло и на рад око обнављања својих организација, увећања новчаних средстава, обнове старих и изградње нових установа као и уређења својих непокретних имања.

Захваљујући обилним прилозима хуманих дародаваца знатно су се повећавала и новчана средства Друштва. Само за прва два месеца по ослобођењу, тј. до краја децембра 1918, примљено је на име добровољних прилога 1,194.888 круна и 6,657 динара, а до краја августа 1920 године 2,435.027 круна и 348.037 динара, не рачунајући прилоге у страним валутама.

Последњи Главни одбор Српског друштва црвеног крста, предајући крајем 1921 године дужност своме наследнику, оставио му је, између осталог, и две драгоцене тековине: Ну-

диљску школу у Београду, два санаториума за осаклаћене и оболеле у рату — један у Врњцима, други у Бањи Ковиљачи — затим друштвени дом у Београду, имање на Сави у Београду, Паланачки кисељак, друштвени дом у Нишу, дезинфекциони завод у Пироту и друштвене магацине у Нишу и Београду. Новчана вредност тих установа пење се на десетине милиона, а њихова вредност у добровотворном и социјалном погледу, њихов значај у ослобођеној отаџбини Срба, Хрвата и Словенаца постају још драгоценији.

РАД У РАТОВИМА

Док су страна друштва Црвеног крста имала много више времена и могућности да се у миру развијају и припреме за вршење својих узвишених задатака у рату, Српско друштво црвеног крста морало је већ у првој години свога опстанка да се покаже на делу. Друштво је основано јануара 1876, а већ јуна месеца исте године Србија је загазила у рат са Отоманском Империјом.

После овог првог српско-турског рата дошао је други 1877—1878, затим српско-бугарски 1885, после тога анексија Босне и Херцеговине 1908, потом балкански ратови 1912—13 и, најзад, Светски рат 1914—18 године. Пет тешких ратова и једну међународну кризу имао је да преброди Српски црвени крст за свега четири и по деценије свога развитка. И, доиста, у свима тим ратовима и кризама Друштво се показало на висини свога позива, достојно племенитог народа и јуначке војске којима је служило.

Да би се помоћ Српског црвеног крста искористила што боље и потпуније установљено је у Министарству војном звање „Државног комесара за приватну помоћ“, чија је дужност била да рад Друштва у току ратова доводи у склад са потребама и захтевима војног санитета. Тај рад за време ратова приказатећемо овде само у главним и општим потезима, ма да он заслужује много подробије и свестраније излагање.

РАТ 1876

За време овог првог српско-турског рата било је око 30.000 рањеника и болесника, којима је Српски црвени крст указао своју помоћ.

На рад по болницама Друштво је о свом трошку распоредило 200 добровољних болничара и нудиља и 34 лекара.

Сем тога на молбу Друштва, преко Међународног комитета црвеног крста, послали су своју помоћ руски, румунски и енглески Црвени крст. Исто тако и многа уредништва великих европских листова, добротворне установе, женска друштва и приватна лица.

Помоћ руског Црвеног крста била је нарочито обилна. Руска мисија довела је у Србију 115 лекара, 78 лекарских помоћника, 118 болничарки итд. Она је имала своје болнице у Београду, Топчидеру, Смедереву, Свилајцу, Јагодини, Раљи, Делиграду, Јовановцу и Аранђеловцу, које је издржавало о свом трошку. Уз то је помагала обилном материјалном помоћи и наш Црвени крст, а по свом одласку из Србије оставила је у депоу у Јагодини знатне количине болничког материјала.

Енглеско друштво за помагање рањеника издржавало је исто тако о свом трошку неколико болница и своју помоћ непосредно указивало нашим рањеницима и болесницима. Ове стране мисије, радећи упоредо са нашим Друштвом, отклониле

Течај подматка Црвеног крста

су оскудицу лекарске и санитетске службе за све време трајања првог српско-турског рата.

У болници Црвеног крста у Београду лечено је 164 рањеника, а у 54 резервне војне болнице наше Друштво слало је помоћ у постелном и завојном материјалу као и у другим болничким потребама. Српски црвени крст учинио је, дакле, велике услуге војном санитету, нашим рањеницима и болесницима, премда га је овај рат затекао неспремна. Скоро сва помоћ нашим рањеницима у овом рату беше указана под знаком Црвеног крста, српског или другог народа, који на основу хуманитарне заједнице у помоћ притекоше.

Заслуга Српског црвеног крста у току овог рата видно је истакао и сам владар Србије, кнез Милан Обреновић, који у свом писму од 17 маја 1877 назива рад нашег Друштва „нај-

лепшим и најплеменитијим делом човечности". У знак своје пажње Кнез је том приликом одликовао претседника Српског црвеног крста, митрополита Михаила, великим крстом таковског ордена.

РАТ 1877—78

У тежњи за остварењем својих националних аспирација Србија је поново објавила рат Турској 1 децембра 1877. Кратко време између првог и овог другог рата наш Црвени крст употребио је на то да оснажи и обнови своју организацију, да попуни и увећа своја материјална средства. Кад је рат отпочео поклони су учестали како од стране грађанства, тако и од родољуба и пријатеља српског народа из иностранства. Српски црвени крст дочекао је, према томе, овај рат са више искуства и више спреме. Он је могао одмах да укаже помоћ рањеним и болесним војницима, којих је сада било 10.000.

Поред главног магацина у Београду основана су и два велика магацина уз саму оперативну војску, у којима је држан болнички прибор. Друштво је ангажовало 12 лекара и 150 изучених болничара, који су о његовом трошку служили по резервним болницама основаним у 27 места. Резервне болнице у Крагујевцу, Нишу, Јагодини, Зајечару, великом Градшту, као и већину болница по другим местима, издржавало је Главни одбор Друштва и његови пододбори. Сем тога Друштво је набављало стране лекаре и за рачун Министарства војске.

У току овога рата Српски црвени крст неговао је у својим болницама и доста велики број заробљених турских рањеника. Српска војска одувек је поштовала захтеве човечности и прописе Женевске конвенције о поступању са рањеним непријатељем.

По свршетку рата Друштво није престајало да води бригу о рањеницима и инвалидима. Својим заузимањем оно је допринело доношењу инвалидског закона у корист осакаћених и за рад неспособних војника, као и у корист породица које су у рату изгубиле своје хранитеље.

РАТ 1885

Српско-бугарски рат избио је изненада 2-14 новембра 1885 и затекао санитет наше војске материјално неопремљен. Наш Црвени крст исто тако није имао довољно времена да се спреми за још један рат, трећи по реду за свега десет година свога постојања. Па ипак је енергичним и пожртвованим радом Српско друштво црвеног крста и у овим тешким данима потпуно одговорило своме задатку.

Друштво је купило и ставило на располагање војном санитету 3 санитетске колоне, састављене од 45 санитетских кола

за пренос рањеника, 3 фургона са прибором и 6 кола за ношење санитетског материјала. За ове колоне Друштво је издало 93.128 динара. Направљена је и специјална зграда у Нишу, у којој су ова кола чувана.

Већ после првих борби на ратишту стигла је у Београд прва хиљада рањеника, а ускоро и друга. Благодаревши обилатој помоћи од стране грађанства, као и помоћи страних друштава Црвеног крста која ни овог пута није изостала, Друштво је помогло све рањене и болесне војнике. Њих је у овоме рату било 6.000.

Санитетског материјала набавио је наш Црвени крст у овом рату за суму од 150.000 динара, а хируршког за 50.000 динара.

Вежба за одбрану од напада из ваздуха у Љубљани

У друштвеном дому у Београду организована је специјална болница веома добро снабдевена. Сем ње је у Београду тада било још 19 резервних болница. Све те болнице, као и оне које су биле отворене у 17 места у унутрашњости, снабдеване су из депоа Српског црвеног крста.

Наш Црвени крст бринуо се и за побољшање хране рањеницима као и за ублажавање других разноврсних невоља. У овом настојању да пружи што потпунију помоћ организовао је и један извештајни биро, који је давао обавештења о рањеним, болесним и заробљеним војницима. У Бугарској је током овога рата било 77 српских рањеника и 2.919 заробљеника, док је у Србији било 205 рањених и 1.432 заробљена Бугара.

Међународна помоћ у новцу, завојном материјалу или лекарском и болничарском особљу показала се и сада добро дошла и корисна. Друштва Црвеног крста аустриског и угарског, румунског, немачког, енглеског и руског послала су у помоћ српским рањеницима своје лекарске мисије обилато снабдеване. Немачки витешки ред послао је такође своју лекарску мисију, а Малтешки витешки ред послао је један потпуно уређен железнички воз за пренос рањеника, за њихово евакуисање и размештање по резервним болницама у позадини.

За време овога првог српско-бугарског рата главни одбор Српског друштва црвеног крста одржавао је са бугарским Црвеним крстом непосредну преписку о рањеницима и болесницима у обе земље. Сем тога је издејствовало одобрење врховног команданта српске војске, краља Милана, да се кроз српске борбене редове пропусте транспорти упућени за бугарске рањенике од стране европских друштава Црвеног крста. За ову новину, веома значајну по међународне односе друштава Црвеног крста, Међународни комитет у Женеви одао је нашем Друштву пуно признање.

РАТОВИ 1912—1913

Пред објаву мобилизације за ослободилачки рат против Турске, 17 септембра 1912. Српски црвени крст имао је потпуну спремност за 1.000 болесничких кревета. Сем тога имао је 45 санитарних кола, 60 стелажа за санитарни железнички воз са 220 носила за рањенике, прибор за једну операциону салу, 1 покретни дезинфекциони апарат и 1 апарат за пречишћавање воде. Кад је војска отишла на бојиште узето је и 20.000 војничких кревета из касарни, па су и они употребљени за оснивање резервних болница. Али све је то било недовољно, јер овога пута ваљало је помоћи 50.000 рањеника и болесника.

У таквој ситуацији Главни одбор Друштва упутио је проглас на народ и позив одборима и пододборима у унутрашњости да скупљају прилоге у новцу и стварима. Одзив је заиста био велики. Друштво је хитно поручило 50.000 комада првог завоја, затим нешто доцније један Рентгенов апарат, више хиљада чаршави за болеснике и већу количину другог санитарског и болничког прибора.

Уочи Балканског рата Србија је имала свега 370 лекара, од којих је 296 било одређено на бојиште. Како је тај број лекара био мали да би се могла отправљати лекарска служба у ратним приликама, то је Друштво ангажовало о свом трошку 20 страних лекара.

У Београду је Друштво основало болницу Српског црвеног крста са 200 кревета. Сем ове било је у Београду још 26, а у

унутрашњости 67 сталних и резервних болница, којима је наше Друштво пружио обилну помоћ. Новембра 1912 указала се потреба за оснивањем болнице са 400 постеља у Драчу. Друштво је замолило италијански Црвени крст да као ближи и са подеснијим саобраћајним везама оснује ту болницу о трошку Српског друштва црвеног крста, на што је добило негативан одговор. Српски црвени крст успео је, ипак, да сам организује болницу у Драчу и да и тамо, на обалама Јадранског Мора, лечи рањене и оболеле војнике.

На молбу Друштва преко Међународног комитета у Женеви притекло је у помоћ Србији 14 страних мисија. Руски црвени крст послао је 7 мисија са 32 лекара, 57 милосрдних сестара

Група доброволних болничарки са течаја Гл. одбора Друштва Црвеног крста

и 89 болничара. По једну мисију послала су друштва Црвеног крста белгијског, британског, немачког, аустријског, угарског, италијанског и француског са укупно 34 лекара, 36 сестара и 5 болничара.

Децембра 1912 године Српски црвени крст ставио је на расположење Министарству војске 100.000 динара за лечење рањеника на Приморју по заводима за механотерапију. Црногорском црвеном крсту послато је на име помоћи 10.000 динара. Инвалидском фонду Св. Ђорђе дато је 10.000 динара, породицама погинулих официра 5.000 динара итд.

Српски црвени крст слао је своју помоћ и рањеним српским борцима око Једрена, који су се борили за Бугарску. Фебруара 1913, пре него што ће се трупе вратити са Једрена,

спремио је 10 Декерових барака за заразне болести и отворио у **Пироту велики дезинфекциони завод** за чишћење и лечење војника при повратку у отаџбину. За ту установу Друштво је утрошило 150.000 динара.

И ма да су балкански народи извојевали своју слободу дефинитивном победом над Турцима, за српску победоносну војску још није било мира. Мучким препадом између 16 и 17 јуна 1913 Бугари су напали Србију. Букнуо је још један рат, крвавији од пређашњег. Српски црвени крст морао је поново да развије своју делатност око спасавања рањеника и указивања помоћи војном санитету. Понова се обратио за помоћ страним друштвима преко Међународног комитета.

У рату 1913 године **Руски црвени крст** послао је 2 мисије, **британски и шкотски, белгијски, дански, шведски, норвешки, угарски и холандски** послали су по 1, а **Аустриски црвени крст** 3 мисије. Укупно су ове мисије имале 46 лекара, 66 сестара и 50 болничара.

Српски црвени крст издржавао је 8 **холандских лекара**, затим две немачке мисије за сузбијање заразних болести и једног руског лекара-бактериолога, који је четири месеца провео на сузбијању заразе. Сем тога наш Црвени крст купио је **500 сандука кондензованог млека** за колеричне болеснике, одобрио Министру војном 70.000 динара за лечење рањеника и болесника по бањама и 100.000 динара за набавку првог завоја газе, платна и јодоформгазе.

Својим писмом од 20 октобра 1913 године министар војни одао је Српском друштву црвеног крста нарочито признање за његов драгоцен рад и огромне напоре учињене током ова два балканска рата.

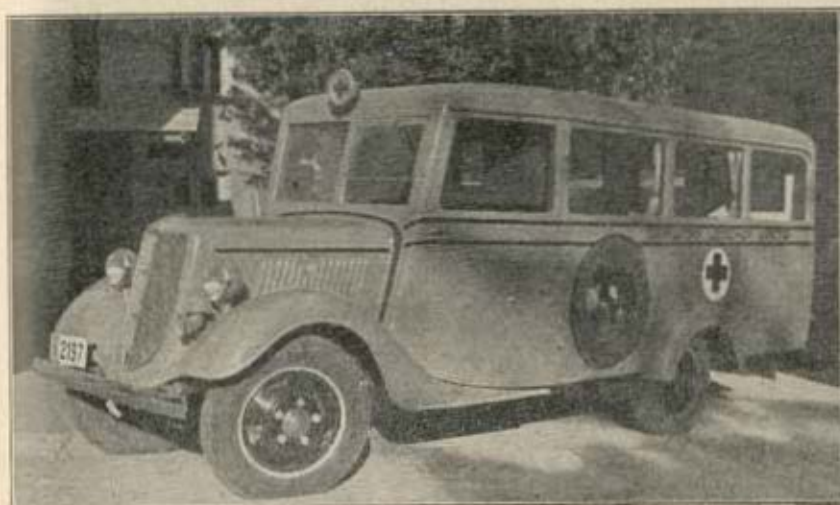
Заслужује, најзад, да се помене и рад Српског црвеног крста на оснивању једне **Међународне агенције за помоћ рањеника и ратних заробљеника**, са седиштем у Београду. Иницијатива за оснивање ове корисне установе потекла је од Међународног комитета у Женеви. Агенцијом су управљали швајцарски и норвешки конзул у Београду, а њен рад је отпочео 15 новембра 1912 и трајао до 30 новембра 1913. Агенција је примала поклоне у новцу и стварима, и, по жељи приложника, слала их рањеницима, болесницима и заробљеницима свих пет зараћених балканских држава. Сем тога је посредовала у дописивању између рањених, болесних и заробљених војника с једне и њихових породица с друге стране. Како управник београдске агенције, тако је и женевски Међународни комитет честио Српском друштву црвеног крста на свему што је путем ове агенције урадило у корист жртава у балканским ратовима.

У оба балканска рата Српски црвени крст имао је да сагледа много већи и тежи задатак него у три ранија. И он га је

и савладао благодарећи напорима и пожртвованом раду свога Главног одбора и својих 500 пододбора, својих лекара и страних лекарских мисија, болничарског особља и многобројних милосрдних сестара из грађанства. Благодарећи исто тако поборницима милосрђа из земље и иностранства, који обилатом помоћи у новцу и материјалу омогућише да и овог пута, упоредо са победом српске војске, победи и велико дело човечности.

СВЕТСКИ РАТ

После завршених балканских ратова Српско друштво црвеног крста имало је пуне руке посла. Требало је поправити, дезинфиковати и у ред довести сав постелјни и други санитетски

Први ауто за санитетску колону Д. ц. к.

прибор, који је Друштву враћен по затварању резервних болница. Требало је уредити санитетске колоне и санитетске возове, попунити друштвене магацине итд. И тек што је тај посао обављен, већ је 15 јула 1914 велика Аустро-Угарска Царевина објавила рат маленој и изнуреној Србији.

Своју последњу седницу у Београду одржао је Главни одбор 11 јула. На њој је решено да се друштвени магацин у Београду евакуише у Ниш, да Претседништво врши дужност Главног одбора и да благајник Ванлић преда новац и вредности на чување Народној банци. Уместо преминулог генерала **Франа-совића** изабран је за претседника Друштва потпретседник др. **Милош Борисављевић**, а за потпретседника је изабран др. **Воја**

М. Суботић, дотадашњи секретар, који је ту функцију обављао 18 година. Пошто је претседник Борисављевић морао отићи на своју војну дужност, то је претседничку службу вршио потпретседник др. Суботић. На тој седници одлучено је исто тако да онај члан Главног одбора који, у случају уласка непријатељске војске у Београд, остане добровољно у друштвеном дому, ради чувања друштвене имовине, тражи заштиту за себе и Друштво, према прописима Женевске конвенције, и стави преосталу санитетску спремну на услугу рањеницима и болесницима. Ту дужност вршио је за време првог уласка непријатеља у престоницу **Ђорђе П. Радојловић**, а за време другог уласка **Татомир Петронијевић**.

У Нишу је брзо доведен у ред друштвени магацин и припремљено је све за указивање брзе помоћи. По споразуму са војним санитетом приступљено је образовању резервних болница по целој Србији и омогућено је њихово брзо снабдевање. Начелници војног санитета са захвалношћу су се изражавали о тој помоћи. **Да није било Српског црвеног крста, зло би било** — говорили су били.

Друштво црвеног крста имало је тада спремну за 20.000 кревета. Али та спрема није била довољна, јер су ускоро наступили црњи и гори дани него за време балканских ратова. **Ваљало је припремити бар 100.000 кревета.** Задатак који се сада наметао Српском црвеном крсту био је несразмерно већи него у свима ранијим ратовима, јер се број рањеника и болесника пењао на **стотине хиљада.**

У ИЗГНАНСТВУ НА КРФУ

Један део чланова Главног одбора, међу којима се налазио и претседник Борисављевић, стигао је после тешких невоља на Крф, где се била сместила и српска влада. Разрешен војне дужности, **др. Борисављевић** је са члановима Главног одбора **Ванлићем**, **Спасићем** и **Милосављевићем** отпочео рад Српског друштва црвеног крста у избеглиштву на Крфу 1 маја 1916 године.

Отпочињући рад на Крфу Претседништво се једним дирљивим апелом обратило пријатељима српског народа у целом свету да у овим критичним данима притекну у помоћ Српском црвеном крсту, Србији и њеном нападеном народу. И, доиста, после толиких страдања и патњи, које људско перо још није довољно описало, Срби су задобили отворене симпатије у свима савезничким, пријатељским и неутралним земљама свију континената. Свуда је поведена жива акција за оснивање одбора и прикупљање прилога у новцу, одећи, болничком материјалу и санитетском прибору, лековима и храни

за напаћене српске војнике и рањенике, избеглице, заробљенике, интерниране грађане у непријатељским земљама или осиротеле породице у окупираној Србији.

Тако је крајем 1916 основан одбор Српског црвеног крста у **Бизерти** за Северну Африку. Током 1917 године основани су одбори у **Риму** и **Паризу**, док је у **Лондону** из раније постојао одбор Српског црвеног крста при нашем посланству. У Лондону је заузимањем г-ђе **Јована М. Јовановића** основана и радионица Српског црвеног крста, у којој су израђиване разне ствари за наше у Србији, за интерниране и заробљене Србе у Аустро-Угарској и Немачкој. **Сер Џон Бренер** уступио је своју кућу у Лондону бесплатно за смештај Српског црвеног крста.

У **Јапану** је на заузимање професора **Душана Тодоровића** образован јапанско-српски комитет, који је за наш Црвени крст сакупио обилате прилоге у новцу и стварима. У **Сједињеним Америчким Државама** радила је са великим успехом за наше Друштво г-ђица **Јелена С. Лозанић**. У Јужној Америци водио је живу акцију за нашу националну ствар **Тодор Димитријевић**, који је тамо сакупио 50.000 франака и послао нашем Друштву као помоћ за наше у Србији. Српски црвени крст у Америци, који је основан 1912 године, слао је обилате прилоге у новцу и стварима српским рањеницима и болесницима. Он је учинио толика добра дела да му се то никад не може заборавити.

У **Холандији** је основано Холандско друштво, које је радило самостално на помагању наших ратника и нашег народа. У **Хавру** је радио Одбор дама на слању пакета с намирницама нашим заробљеницима. Одбори српских жена у **Паризу** и **Ници** радили су такође самостално и слали пакете с намирницама заробљеним и интернираним. У лето 1917 приређен је **Српски дан** у Паризу. Чист приход са те приредбе у износу од 50.000 франака предат је Француско-српском комитету да га овај по свом нахођењу употреби на помагање наших.

Да би рад појединих одбора био организован једнообразно и стајао у ближој и тешњој вези са Претседништвом на Крфу, претседник **Борисављевић** посетио је у првој половини 1917 — од 8 априла до 24 јуна — одборе у Риму, Паризу, Лондону и наше чланове у Женеви као и Међународни одбор у Женеви, и том приликом су разна питања у погледу организације наших одбора дефинитивно решена.

Најзад, крајем октобра 1918, захваљујући победама наше војске и савезничких армија, Претседништво нашег Друштва на Крфу почело се спремати на повратак у отаџбину. Претседник је стигао аутомобилом преко Солуна у Београд, а особље Друштва са архивом и материјалом вратило се бродом преко Ријеке у ослобођену домовину. Почетком децембра 1918

претседник Борисављевић предузео је послове у Главном одбору Црвеног крста у Београду.

ИЗВЕШТАЈНИ БИРО У ЖЕНЕВИ

Чланови Главног одбора **Жујовић** и **Радојловић** стигли су у Женеву крајем јануара 1916. Уз помоћ Међународног комитета и по договору са министром Драшковићем, који је тада боравио у Швајцарској, они су организовали „Извештајни биро српског Црвеног крста у Женеви“.

До доласка наше делегације у Женеву Међународни комитет већ је био организовао одељење за српске заробљенике и избеглице под руководством **Хајима С. Давичо**. Исто тако агилно је радило и Швајцарски комитет за помоћ Србима под претседништвом **Едуарда Навиља**. Прву помоћ нашим у Србији послао је тај комитет марта месеца 1916, и тај транспорт довео је у Србију швајцарски конзул у Београду **Фегели**, у пратњи швајцарских официра и војника. Своју благотворну делатност наставио је Швајцарски комитет за све време рата, па је чак и после ослобођења наше отаџбине спремио из својих средстава једну пошиљку за Србију разних намирница, одећа, рубља итд. Исто тако и Жујовић и Радојловић послали су своју прву помоћ одељку наше друштвене управе у Београду по конзулу Фегелиу. Та помоћ у износу од 10.000 круна била је намењена за оправку друштвеног дома.

Извештајни биро отпочео је своју делатност марта месеца. Наставио је посао око заробљеничких спискова, који су раније вршили Црвени крст у Нишу и **Заробљеничка команда**. Приступило је организовању пошиљака новца за породице наших избеглица и војника, које су остале у отаџбини. Исто тако и организовању међусобне преписке између избеглица, војника, интернираних и заробљених Срба и њихових породица у Србији. Развио је живу пропаганду у иностранству за прибирање помоћи за напаћене Србе у ропству, избеглиштву и окупираној домовини.

Посао око одашиљања новца у Србију организовао је Извештајни биро преко **Бечког Банкферајна**, који је имао своју експозитуру у Београду.

Српски црвени крст у Риму основан је 9 јуна 1917 и радио је до 20 октобра 1918. Сакупио је 17.000 лира. Указивао је помоћ војницима и избеглицама у новцу и стварима.

РАД У КРУШЕВЦУ И БЕОГРАДУ ПОД НЕПРИЈАТЕЉЕМ 1916—1918

У пролеће 1916 године, када је наше Друштво поново отпочело свој рад под именом „Црвеног крижа у Гуверману Ср-

бије", у Београду су били ови чланови Главног одбора: потпретседник **Суботић** и чланови **Татомир Петронијевић**, **Тома Стојадиновић**, **Драг. Ђорђевић**, **др. В. Ж. Ђорђевић**, **Коста Јездић**, **др. Леко** и **Залковић**. Све препреке на које су у свом раду nailазили код аустријских власти, сва понижења, увреде и гажења Женевске конвенције подносили су поменути чланови, само да се у поробљеној Србији не угаси луч Српског црвеног крста.

Сиротињи је раздавана помоћ у новцу и преко двадесет круна, иако су власти наређивале да се већа помоћ не сме давати. Јуна 1916 митрополит **Димитрије** послао је 20.000 круна за помоћ сиромашним породицама наших свештеника. Ту суму су власти конфисковале, али накнадно послатих 20.000 круна подељено је свештеничкој сиротињи.

Половином јула 1916 дошла је у Београд мисија Америчког црвеног крста, коју је предводио др. **Рајан**, са једним железничким возом хране и одела, што је на основу списка Српског црвеног крста подељено сиротињи у Београду и унутрашњости. Др. Рајан дао је уз то и 16.000 круна да се подели београдској сиротињи. Док још није била успостављена директна веза са нашим Црвеним крстом у Женеви, швајцарски конзул **Фегели** дао је поверљиво 10.000 круна да се подели сиротињи.

30 августа 1916 стигао је у Београд **Бечки извештајни биро** са својим персоналом и шефом др. **Ленцом**. Преко Ленца, као пријатеља Црвеног крста, предузимани су многи кораци у корист нашег Друштва. Његовим заузимањем Друштво је добило одобрење да се може обраћати на претставнике Српског црвеног крста у Женеви у сврху обавештавања и добијања помоћи.

Почетком новембра 1916 почео је стизати новац из Женева. Др. Леко је примио до краја рата око 10.000 новчаних упутница у износу од три милиона круна (тада шест милиона динара) за разна лица у Србији. Новац је у Београду раздавао лично, а у унутрашњост је слао упутницама.

РАЗВИТАК И ОРГАНИЗАЦИЈА

Одлуком 35 главне скупштине од 25 децембра 1921 године, а по решењу Краљевске владе П.М.Бр. 3158 од 29 јула исте године, делокруг рада Српског друштва црвеног крста поширена је на целу територију под називом Друштво црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

На састанку Главног одбора 28 децембра исте године тајним гласањем изабрани су: за претседника **Михајло П. Јовановић**, претседник Касационог суда; за потпретседника др. **Марко Т. Леко**, професор Универзитета, а за секретаре **Петар Одавић** и др. **Хранислав Јоксимовић**. На истој седници, приликом предаје дужности новој управи, последњи претседник Српског

друштва црвеног крста Др. Милош Борисављевић казао је у својој опроштјаној речи и ово:

„Предајући Вам своју досадашњу добровољну хуману дужност ми желимо да вашим будућим радом још више прославите име Српског друштва црвеног крста, које је досада успело да стекне лепо име и код Међународног комитета црвеног крста и код свију страних друштава Црвеног крста.

Минули ратови, од 1876 године до последњег Светског рата, најбоље показују колико је велика солидарност међу друштвима Црвеног крста и, благодарећи помоћи нашег народа као и страним друштвима Црвеног крста, наше Друштво било је у могућности да одговори своме задатку у доста значајној мери. Ја ово подвлачим нарочито зато што мислим да не треба никада изгубити из вида наше Друштво црвеног крста које није само народна, већ и међународна установа и тако треба и даље да остане.

Наш је стари Одбор написао нацрт нових правила Црвеног крста за целу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. У њима је, као што ћете видети, проширен рад Црвеног крста у миру по угледу других културних држава и с погледом на наше прилике.

Ми се надамо да ћете у њима наћи сувремених идеја, које ће послужити као основица вашем будућем раду и изради нових правила.

Ми вам остављамо и своје три тековине: Нудилску школу, два санаторија за осакатане и оболеле у рату — санаторијум у Врњцима и Бањи Ковиљачи — и друштвени полумесечни орган „Гласник Црвеног крста“. Сем тога ми вам остављамо санитетског материјала и доста јак капитал, сакупљен од наших пријатеља за време Светског рата, са којим нови Одбор може развити своју активност, нарочито на поправци народног здравља, и активност у борби противу народних болести: туберкулозе, сифилиса, маларије, а највећма против народног незнања најопаснијих принципа о чувању здравља, о хигијени“.

КРАЉЕВСКО ВИСОКО ПРИЗНАЊЕ

У тску свог живота и рада Друштву црвеног крста у више прилика, од разних високих лица у земљи и на страни, од претставника Краљевске владе, државних и самоуправних надлештава и установа, друштава и удружења, највиших органа међународне заједнице и појединих националних друштава Црвеног крста, од небројено појединаца, великих и малих, имућних и убогих, изражено признање, захвалност или похвала за његова добротворна дела. Од свих тих драгих и јединих награда, најмилија, најдрагоценија и света му је писмо Блаженопочившег Витешког Краља Александра Првог Ујединитеља, Високог и Племенитог Заштитника Друштва, упућено маја 1926 године претседнику Друштва Др. Марку Т. Леку:

Господине Претседниче,

Командујући нашом славном војском 1912—1918 године свакодневно сам се уверавао о великој помоћи Друштва црвеног крста нашим рањеницима и болесницима. Црвени крст је стизао у први час у свакој беди и несрећи својом помоћи, издао тешке ране, а болнима блажио болове.

Борба наше војске и целог народа нашег, у којој су сва добра народна: и снага, и здравље, и целокупна имовина његова били принашани на жртву нашег највећег идеала и уједињења — оставила је дубоке ожигље и ране у народном телу и привредној снази народној. Остао нам је велики број инвалида и болесника, уцвелене сирочади, а друштвене и привредне недаће поратне такође су нам дгле и не мањи број бедних и невољних.

Потрбни су нам, дакле, још већи напори у миру за уклањање штетних последица за снажење и напредак нашег народа и државе, те да слободу и јединство очувамо а народно благостање увећамо.

Као високо национална установа, наш Црвени крст треба да постане моћан чинилац на културном, здравственом и друштвеном пољу развијања домовине Срба, Хрвата и Словенаца, и ваља да буде увек приправан да

пружи хитну и обилату помоћ у свакоме месту или крају, кад каква недаћа загрози.

Желим стога најлепши успех Црвеном крсту у окупљању одушевљених добровољних сарадника, да се његове идеје пронесу широм земље.

Примите и саопштите свима члановима Мој поздрав.

АЛЕКСАНДАР

Ово писмо, израз благородне душе Блаженочившег Великог Краља Мученика служиће садањим и будућим генерацијама Друштва Црвеног крста не само као трајан и светао спомен на Његова племенита дела, на Његову моћну заштиту и дарезљиву потпору, већ и као снажан потстрек за истрајност и пожртвовање у вршењу дужности које Друштво данас има, као и оних који га очекују.

Поред свог хуманог задатка да пружи негу и помоћ рањеницима и болесницима, који је достојно извршило у minulим ратовима, Друштво црвеног крста заслужује нарочито признање и захвалност за свој рад на ублажавању социјалне беде, чувању народног здравља и спремању помоћног санитетског особља.

Београд
16 јула 1936

Министар
социјалне политике
и народног здравља
Драгиша Ј. Цветковић

КОЛО СРПСКИХ СЕСТАРА

ИСТОРИЈАТ

Пре тридесет седам година, пред вече, једног дана концем месеца јуна, шетале су се две пријатељице стазом која води од Косиутњака Топчидерској цркви и оном што води од цркве пчелињаку.

Старија, сликарка, одлазила је с бојама и кичицом у наш леги сеновити Топчидер и преносила је његово богато зеленило на своје платно.

Млађа, која је тек дошла била „из Турске“, долазила би на разговор својој пријатељици.

Разговор се водио о злим приликама које наш народ преживљује у Турској, о неуспелом македонском устанку- комитској акцији, мучењу, затварању, вешању и протеривању нашег народа у Малу Азију. Износећи зло стање наших саплеменика, разговор би се завршавао тим, да за тај несрећан свет ваља нешто учинити, да је Србија дужна да му пружи руку, укаже потпору и утеху и покаже му да је заједно са њим у данима његових најтежих искушења и страдања.

Старија пријатељица пажљиво је слушала млађу и ћутала.

Три четири дана после ове шетње, једне недеље изјутра, доби млађа карту којом је старија позива, да заједно с њеним другом дође тога дана по подне гостољубивој кући њенога оца, поч. Мите Петровића, председника Пореске управе, на пријатељски договор по једном важном послу.

Ова честита и скромна српска чиновничка кућа, у Ратарској улици бр. 32, указала је и раније и после овога састанка, више пута гостољубље многим лепим стварима и радним нашим људима. Много пута у њеној скромној унутрашњости, чуле су се лепе и велике мисли и зачала многа дела.

Тога заказаног дана сакупила су се у хладњаку пред кућом, међу боровима, поред сазивачице, поч. Надежде Петровић, њена оца и мајке, г-ђе Мице Мишковићке, још ове особе: г-ђе Јулка Јањићка, Марија Јелачића Павловића, Делфа Иванићка; г-це Косара Цветковићева и Јелена Лазаревићева и Иван Иванић, тад. секретар конзуларног оделења Министар. спољних послова.

Поч. Надежда Петровићева тада скрену свима пажњу на несрећне прилике које преживљује наше племе у Турској, као и на потребу да се укаже што бржа помоћ онима који страдају и да би, ради тога, ваљало образовати један одбор, који би прикупљао помоћ у ту сврху и поделио је тамо где је најнужнија.

Разговарало је се цело по подне о начину како да се ова намера приведе у дело и најзад друштво се растури с тим, да сваки подробније још размисли о послу и да се после три дана сакупе сви код истих добрих домаћина.

У заказани дан дођоше сви који су били и на првом састанку а сем њих још и Бранислав Нушић, такође тада секретар у конзуларном одељењу Министарства спољних послова.

Говорило је се надугачко и нашироко о намеравању послу, свак је на свој начин провентилирао ову идеју, стојећи увек на томе становишту, да је потребно моментално помоћи наше робље које страда у Старој Србији и Македонији.

Међутим Иван Иванић и Бранислав Нушић приметиле да наш народ у Турској страда увек и ако бисмо хтели истински да му ваљамо, требало би основати једно друштво које би стално мислило на њега и које би му се у свакој даној прилици нашло на помоћи.

Идеја је била нова, али се покретачима ове ствари није учинила неизводљивом, те се друштво растури с тим, умоливши Нушића и Иванића, да у року од три четири дана израде пројекат правила за ово ново друштво, чији ће циљ бити да помаже материјално и морално наше страдалнике у Турској.

Идућег састанка претресан је пројекат правила која су израдила поменута господа. Додаване су неке ствари, друге избациване и најзад после још два три састанка, би донето дефинитивно решење да се оснује једно женско патриотско-хумано-културно друштво, које ће имати своје одборе по свима већим местима Краљевине Србије, са задатком да пружа што већу помоћ пострадалима српском живљу у Старој Србији и Македонији, а доцније, кад ојача, да се окрене и на другу страну, где год има поробљеног нашег народа.

Решење за оснивање оваквог друштва било је донето, правила су била израђена и сад је ваљало још дати згодно име друштву. Кумовали су му Иван Иванић и Бранислав Нушић. Иванић предлагао је да се друштво назове „Друштво Српских Сестара“ или „Коло Српкиња“, а Нушић саставио је од ова два назива, садашње друштвено име „Коло српских сестара“.

Кад је овај припремни посао био готов, ваљало је заинтересовати још изван број Српкиња, да би се имао довољан

број чланица оснивачица, а затим преставнике штампе, како би вршили у јавности пропаганду за ову ствар.

После овога би сазвата једна ужа конференција, у основној школи која се налазила у кући др. Хирша на Теразијама.

На ову конференцију били су позвати престваници престо-ничке штампе, онај мали број госпођа и госпођица које су дотле припремале ствар и поред њих, још неколико заинтересованих особа, међу којима почивше Јока Петровић-Његош, Бета Батут, даље г-ђа Перса Продановићка, г-це Лена Степановићева, Надежда Лонткијевићева, Ана Лозановићева, Мица Васићева, Каја Атанацковићева и Ружа Радојковићева.

Претставници штампе одазвали су се доста лепо, дошло их је седам осам, млађих људи, међу њима само један старији господин, који је обично радио на патриотским листовима.

На тој конференцији г-ђа Делфа Иванићка упознала је присутне новинаре са намерама наших жена, прочитавши им кратак реферат о патњама нашег народа под Турском, изложивши с колико нестрпљења се очекује наша помоћ тамо, да спрске жене неће да се оглуше о вапај браће страдалника и да, противно тези, коју је баш тога јутра бранио један престо-нички лист, казавши да је Бугарска у Македонији ватру упалила и устанак изазвала, па је ваља пустити нека је она сама и угаси; противно томе, говорница је на мало неспретан начин бранила своју тезу, нагласивши да је Македонија од вајкада српска земља, да јој гори кров над главом, да је за нас потпуно свеједно ко га је упалио, али да је наша дужност да нашу кућу спасавамо и да за наше људе учинимо све могуће и немогуће, да је то наша и хумана и национална дужност.

Да би се ова ствар боље разумела, потребно је нагласити, да у оно време није било никакo згодно оснивати женска удружења. Прилике у земљи биле су несрећене и с доста неоправдане неповерљивости гледало је се на рад жена уопште и ако је његов благотворни утицај био већ бар донекле познат. Да нови и непознати, с програмом лепим, нису могли наићи на од-већ срдчан пријем, разумљиво је.

Још пуне две године иза оснивања друштвеног и овај лист и од времена на време и по који други, писали су и о новоме друштву и о његовим покретачима, кад с потсмехом, кад непријатељски.

Међутим, случај или виша правда хтели су, да баш Коло српских сестара неколико година доцније укаже овоме иначе честитом и родољубивом српском новинару знатну помоћ за време док се налазио на болесничкој постељи и да Коло поднесе најнужније трошкове око његове сахране.

Поред све хладноће која је услед овог сукоба избила, прочитан је нацрт правила и умољени су преставници штампе

Мічанице Кола сестер у Вршці на сьєсловенском балу ў народној иошњи

да врше што већу пропаганду за велики женски митинг, који ће се кроз кратко време одржати и на коме се друштво има конституисати.

Са мало изузетака сви су се лепо одазвали и штампа је одговорила својој дужности.

Ова конференција одржана је једно по подне концем месеца јула. Том приликом и ако друштво још није било конституисано, његови покретачи су сматрали да оно већ постоји, те је за његове циљеве прикупљено од присутних дама мало прилога. Први прилог који је тога дана пао и који је Коло уопште примило, било је пола наполеона у злату, које је референткиња овога скупа прва приложила, верујући да ће њен дар довести му срећу.

Из ових дарова подмирени су први трошкови за оснивање друштва: штампање плаката, растурање истих, поштарина и т.д.

После овога настале су припреме за велики митинг. Напред поменуте госпође разишле су се по престоници и сакупљале своју војску. Отштампане су плакате које су сазивале све сестре Српкиње на збор и које су потписале педесет чланица оснивачица. Поред имена већ напред изложених, ове апеле потписале су још ове особе: поч. Касија Милетићка, Милева Мите Петровића, Живка Спасићка, Мица Радовановићка, даље г-ђе: Јулијана Ђукићка, Стана Михајловићка, Милица Добри, Станка Лозанићка, Стана Богатинчевићка, Софија Аранђеловићка, учитељица у пензији, Даринка Нушићка, Аспазија Стојановићка, Јела Бајлони, Даница Дачићка и друге.

Све је већ било припремљено, још је ваљало само спремити листу управе и придобити пристанак дотичних особа. Кандидациона листа рађена је у стану г-ђе Делфе Иванчићке.

Митинг је био заказан за 3 часа по подне, на Велику Госпођу, 15 августа 1903 по старом календару, у сали Коларца.

Тога дана српска жена манифестовала је на најбриљантнији начин своју свест за схватање и извршавање националних задатака. Преко три хиљаде особа, од којих највише женскога света, испуниле су још пре три часова велику Коларчеву дворану, све просторије око ње, као и башту, и ако је била велика врућина.

За председницу збора била је изабрана г-ђа Софија Аранђеловићка, учитељица у пензији. Присутне је поздравила кратким говором г-ца Надежда Лонткијевићева, а после ње добила је реч незаборављена Надежда Петровићева, академска сликарка. Њен говор трајао је сат и четврт, за све време прекидан бурним клицањем, одобравањем и аплаузима. То је свакако био најбољи, најбриљантнији и најуспелији говор, који је српска жена, нашег доба, дала уопште. Она је са пуно темперамента и осећајности најлепшим, најживљим и најскладни-

јим бојама на сликарски начин оцртала несрећу и беду нашега народа у Турској, износећи при томе какви су задатци Српкиња које живе у слободној Краљевини. Њена реч била је тако силна и сугестивна, да се дворана проламала од одушевљења и у томе тренутку, свако од присутних био је готов на велика и најсмелија дела, за која би се после многи можда и покајали.

По свршеном говору поч. Надежде, приступило се читању и примању правила, уписивању чланица у чланство и изгласавању Управе. Расположење је било такво, да све што је предложено, примљено је аklamацијом.

За претседницу Кола изабрана је поч. Савка Суботићка, за потпретседницу г-ђа Милица Добри, за секретаре поч. Надежда Петровићева и г-ца Јелена Лазаревићева, за благајнике г-ђе Марија Јелачић Павловић и Јела Бајлони, која је заједно са поч. Живком Спасићком вршила и дужност магационерке.

За председницу Надзорног одбора изабрана је била г-ђа Стана Михајловићка, а за потпретседницу г-ђа Аспазија Стојановићка.

Од то доба до данашњих дана доста је нових снага улазило на рад у Коло, из кога је мали број излазио стицајем околности или властитом вољом. Све што је у наше Коло ушло, заволело га је, сродило се са њим и са онима који у њему раде и сматрало је да га само нека виша сила може одвојити од њега. И благодарећи овим осећајима солидарности, узајамне љубави и поштовања, радећи заједно, тесно везани, за постигнуће истог идеала, стварала је се, у току дугих година, једна благородна и топла атмосфера, која је све више освајала и оне који су унутра као и оне са којима се општило споља.

Одмах по конституисању, Коло је отпочело живо да ради. Одмах је било решено да треба на место несреће испослати што већу помоћ, те је се приступило прикупљању прилога у новцу и стварима, уписивању чланица, приређивању разних забава, да се само дође до срестава што пре.

Коло је основано средином августа 1903 год., а већ концем новембра исте године његова потпретседница, г-ђа Добри и секретар, поч. Надежда Петровићева, одлазе са знатном помоћи у новцу и оделу на згаришта македонска, у планине и гудуре, на Козјак планину и свуда где се скрilo бедно македонско робље, гладно, голо и босо, да сачува само живот.

Ту врше највише дело милосрђа, храбре напаћене и погореле да се своме опустелом и осиротелом опњишту врате, да погну главу пред зулумом, али да не напусте земљу своју. Поред ове високе самарићанске дужности, лаћају се и друге, теже дужности. Да би раја могла живети, ваљало је да буде кога ко ће је на дому бранити. И тим браниоцима

напаћене раје Коло пружа преко неумрлог Лазе Кујунџића сестринску руку, да им покаже да ће их љубав свих нас пратити на њиховом тешком и трновитом, али пуном части и славе путу. Заједно са тим првим заточеницима српске слободе у Јужној Србији и Коло баца златно семе из кога је добрим делом никла данашња слобода. На томе тешком путу изасланице Кола остале су четири недеље и прозебле и оболеле у очи Божића вратиле су се назад.

Рад на прикупљању помоћи наставља се непрекидно у престоници, а по свима већим местима у Србији оснивају се одбори Кола, са истим задатцима које има и Главни одбор. Сем врањског и шабачког одбора, који будући близу границе имали су и сами пуне руке посла, сви други одбори слали су новац Главном одбору и он га је распоређивао према потребама и приликама.

Пошто су се после македонског устанка прилике мало стишале, Коло српских сестара почиње поред помоћи породицама пелих, затворених и изгинулих, да шаље помоћ нашим људима по турским затворима, школама, манастирима који су кроз векове одржавали српско име и у које се раја у тешким часовима склањала, прима збегове који се пребацију преко границе, стара се о њима прво време док им се не нађе посла и пребивалишта, указује потпору оболелим и рањеним четницима и ствара везе са свима неслобођеним нашим покрајинама. Свака се прилика искоришћује да ко оде у Босну, Стару Србију, Војводину и т.д. 1907 успело се да управна чланица Кола, г-ђа Перса Продановићка однесе лично помоћ у скопске затворе нашим страдалницима. Постепено у Колу се с љубављу говори у нашим поробљеним земљама и с поштовањем код нас.

Крајем јесени 1905 године председница друштвена је поч. Љубица Луковићка, његова најбоља и највећа радница, а потпредседница симпатична, умна и ваљана поч. Станислава Сондермајер.

Предвиђајући да ће Српски народ само крвљу решити своје национално питање, Коло је унело још у своја права правила оснивање женског болничарског реда. И већ с пролећа 1906 године, на заузимање његове председнице, а нарочито на заузимање његове потпредседнице, поч. Станиславе Сондермајер, Коло отвара у Граду и у Хируршком Одељењу Др. Суботића, први болничарски курс, преи после ратова од 1876—1878 год.

Овај курс трајао је три месеца, а савшило га је тридесет наших жена, међу њима и тадашња председница и потпредседница Кола. Ово су биле најспособљеније наше болничар-

ке и у ратно време учиниле су неоцењених услуга нашој отаџбини.

Неколико година још после овога, сваке године одржаван је по један овакав тромесечни курс за обуку нових болничарки, а старе су позиване на петнаестодневну вежбу, на рад у болници. Рачунало је се да на тај начин Српкиње добровољно отслуже свој војнички рок.

Оснивање српско-хрватске коалиције 1905 год. Коло је с радошћу поздравило и одмах је ступило у везу с многим њеним члановима.

Уопште везе Кола са свима нашим покрајинама, бивала су из дана у дан све веће. У Коло долазе поред народних мученика и народни брнци, стари и млађи, из свих наших покрајина. Поред Војаде Мицка Поречког, Лазе Кујунџића, Бабунског, Довезенског и толиких других, ту су и Јукић, Жерајић, Мраз, Гаврило Принцип и све њихово честито друштво.

И ако срества Кола нису била велика, ипак она су била распоређивана тако, да је помоћ Кола свуда стигла међу првима ако не и прва. Петра Кочића у затвору и његове прогоњене породице; погорело Високо, изгладнело Невесиње, позатвараних новинара у Сарајеву и по другим местима; осуђених у велеиздајничком процесу; Српске Учитељске школе у Горњем Карловцу, опљачканог и од Бугара поплаћеног Књажевца, Коло се увек прво сећа, из сопствене иницијативе, не тражећи никад да буде поттакнуто на своју дужност.

А тада, кад је у души Српскога народа заталасало осећање да је дошао тренутак да пође тамо куд га вековне судбине његове воде, да изврши заветну своју националну мисао ослобођења и уједињења народног, пошао је препун полета и младе набујале снаге тамо на Југ, где су га вековима жељно ишчекивали. Тај велики талас одушевљења захватио је био сву земљу. Дошао је један од најлепших тренутака, које је један народ икад доживео. Сви су били понети величином и лепотом дела које има да се изврши, да је свако заборавио да мисли на себе и своје, на опасности које му лично престоје, већ је на себе гледао само као на део целине и журио се да да максимум од себе. Тиме се само да разумети она песма младих људи, који певају кад у смрт одлазе и оно весеље и невиђена снага трећепозизаца и последње одбране, који и ако знају шта их чека, радосно се журе судбини својој.

Јесен 1912 године несумњиво је један од најлепших тренутака које је доживео наш народ уопште, а нарочито наша генерација. Сви су били велики и јунаци, стари и млади, велики и мали, те су зато и највећа дела свршавала брзо и за најкраће време. Свако је приносио себе за постигнуће народног идеала.

И у том општем полету за извршење дужности, није ни Коло српских сестара остало ни стидно, ни последње.

Две његове чланице, поч. Касија Милетићка и Надежда Петровићева одлазе заједно са српском војском на бојиште и ту као негда Косовка девојка, прихватају рањене косовске осветнике, превијају их и с љубављу негују. До последњег дана балканских ратова, остале су на својој тешкој дужности.

У Београду одмах, првих дана месеца септембра, још пре мобилизације, Коло се лађа великих послова.

Оно свесно својих дужности, покреће одмах болничарско питање. У споразуму са Санитетом Министарства војног, оно мобилише женску војску. Отвара упис за добровољне болничарке у престоници, а његови одбори то исто чине по унутрашњости земље. Апел Кола наишао је на више но на добар одзив. С подједнаком љубављу јавиле су се све српске сестре, више хиљада њих, без разлике друштвеног положаја и стања, све су дошле биле да помогну браћи јунацима.

Готове спискове с њиховим именима Коло је предало Министарству војном.

Одмах, у споразуму с војним властима, организовани су ванредни кратки болничарски десетодневни курсеви, који су држани упоредно, по неколико њих у један мах. Они су дали око 200 болничарки и многе су од њих веома успешно неговале наше рањенике и болеснике. Предавања на овим курсевима држале су наши женски лекари: поч. Десанка Стојиљковићева, г-ђа др. Наталија Николајевићка, др. Ана Бркић и др. Даринка Крстићева.

Истовремено с овом обуком нових болничарки, Коло је позвало на рад по болницама своје свршене болничарке из ранијих година, јер су услед мобилизације, болнице остале без радне снаге, пошто су болничари кадровци отишли у бојну линију.

Поред овога Коло организује атеље за бесплатну израду рубља за Министарство војно и његов Санитет, као и за болнице. Рубље су израђивале чланице и пријатељи Кола најбржим темпом, тако да је недељно избаћивано око 1000 пари преобука.

Пред саму мобилизацију, кад је се видело да је рат неизбежан, на предлог свог секретара, г-ђе Иванићке, Коло је решило да о своме трошку опреми једну болницу тамо, где затреба. Како су надлежни нашли да је у Београду најпотребнија, Коло је створило и опремило за неколико дана, у двама зградама основне школе у Студеничкој улици. То је била четврта резервна болница Кола српских сестара и она је већ 13-ог октобра 1912 године с љубављу примила 128 кумановских јунака. Доцније број постеља повећан је на 145 и Коло

је примило рањенике и из осталих наших славом увенчаних битека из оба балканска рата.

Болница Кола била је једна од најбоље опремљених, од најуређенијих и најчистијих у престоници. Кроз њу је прошло за десет и по месеци, колико је она трајала, и с љубављу неговано око 1000 рањених српских јунака. Сав посао у болници радиле су чланице Кола, управне и редовне, као и многе госпође из дипломатског кора, које су нас сестрински и обилно потпомogle.

Рањеницима је за све време њихова боравка у болници Кола, указивана најусрднија нега и пажња. Све је чињено за њих, да што пре опсрављени могу се вратити својој дужности. Кад су полазили из болнице, свакоме од њих дата је нова преобука, гуњ, опанци и мало ситна трошка.

За све ово ваљало је имати доста средстава, а мобилизација 1912 год. затекла је Коло са сасвим скромним капиталом. Ради тога, чим је било донето решење о отварању болнице, ваљало је се латити великог посла, прикупити потребна средства.

Коло је одмах развило најширу акцију у земљи и по свима другим српским крајевима, као и по Америци, Француској, Енглеској, Русији, Чешкој, Немачкој, Италији, Шведској и другим европским земљама. У томе тешком послу највише су помогле почасне чланице, племените госпође: Леди Пеџет, Лујза Буњолс, Бланша Веснић, Мабел Грујић, Јулија Страндман, бароница Гринингер, Шлибен, Лудмила Артаманов, Лудмила Хартвиг, Емилија Мамулов, даље господа: професор Флорински, Франциско Ховорка, Јосиф Холечек и веома велики број наших родољубивих жена и људи, из свих наших крајева.

Последица овога интензивног рада је била та, што је неколико стотина хиљада динара у новцу, материјалу, лековима и разним корисним стварима даровано Колу, те је оно било у могућности не само своју болницу да одржи у времену од десет и по месеци, већ је послало обилно много и у више махова помоћи болницама под Једреном, на Мустафа Паши, даље болницама у Љешу, Драчу, Тирани, Призрену, Скопљу и Прилепу.

Више од четрдесет болница на бојишту или по новоослобођеним крајевима било је потпомогнуто од Кола.

Али помоћ Кола није се зауставила само на болницама. По многим местима у новоослобођеним крајевима становништво се добрим делом налазило у великој беди. Ради тога, у жељи да сви осете добро од ослобођења, Коло је упутило помоћ многим градовима Јужне Србије. Кад је почетком септембра 1913 год. болница Кола престала да ради, огроман материјал у стварима, постеље, рубље, инструменте, операциону салу и т.д. Коло је поклонило граду Приштина на Косо-

ву, те јој је на тај начин дало могућности да дође до комплетне и чисте болнице.

Како се брзо радило у Колу, нека послужи као доказ само ово: 9 октобра начелник Санитета обратио се телефонски Колу с молбом да се због преноса рањеника отворе чајџинице с топлим чајем, млеком, супом и другим ојекрепљујућим стварима у Нишу, Стелаћу, Параћину, Лапову, Младеновцу и Београду. Исте вечери кад је примљен телеграм, неуморна претседница Кола, поч. Љубица Луковићка, провела је сву ноћ на телефону и у току ноћи успела је да по свима овим местима сазове наше одборе и да са њима удеси све што је потребно за отварање ових чајџиница и после једнога дана рад у њима је већ отпочео.

Само у једноме од ових места, у Параћину, није било Одбора Кола, те је претседница већ сутра дан упутила тамо управну чланицу г-ђу Персу Продановићку, која је организовала тамо Одбор Кола и овај се одмах латио одређенога му посла. Ове чајџинице трајале су за све време оба Балканска рата, а неке од њих и за време српско-аустриског, до слома Србије.

Вера у Коло и његову чудну моћ, из дана у дан бивала је све већа. Није било посла који се њему поверио, који оно није урадило и то брже но што се и замислити могло. Тога ради разне војне јединице обраћају му се за помоћ у разним стварима, а нарочито у рубљу, јер су дуги путеви администрације, да се до потребних ствари дође хитно.

Болнице под Једренима обраћају се Колу и моле брзо шеснаест казана, да би се спречила зараза. Већ истог дана у вече казани су им испослати по нарочитом куриру.

У почетку другог рата и само Министарство војно обраћа се Колу да оно испошље свога курира у Беч да купи лекова и серума против колере и инструмената, да оно прибави *laisser-passer* и да привремено ствар финансира. Сутрадан изјутра отац Венијамин Таушановић је као курир Кола већ отишао у Беч и кроз неколико дана био је са жељеним стварима у Београду.

Као што је слало на све стране помоћ у материјалу и новцу, где је то било потребно, исто тако Коло је слало и своје болничарке.

У Мустафа Пашу, код Једрена, Коло је упутило две своје болничарке, поч. Јованку Вукићевићку и г-ђу Новку Ковачевићку. Оне су за све време бављења наше војске под једренима остале тамо и неговале наше рањенике и болеснике, борећи се с хладноћом, заразом, рђавим становима и с много других незгода. Оне су Коло обавештавале о потребама тамошњих болница и Коло је тамо послало много помоћи.

Секретар Кола, г-ђа Иванићка, радила је месецима у нашим болницама у Љешу и Драчу у Албанији. Она је обавестила

Коло и многе пријатеље нашег народа о тешком стању наших болесника и рањеника на Приморју, те је убрзо дошла прва велика помоћ од Кола и нашег санитета, а после од Централног одбора из Енглеске, Русије, Италије, Норвешке и Швајцарске, те је благодарећи тој прикупљеној помоћи у лековима, оделу и осталим за тешке болеснике потребним стварима и радној снази, смртност се доста умањила. Она је примила и све наше рањенике под Скадром и после указане им помоћи у Љешу, испратила их неколиким лађама у Драч.

После њеног одласка из Албаније, поч. Касија Милетићка дошла је у Љеш и ту је неговала наше оболеле војнике.

Г-ђа Савка Тасићка и г-це Милева Тодоровићева и Драга Бранковићева, чланице Кола, отишле су одмах по ослобођењу у Скопље и прео тамо, а после у Драчу и на Крфу радиле су по болницама заразних болести, тифуса, богиња и колере и сачувале живе многим нашим болесницима.

Уопште у току оба Балканска рата, за време од годину дана, делатност Кола српских сестара била је веома велика и донела је не мале користи Српском народу, а нарочито српскоме војнику.

Време између Балканских ратова и великог европског рата 1914 прошло је такође у веома живом раду. Специјална пажња поклоњена је организовању новог живота у Јужној Србији. Одмах по закљученом миру, изасланице Кола, поч. Касија Милетићка и Мица Ковачевићева, г-ца Мирка Грујићева и г-ђа Мица Васићка обишле су у разним правцима Јужну Србију, однеле обилну помоћ народу који је страдао од Арнаута, обишле многе наше манастире и светиње и обдерице их, и том приликом основале су Одборе Кола у Куманову, Велесу, Кавадару, Скопљу, Приштини и Митровици. Ово су, после Одбора Кола у Охриду, који је основан још у јануару месецу 1913 г., први Одбори у Јужној Србији. Неки од ових Одбора основали су одмах своје радничке школе, други ђачке топезе или дечија забавишта. Коло им је свима колико је год могло излазило у сусрет и старало се да им олакша улазак у нови живот.

Иначе поред помсти пострадалом становништву, школама и црквама, оно шаље болнице градовима, помаже мале соколе, растура књиге у народ, дарива певачка друштва тракама и уопште ствара све тешње везе с новоослобођеним крајевима.

У томе долази и ултиматум северне сусетке. И Коло српских сестара оптужено је у њему, као неко ко руши мир старе царевине ћесареве.

Претседница Кола, заједно са још неколико чланица, спаљује архиву Кола, да нико не би страдао због њега.

Пошто се престоница сели у Ниш, претседница сматра да

и Коло треба да има тамо своје седиште, те одлази с неколико чланица тамо и отвара канцеларију Кола.

Прилике за рад у овоме рату су несравњено теже, но у прошлим ратовима. Ипак Коло узима једну велику болницу у рад, из које је изишло неколико хиљада прездравелих рањеника. Коло прибира ствари у земљи и са стране, нарочито из Енглеске и Француске, те се на тај начин ствара велики магацин Кола, из кога се шаље помоћ у рубљу, оделу и другим стварима, болницама, избеглицама, Одборима Кола и т.д. Даље ради се на сузбијању заразе, изради рубља за болнице и војску; прикупља се Божићни дарак.

И у сред тог интензивног рада, Коло доживљује највећи удар. У времењу најгоре заразе, кад су људи бежали један од другог, да се честито и не поздраве, кад се са готово сваке куће нишке вила по једна црна застава као зла судбина, председница Кола, Љубица Луковићка и благајник, поч. Катица Ђорђевићева, одлазе у Ваљево, које је било центар заразе, да однесу помоћ нашим оболелим јунацима, јер су прилике у Ваљеву, после изласка непријатеља, биле по све рђаве. Оне носе рубље и остале потребне ствари болницама, пресалаче рањенике и болеснике и после дванаестодневног бављења тамо, враћају се у Ниш, где претседница пада одмах тешко болесна од пегава тифуса у постељу, из које се више није ни подигла. 11 фебруара 1915 године престало је да куца честито и родољубиво срце Љубице Луковићке, највеће и најбоље раднице Кола српских сестара. Пала је храбро као најсрчанији војник, вршећи своју дужност у борби против немани која је косила Српски народ.

Мало доцније, пред Ускрс, две друге велике раднице Кола, поч. Надежда Петровићева и Касија Милетићка, које су и у овоме трећем рату биле заједно с војском и неговале наше јунаке по ваљевским болницама, умиру и оне од тифуса, вршећи до последњег тренутка своју самарићанску дужност.

Остале чланице Кола, растурене по разним градовима наше земље, као и наши Одбори у унутрашњости, радиле су по болницама, одржавале чајнице за рањенике по железничким станицама, организовале су израду рубља, грудњака, чарапа, радиле су са страним мисијама по болницама, путовале с њима по земљи, организовале деобу хране, радиле на сузбијању заразе и т.д.

После смрти поч. претседнице, дужност заступнице претседнице, поверена је г-ци Мирки Грујићевој, данашњој претседници, а дужност благајника г-ђи Наталији Павићевићки. Оне су радиле у Нишу све до евакуације његове. Из изванредно добро снабдених магацина Кола, давале су пакете с гресбуком и топлим стварима војсци која се повлачила и из-

беглицама које су напуштале варош. Ипак још је остало врло много материјала, који је претстављао не малу имовину и он је предат Друштву српског Црвеног крста, јуџиџице друштвене с новцем предате су Министарству финансија, а председница је, заједно с другим страдалницима, отишла пешке пут Албаније.

После наше катастрофе 1915 год. сви Одбори Кола српских сестара морали су се растурити, али рад зато ипак није престао. Радило се анонимно. У многим местима у унутрашњости, као и у Београду, чланови Кола или саме или у друштву с осталим Српкињама, организовале су трпезе и склоништа за децу, старце и старице. Организовале су се тајно и дотурале помоћ у заробљенички логор, као и у затворе у Београду и Митровици. Дотурано је одело, рубље, дуван, ускршња јаје и колачи. Три чланице Кола платиле су главом своје родољубље. Почившу Милеву Шкрљиху, чланицу Врањског одбора, Бугари су исекли на комаде 1915 године, на пијаци у сред бела дана, а покојна Деринка Берићева, председница Смедеревског одбора и Софија Јевремовићка, интерниране и мучене у Међарској, одмах по повратку у Србију, умрле су од претрпљених мука.

Они делови Одбора Кола, који изиђоше из земље, такође нису се могли, из нарочитих разлога, организовати као Одбори Кола, већ се, где заједно с осталим Српкињама, где сами, латише ипак посла. У свима одборима који су указивали помоћ нашим невољницима, у Солуну, Атини, Ници, Паризу, Хагу, Риму, Женеви и Лондону, радиле су и наше чланице и указана је велика помоћ нашим избеглицама, оболелим војницима и ђацима.

Нарочито су за заробљенике претставнице Кола доста учиниле. У Паризу прве поч. Мице Радовановићка и г-ђа Персе Продановићка, па онда у Ници г-ђе Станка Лозанићка и Делфа Иванићка и у Хагу г-це Мирка Грујићева и Мица Ђурчићева прве су изишле с идејом да су Српкиње дужне да спасавају од гледи и смрти наше заробљенике и интерниране и стотине хиљада пакета који су из ових градова отправљени у логоре интернираних, спасли су много српских живота.

Одмах после ослобођења, заступница претседнице, г-ца Мирка Грујићева хита међу првима у Отаџбину и већ почетком децембра 1918 год. она је у престоници, где са малим бројем чланица организује рад у широким линијама. Прво се указује помоћ интернираним породицама, које су се у највећој беди отпочеле враћати у земљу; а већ 6-ог марта 1919 год. отвара се, по предлогу претседнице, г-це Грујићеве, Инвалидски Дом Кола српских сестара у Делиградској улици. За ову сврху добијен је био од Општине београдске Дом старца и

старица, који је био веома оштећен од рата и који је Коло о својем трошку оправило.

У овај дом примани су без разлике сви инвалиди, који су били сиротни и који нису имали где да се свију на другом месту. Било их је који су се у највећој беди вратили из ропства; даље они који су долазили у Београд да регулишу питање своје инаелиде и ту морали дуже времена да се задрже; онда који су дошли били да добију протезе и најзад они, који потпуно онеспособљени за икава рад, нису имали нигде никога свога, те су се склонили у Колу. Овај Инвалидски дом Кола трајао је од почетка марта 1919 године до конца октобра 1921. За непуне три године, колико је Дом трајао, у њему су нашли склоништа преко 4000 наших осакаћених и онеспособљених бораца.

Сви су они у Дому Кола наилазили на пуно сестринске љубави, неге и пажње. Ту су имали бесплатан стан, храну, прање, добивали су одело и рубље, а кад пођу кућама, добивали су одећу и за њихове породице. Многи од њих, о трошку Кола, добивали су и вештачке ноге и протезе, у колико их нису могли добити од државе.

Преко лета чланице Кола, по жељи Министарства за Социјалну политику, одлазиле су у неколико бања, у које је Министарство, по савету лекара, слало болесне инвалиде и ту су се оне старале о свима болесницима, удесивши им станове, водећи бригу о њиховој храни, рубљу и свему што им је потребно.

Овај се рад показао био као врло користан, јер су болесници за мале паре имали релативно доста добар живот.

Последњу годину и по свога рада са инвалидима, Коло је отворило у својем Дому Инвалидску Занатску школу, у којој су поред неких ситнијих послова, инвалиди могли да науче један од ових заната: обућарски, кројачки или абаџиски. Ову школу Кола учило је 36 наших инвалида од којих је изврстан број добило мајсторску диплому. Кад су полазили из Кола добивали су на поклон по једну шивачку машину и остале за посао потребне им алате.

Сви су они данас корисни чланови друштва, радећи за одржавање себе и својих породица.

Они никад не заборављају Коло, одани су Колу у толикој мери, да кад год има каквих изванредних послова у Колу, као сеоба или што слично, зашто је потребно имати поверљивих људи, Коло их извести писмено и они му се одазову увек, дођу у Београд и најлепше сврше посао за који су били позвани.

Овај посао око инвалида, који је Коло с љубављу и успехом радило тако дуго, морао је бити прекинут, јер је Оштина београдска одузела од Кола потребне просторије, а и Мини-

старство социјалне политике желело је да узме у своје руке све послове око инвалида.

Ипак овај рад претставља једну од најлепших страница у делању Кола, у толико пре, што он пада у прво време по ослобођењу, кад је мало кога било да се лати тога посла, а ни само Министарство није имало још ништа организовано у томе погледу.

Истовремено, одмах по ослобођењу, Коло обнавља старе и ствара нове везе по свима крајевима наше Отаџбине. Чланице Кола одлазе, у колико год то прилике допуштају, по свима странама наше земље; упознају се с нашим светом; носе помоћ где је сна потребна, раде на стварању што тешњег јединства сва три наша племена, држе родољубива предавања.

Исто тако многе корпорације које долазе у престоницу с разних страна наше лепе Отаџбине, а нарочито омладину, Коло је увек, у колико је год имало могућности за то, прихватило, дочекивало, удешавало им боравак овде, како би будило у њима што више љубави спрам заједничке нам Отаџбине.

Иницијативом Кола основано је у Љубљани Коло Југословенских сестара, с истим родољубивим циљевима које има и наше Коло. Оно данас има много својих подружница у свој Словеначкој и Крањској.

Исто тако иницијативом Кола основано је Коло Барањских сестара, такође с истим циљевима. Везе између њих и Кола веома су срдачне и многи послови раде се споразумно и заједнички.

За наше избеглице са Ријеке, острва и из окупираних крајева, Коло је од ослобођења до данас чинило врло много, помажући их новцем, храном, оделом и налажењем посла.

Одмах по ослобођењу конституисали су се стари Одбори Кола у земљи, а по многим новоослобођеним покрајинама где је Коло било по добру познато још из злих времена робовања, спонтано су се отпочели стварати нови одбори Кола српских сестара.

Желећи да им олакша прве кораке у свет, Коло је поклањало увек много пажње својим новим одборима и помагало их у њиховом раду. Више стотина шиваћих машина, много материјала за рад и друге потребне ствари Коло им је издашно слело.

Од првог дана ослобођења до данас Коло је указивало нарочито пажњу и помоћ нашој ратној сирочади и удовицама.

И ако су се Колу сви његови пријатељи и родољуби, као и многи увцељени родитељи и рођаци, издашно одазивали и обилно га помагали, те је било у могућности да се одазове разним и многоструким својим дужностима, ипак оно и поред све добре воље, не би било у могућности ни близу да уради

онолико колико је учинило, да није било његове најбоље, највредније и најагилније чланице, г-ђе Мабел Славка Грујић, велике добротворке Српског народа.

Она је још од како се заратило кренула у Америку, Енглеску и Француску и развила тамо врло живу акцију у корист Српског народа. Основала је неколико разних одбора за помоћ нашим невољницима, држала је стотинама предавања у корист наше земље по универзитетима, позориштима, црквама. Писала је о нашем народу по многим дневним листовима и часописима и резултат рада двеју жена, обе чланице Кола српских сестара, г-ђе Мабел Грујић и г-це Јелене Лозанић, која је такође неуморно и у истом правцу радила тамо преко океана за своју земљу, био је врло жив одзив америчке публике за нашу ствар и више десетина милиона дошло је у нашу земљу.

Г-ђа Мабел Грујић и њени Одбори упутили су од ослобођења Колу суму од седам и по милиона динара, много шиваћих машина и огромно много рубља и одела.

Коло је постало њихов мандатор и благодарећи поверењу које је уживало, могло је да у току од четири године издаје сталну месечну помоћ прво за 2000, па се број непрестано пео, док није дошао до 3500 ратничке сирочади.

Поред деце, око 130 самораних старица, чији су синови изгинули на бојишту, 32 студента инвалида, 50 породица и 36 разних особа, све упропашћене од рата, примали су такође сталну месечну помоћ, а 200 особа у најтежим приликама потпомогнуто је тренутном потпором.

Коло је ову дужност, пуну части, али и са доста одговорности, вршило најсавесније, тако да су ови амерички комитети увек после положених рачуна или после прегледа наших књига од стране њихових изасланика, који су од времена на време долазили у Београд да виде рад Кола, слали пуно хвале Колу и изражавали своје задовољство на савесно извршеној дужности.

Иначе Коло је искоришћавало сваку прилику, кад год је могло да помогне коме од оних чији су хранитељи пали бранећи нашу Отаџбину и борећи се за нашу слободу. Многе девојке Коло је сместило, многе помогло кад су се удавале, многим је израђена инвалида или аванс ратне оштете, многим сиротим удовицама купљена је машина за рад, другима се помогло да испошљу децу на лечење.

Стварима које је највећим делом упутила г-ђа Мабел из Америке, а које су добивене и у нашој земљи, Коло је оденуло близу шеснаест хиљада особа и то у доба кад је свет, после опкучације, био мање више неодевен.

Долазећи стално у додир с невољницима рата, Коло је из дана у дан све више осећало да није доста помагати их с времена на време, већ да треба учинити нешто што оставља трајније резултате. Зато је почело узимати девојчице народних бораца и мученика из ковослобођећњих крајева, децу наших у рату изгинулих јунака и најзед сиротне девојчице из наших још неослобођених или тек ослобођених земаља, које треба да се васпитају у духу родољубља и да се после врате натраг у свој родни крај и да тамо шире оне идеје, којима их је запојила престоница.

Држећи се речи нашег песника „брат је мио које вере био“, као и да се може бити родољубом ма којој се вероисповести припадало, међу питомцима Кола налазе се поред православних и наша деца муслиманске и католичке вере. На тај начин међу омладином у Дому Кола, постигнуто је најидеалније јединство.

Одмах по своме постанку Коло је држало своје прве седнице у малој соби код Коларца, чији су прозори гледали на Позоришни трг. Затим се преселило у основну школу у Скопљанској улици број 20.

Доцније, патриотско Друштво Са. Саво ставило му је на расположење бесплатно локал у својој палати у Душановој улици и ту је остало више година.

Кад се морало иселити одатле, онда су га примили у Основну школу код Саборне цркве и ту је седело све до сеобе престонице у Ниш, 1914 год. За време Балканских ратова један део канцеларије Кола, секретаријат, налазио је се у основној школи у Студеничкој улици где је била и болница Кола, а по свршеним Балканским ратовима, доста често седнице и већи скупови држани су у Руском клубу, у палати „Росије“ на Теразијама.

По ослобођењу добивена је од Општине бесплатно велика двостратна зграда у којој се налазио Дом старца у Делиградској улици. Она је била ратом веома оштећена и Коло је доста новца потрошило да је оправи. Потом је се са својим инвалидима уселило у њу. У почетку она му је припадала цела. Али, већ после кратког времена, морао је се један део на доњем спрату уступити за Ортопедску радионицу Министарства соц. политике. Мало доцније морао се уступити и други део и остало је се само на горњем спрату. Ту се остало неко време на миру, али после неколико месеци дошао је отказ од Општине, да јој је зграда потребна и да Коло треба да се исели. Разуме се, одмах је се стишло Председнику Општине и издејствован је спстанак у кући још за неколико месеци.

Међутим ситуација је била јасна, ако се Коло благовремено не збрине за своју зграду, једног дана, наћи ће се на

улици. И хтели не хтели, Коло је морало доћи на идеју да дође до свога дома.

Коло је одмах писало својој чланици г-ђи Мабел Грујић у Америку и она му је, после извесног времена, сакупила 150.000 динара. То је био први капитал за ову сарху. За то време тражило се земљиште и радило је се на прикупљању новца, јер је земљиште стајало много више, но што је био капитал. Да се до потребне суме дође, нарочито је много радила управна чланица, поч. Живица Павловићка. После купљеног земљишта, припреман је план, правили су се предрачуни и најзад, на Малу Госпођу, 8 септембра 1921 по старом календару, ударен је камен темељац дому.

Зидење се настављало, кад брже, кад спорије, према средствима које су стајала на расположењу. Остајало се често и без њих, али то није задавало велике бригае, јер ту су били увек председница и предузимач, Г. Барић, који су давали од свог новца.

Њено Величанство Краљица Марија даривала је Колу један краљевски поклон, а господа наши трговци, уметници и индустријалци пуно уметничких и других ствари од вредности. Приређена је лутрија, коју су Одбори и пријатељи по свој земљи продавали и она је донела прихода око четврт милиона динара, али кућа Кола и ово је упила као сува земља кишу.

Најзад је увек вредна и енергична чланица оснивалица, г-ђа Станка Лозанићка, из сопствене иницијативе отишла нашем општем познатом добротвору и филантропу Ђорђу Вајферту и изложила му ситуацију Кола. Он није део да се на њега чека дуго.

Кратким, најкраћим путем, уписао се за великог добротвора Кола, а поред тога, од свога кредита у Народној банци, удесио је, да на његово јемство, Коло добије зајам од пола милиона динара, а по интересној стопи, за тадање прилике, тек да се каже да се интерес плаћа.

Овим зајмом довршена је кућа с лица. Чим је кућа била завршена издата је под закуп, те су добивеном киријом и недавно добивеним зајмом код Управе фондова, завршена прво задња кућа, у којој је интернат са девојчицама. Уосталом било је и крајње време, јер баш на месец дана пред довршење задње зграде, Општина београдска послала је била молбу Министарству социјалне политике да се исели Коло из њене зграде, јер јој је иста преко потребна.

Као што се из свега изложеног види, Коло би имало пуно разлога да понови речи нашег великог мислиоца: „Кажу да је сваки ковач своје среће, само што судба једнима даје и чекић и готово усијано гвожђе, а други га мора ковати често хладно, а често и голом песницом”.

Вероватно да ће у неко срећније удаљено доба, кад људи постану у истини бољи, постојати неко друшчије, мирнодобско родољубље, али ће постојати увек и људи ће само преко националнога долазити социјалном, јер ко не воли оне међу којима је никао, неће знати да воли ни она које не познаје, а још мање цело човечанство.

РАД КОЛА 1932—1933 ГОД.

Необично плодан био је рад Кола српских сестара и у последњим годинама све до данас. Резултати тог рада видни су и заслужују сваку похвалу. Свуда, у свим моментима и приликама кад се требала манифестовати национална и хумана свест, Коло српских сестара било је увек на првом месту. Резултати тога рада више су него еклатантни. Успеси постигнути највећи су докази тога прегалаштва. А све то јасно може најбоље видети из извештаја Кола, који су подношени и читани на скупштинама. Да би се јасније видео благотворни рад и успеси овог друштва, послужићемо се цитатима из самих тих извештаја. На главној годишњој скупштини одржаној 1923 године између осталог у извештају се наглашава и следеће:

Као и свих прошлих година од свог оснивања Главни Одбор Кола српских сестара је и ове године радио у духу свога програма и предузимао све оне патриотско-хумане акције, које служе општим интересима и заједничком добру наше Велике Отаџбине. Велика новчана депресија, која се данас осећа на свима странама света, и коју и наша земља преживљује, умањила је донекле приходе Главног Одбора Кола али није смањила његову добру вољу и љубав да ради за опште добро, слабих и незаштићених, мучених и прогањаних. О томе своје раду у прошлој и овој радној години, Управа Главног Одбора Кола има част да поднесе данас свима присутнима, својим делегатима и својим пријатељима и поштованицима, овај извештај.

Од првога маја 1932 до 1 маја 1933 године, Главни Одбор Кола српских сестара одржао је 35 својих редовних седница осим ужих седница појединих секција, које по самој природи свога рада постоје у Главном Одбору Кола и раде у своје делокругу у сагласности са општим великим седницама свога Одбора.

Интернат. Прва и највећа брига која претставља највећи материјални издатак касе Главног Одбора Кола српских сестара јесте његоз Интернат, у коме већ 10 година налазе свој други дом и материнску негу и старање многа ратна сирочад, на пољу славе палих наших хероја, и небринута женска деца наших националних радника. Сакупљена из свих крајева наше

Отаџбине и из окупираних области сва ова женска омладина, свих вера и племена, живећи једним заједничким животом вакпитава се тако, да по свршеном школовању може да послужи нашем целокупном народу као млада јака снага за сејање љубави, слоге и бретске једнакости за сву своју браћу и сестре од Перистера до Триглава и од Беласнице до Сушака.

У школској 1932—1933 години, Коло српских сестара имало је у своме дому 47 ученица од којих су 30 бесплатне питомице Кола и о којима води сву бригу и старање за одевање и школовање само Коло српских сестара. По месту рођења питомице су из: Сплита, Новог Града, Кочане, Кавадара, Охрида, Врања, Бос. Новог, Љупкова, Петнице, Суботице, Башке, Собобрана, Остревце, Рељевића, Марковца, Елбесана, Трста, Сарајева, Маглаја, Зенице, Дрвара, Задра, Ђаковице, Јесенице, Теочина; Врњаци, Тешце, Тетова, Чачка и Хвара.

Ученице питомице похађају гимназију, Женску Учитељску школу, Женску Вишу и Нижу Занатску школу, Државну трговачку академију, Средње техничку школу, кројачки курс Дома Ученица и Универзитет. По веровисповести су православне, католичке и муслиманске вере.

У току школске 1931—1932 године завршило је своје школовање 8 питомица Кола, и то: гимназију 2, Учитељску школу 4, Трговачку 1 и Вишу Женску занатску школу 1 ученица.

На младом децем универзитету, основаном у Главном Одбору Кола 1926 године, намењеном ученицама Кола српских сестара и свој женској средњешколској омладини у Београду, одржали су своја предавања следеће госпође и господи: Јулија Бошковић, проф. „О Штросмајеру“; Пола Димитријевић-Стошић, суплент гимназије, „Улога народне учитељице у животу нашег народа“; Зорка Караџић-Каснар, „Женски типови у књижевном делу Ива Војновића“; Паулина Лебл-Албала, проф. „Рад за себе и рад за друге“; Трифун Ђукић, проф. и г-ђа Злата Марковац комеморативно предавање за поч. Драгољуба Филиповића, нашег познатог песника, са његовом биографијом и рецитовањем стихова из „Косовских Божура“ и „Србљака“.

Коло и његови Одбори. Коло српских сестара има данас у својој заједници у целој земљи 118 Одбора и неколико повереништва на челу којих стоји Главни Одбор Кола српских сестара у Београду. Исто тако постоје Одбори Кола српских сестара у Сједињеним Државама Сев. Америке и то: у Чикагу, Сан-Франциску, Сен-Лују, Картеру, Монтани, Милвокеу и Омахи. Главни Одбор Кола стоји са свима поменутиим Одборима Кола у сталној писменој вези. Рад свих Одбора је извођење једног истог заједничког програма чија је садржина љубав

према домовини и извршење њених народних идеала, духовно и телесно васпитање омладине, и помоћ слабима и сиромашнима, које је зла судбина после великих ратова оставила без средстава и без њихових хранитеља, да се Народно Признање о њима брине и живот им олакша.

Велика заједница Кола српских сестара одржава у целој земљи женске стручне школе, ђачке трпезе, ђачке домове дечија забавишта и низове патриотских и корисних предавања увек са сархом да одржи национализам и љубав према браћи свих вера и племена и да научи младе нараштаје да изнад свега воле своју домовину, да будно чувају и непомирљиво бране наше данашње велике националне тековине.

Да постигну све поменуте смерове, Одборима Кола српских сестара највише помажу и њихови сопствени домови, којих има расејаних по целој земљи преко двадесет и још неколико чије је зидање у току.

Све ове патриотско-хумане акције својих Одбора у земљи, Главни Одбор Кола срдечно и одушевљено, и морално и материјално, кад прилике то допуштају потпомаже. На тај начин им олакшава напоре и умањује бриге са којима се у својим предузећима, без довољно финансијских средстава морају да сусрећу и да боре. Тако је у овој радној години било у могућности да помогне већим свотама Одборе Кола српских сестара у Урошевцу, Кавадару, Босиљграду и Бијелом Пољу.

Календар „Вардар“. У својој календарској секцији Главни Одбор Кола српских сестара у својој режији опрема и растура преко својих Одбора и пријатеља свој традиционални календар „Вардар“, који је са овом годином навршио 21 годину свога излажења. На њему сарађују наши најпризнатији књижевници и родољуби. Увек уређиван на широј патриотској основи, са пробраном садржином, познат је, радо примљен и читан широм целе наше Отаџбине, па и ван њених граница далеко преко океана. Сврха ове књиге пре ратова била је да одржи народну свест и веру у боље дане код своје поробљене браће. Данас пак, кад су народни идеали највећим делом испуњени, један мали део заслуге за очувану народну свест и увеличану земљу пада и на Вардар. Након минулих ратова, календар Вардар ради на зближењу, љубави и слози нашега народа, чува народне традиције и кроз своје редове одаје захвалност борцима за Отаџбину. За 1933 годину штампан је у 18.000 примерака.

Књижница. У своме Дому Коло Српских Сестара има своју лепо уређену књижницу и знатан број књига наших писаца, које бесплатно резашиле, са својим календаром Вардаром, као дар Кола свима књижницама и читаоницама у земљи. На молбе разних установа, Коло је упутило књиге разне садржине сле-

дећим местима: школском друштву — Бачевац; Удружењу Студената — Плеваље; Соколској Чети — Кострошевац; уредништву листа „Зов са Јадрана“ — Сплит; основној школи села Витовице код Петровца; Управи Санаторијума за туберкулозне — Сурдулица; Народној Књижници — Ивановци; Народној читаоници „Доситеј“ — Гостивар; Народној читаоници — Кораћница; Савезу Трезвене Мladeжи „Коло Црногорка“ — Стари Бар; Народној читаоници — Белошевац; Пољопривредној Књижници — Здравчићи и Народној читаоници — Остра код Прељине.

Коло српских сестара откупило је за своју књижницу следеће књиге: „Острво смрти“ од др. Веселина Ђурића, „Практична упутства за успех у животу“ од Душана Поповића, професора, „Српска Африкијада“ од проф. Гиздавића, „Кроз сјај и сенке рата“ од мајора М. Маџаревића и „Перој српско село у Истри“ од др. Ф. Барбариха.

Збирка народних везова и костима и изложбе Кола. Коло српских сестара има у своме дому богату лепо уређену збирку народних женских костима, везова и тканина из целе земље, коју је створило одмах по ослобођењу 1920 године, да би сачувало нашу народну ношњу од пропадања и онемогућило извоз нашег ткива и везива у масама у иностранство. Са овом својом колекцијом суделује на многим изложбама у земљи и у иностранству и помаже својим Одборима у приређивању њихових локалних изложби.

У сагласности са заводом за спољну трговину Министарства трговине, Коло српских сестара одржало је у заједници са Женским Друштвом из Београда а под патронатом Њеног Величанства Краљице Марије своју велику репрезентативну изложбу југословенских народних женских рукотворина и женских костима у Прагу. Ова изложба је пала у дане деветог Свесловенског Слета у Прагу.

После завршеног Свесловенског Слета у Прагу, братски чехословачки народ одржао је на најсвећанији начин на дан 8 јула освећење капеле и костурнице српских ратних заробљеника, који су за време европског рата помрли од глади, болести и нечовечанског поступања у војничком заробљеничком логору у Јиндриховицама — Чехословачка.

Заузимањем и трудом нашег протојереја и свештено-чувара наших гробова у Чехословачкој г. М. Црвчанина и материјалном помоћи брата Чехословака г. Владимира Хржебика, консула из Прага, саграђена је ова костурница у којој су наши вечни мир и покој земни остаци 7100 наших заробљеника и 200 руске браће. У присуству многобројних званичних представника и изасланика наше и чехословачке владе, г. Министра Краљевине Југославије др. П. Гризогона, наше и чехосло-

зачке војске, Сокола и уз асистенцију нашег епископа Доситеја, прашког Горазда, Мукачевског (Прикарпатска Русија) Дамаскина и руског Сергија, одржан је овај дирљиви помен. И Коло српских сестара дало је налог својим чланицама, које су у те дане водиле југословенску изложбу Кола српских сестара у Прагу, да у име Главног Одбора Кола буду делегати на овој тужној свечаности наших мученика-јунака. — Овом приликом делегати су приложили од стране Главног Одбора Кола српских сестара једно сребрно кандило, које ће стално горети у костурници, и приложиле су огроман букет белих ружа и каранфила са југословенском тробојком и натписом: „За уједињење и слободу у светском рату палој југословенској браћи Главни Одбор Кола српских сестара јула 1933 године Београд — Југославија“.

Коло српских сестара узело је учешћа са својим костимима и везовима и потпомогло следећа приређивања: трговачко-индустриску изложбу Кола српских сестара у Старом Бечеју и Вршцу, изложбу наше домаће текстилне индустрије Министарства трговине са репродукованим примењеним и оригиналним народним везовима — Београд, изложбу Народне Одбране за привредну независност — Београд, и са етнографским музејом из Загреба суделује на светској изложби у Сабрихену (Немачка). Слало је, такође, своје костиме многим својим Одборима у унутрашњости и разним другим установама за приређивање свесловенских костим забава наплаћујући најнижу цену за њихову употребу.

Из извештаја за годину 1937—1938, исто тако се могу констатовати необично плодни резултати рада. Нарочити успеси постигнути су у раду на социјалном пољу, а у првом реду ту долази интернат Кола. Ево само једне кратке констатације:

Јула месеца 1937 Коло је имало срећу да види пет својих потпуних питомица и једну полупитомицу, које су завршиле своје школовање и оспособиле се за самосталач живот. То су: Душанка Арамбашин, из Сплита, завршила Учитељску школу са врло добрим успехом; Јованка Костић, Јагодина, Учитељску школу са врло добрим успехом; Спасика Константиновић, из Неготина на Вардару, Државну трговачку академију са врло добрим успехом; Милица Страинић, из Беловара, Државну Стручну Учитељску школу са одличним успехом; Јулијана Ђокић, из Бајине Баште, курс кројења и шивења са одличним успехом; Мирчевићева из Драгутинова у Банату полупитомица завршила Женску учитељску школу.

Поред њих, још један штићеник Рихард Дебењка, кога је Коло помагало пуне три године са по 200 дин. месечно, завршио је нашу Уметничку школу. Он је захвалио Колу врло

дирљивим речима и донео му на поклон своју слику „Младо Нагоричане“.

У школској години 1937-38 у Интернату Кола има 47 питомица, од којих 23 не плаћајуће, и 6 долазе само на храну, бесплатно.

По вероисповести су: 42 источно-православне, 4 римокаатоличке и 1 муслиманске вере.

Родом су из следећих места: из Колашина, Сушака, Софије, Дервенте, Шибенике, Шалца, Лијеве Реке, Фоче, Трста; Босанског Петровца, Крагујевца, Приједора, Приштине, Ужица, Старог Футога, Зенице, Царевог Села, Призрена, Расловаца, Бијељине, Јагодине, Новог Сланкамена, Карловаца, Беле Паланке, Зајечара, Мориња, Босиљграда, Вршца, Острва, Голупца; Смедеревске Паланке, Лиона, Горњег Милановца, Лежмира, Мурске Суботе, Плеваља.

Из списка ових места најбоље се може оценити колико ова наша установа утиче благотворно на амалгамисање нашег народа и колика ће бити корист кад ове младе девојке, васпитане у родољубивом духу, буду ушле у живот и отпочну да делују у разним покрајинама наше земље.

Питомице Кола похађају: Учитељску школу, Државну трговачку академију, Државну стручну учитељску школу и Трговачку школу „Комерциум“.

ФРЕСКА У КАПЕЛИ СПОМЕНИКА КОД КУМАНОВА

Коло је сарађивало у Одбору који је подигао капелу на Зебрњаку, крај Младог Нагоричана, где су сахрањени пали јунаци с Куманова.

Оно је узело на себе украшавање унутрашњости капеле, под чијим зидовима сновијају свој задњи сан они, који су нас повели у победу, у епопеју, у славу.

Коло је хтелo да ова акција буде заједничка акција свих нас, те је зато апеловало на све своје Одборе, који су се лепо одазвали. На тај начин Одбори су приложили у ову сврху 7487 динара, а Главни Одбор 17.513 динара.

На помену у капели говорила је делегат г-ђа Љубица Пешић и делегат Кола југословенских сестара из Крања, која је донела и земље из Крања и ставила је исту у крипту.

Одбор у Куманову изванредно лепо је организовало дочек и смештај гостију и необично срдачно примио и угостио све делегате и госте, чиме нас је истински задужио и ми смо му веома захвални, њему и његовој вредној претседници, супрузи поч. Војводе Јована Довезенског, на овоме новом доказу љубави за своју матицу.

На банкету на свечаностима у Скопљу била је од стране Кола присутна г-ђа Пешићка, члан управе.

САРАДЊА СА ДРУГИМ ДРУШТВИМА У ПРЕСТОНИЦИ

Коло је сарађивало стално или повремено са више других друштава и установа у Престоници.

Тако Коло је учлањено у Југословенски народни женски савез. Поред рада у самом Савезу, Коло се трудило да му изађе у сусрет сваком приликом.

Тако и оно је узело учешћа у припремању изложбе слика уметница Мале Женске Антанте, коју је организовао Савез у павиљону „Цвијете Зузорић“. Од стране Кола дежурале су две чланице. Том приликом је уступљена бесплатно велика сала Кола, за приређивање вечере коју је Савез желео да да у част уметница Мале Антанте. Желећи да изађе до краја у сусрет Савезу, Коло је примило на себе, да о трошку Савеза припреми и саму вечеру, која је, на тај начин, била и много боља и много јевтинија. Гошће су биле необично задовољне, а Кнегиња Кантакузен, стара наша пријатељица изразила се веома похвално о раду Кола и изјавила да је по угледу на њега у Румунији основано слично друштво Casa femea. Г-ђе д-р Пламинкова и Малинео упутиле су топлу захвалност Колу, на укзану сарадњу.

Даље Коло сарађује стално у „Фидеку“, у „Југословенској Унији за заштиту деце“. У „Одбору хуманих друштава за помагање туберкулозне сиротиње“. У Савезу за професионалну наставу при Министарству трговине и индустрије.

ДОБРОТВОРИ И ПРИЛАГАЧИ

Примљен је легат наше дугогодишње добротворке и пријатеља, поч. Евгенија Кики, у суми од 25.000 дин.

Г-ђа Мабел Грујић, о годишњем помену свога супруга, Д-р Славка Грујића, уписала га је за великог добротвора Кола и приложила 10.000 динара.

Г. Димитрије Илићановић, сенатор, наш велики пријатељ и легатор уписао је своју супругу, нашу драгу сестру, Катарину, бившу дугогодишњу заслужну председницу Кола у Нишу, за великог добротвора, са улогом од 5.000 динара.

Г. Милан Јовичић, пуковник у пензији, са сестрама Ленком, Маром и Персидом уписали су своју сестру Наталију Јовичић за добротвора са улогом од 1000 динара.

Синови и кћери поч. Драге Јаћимовићке, председнице Кола на Насељу Краља Александра, на дан годишњице смрти уписали су је за добротвора, са улогом од 1000 динара.

Кћери поч. Соје А. Борисављевићке, бив. професора, уписале су је, о четрдесетодневном помену, за добротвора Кола приложивши 500 дин.

Г. д-р Радослав Грујић, професор Универзитета, уписао је своју поч. супругу Милицу за добротвора Кола са улогом од 1000 динара.

Г-ђа Марија Предић, главни благајник Кола, у место венца своје синовцу, Михаилу Р. Предићу, вишем инспектору Мин. трговине и индустрије, уписала га је за добротвора, са улогом од 500 дина.

Г. Младен Жујовић, адвокат, уписао је за добротвора свога стрица поч. Јована Жујовића, негдашњег председника Срп. Краљ. Академије Наука и министра, о годишњици његове смрти са улогом од 500 дин.

Г. д-р Радован Пантелић, пуковник у пензији, уписао је своју поч. супругу Милицу за добротвора Кола са улогом од 1000 дин.

Г-ђа Марија Предић, главни благајник Кола, у место венца своје синсцу, Михаилу Р. Предићу, вишем инспектору Мин. трговине и индустрије, уписала га је за добротвора, са улогом од 500 дин.

Г. д-р Радован Пантелић, пуковник у пензији, уписао је своју поч. супругу Јелену-Ленку за добротвора са улогом од 500 дин.

Г. Аца Станојевић, инспектор Министарства просвете уписао је своју супругу Мару за утемељача Кола, са улогом од 500 дин.

Г. и г-ђа Уајт из Америке уписали су за утемељача поч. Александра и Алису Јовичић, приложивши 500 дин.

Г-ђа Милица Д. Цукавац уписала је поч. супруга Добривоја на дан трогодишњег помена за добротвора Кола, положивши 500 дин.

Ожалостљена породица уписала је Јулијану В. Чолића за члана утемељача са улогом од 300 дин.

Г-ца Јелена Маринковић, уписала је на дан годишњег помена за члана утемељача поч. Ђоку Маринковића, бив. чл. Главне контроле приложивши 300 дин.

Г. Пера и г-ђа Стана Благојевић, уписали су своју сестру, поч. Велу К. Јанковић за члана утемељача, са улогом од 300 д.

Г. Димитрије Милошевић, инсп. Мин. грађевина у пензији са супругом Драгом уписао је за утемељача ујака пок. Вучка Д. Стојановића, мин., са улогом од 300 дин.

Г-ђа М. К. Борђевић приложила је 100 дин. за покој душе своје умрле куме поч. Вуке Милана Стевановића.

Г-ђа Драга Д. Шрепловић приложила је 300 дин. за покој душе свога супруга Димитрија, ген. директора Мин. саобраћаја.

Г. Мостахинић приложио је на дан годишњице смрти пок. младога Лесића, сина г. Емануела Лесића, директора Прашке Банке 100 дин.

Г. д-р Милан Јевремовић на дан шестомесечног помена своје сестре поч. Ружице д-р Попс Драгића уписао је за добротвора, приложивши 500 дин.

Уписали су се за велике добротворе Кола:

Г-ђа Вукосава Којић, учитељица у пензији, која је већ била утемељач и добротвор и дугогодишњи приложник и пријатељ Кола, приликом прослављања десетогодишњице од свршетка школовања, са улогом од 5.000 дин.

За добротвора уписала је се г-ђа Мица Фридрих са улогом од 1000 дин.

Г. Димитрије Илићановић, сенатор, наш велики добротвор, легатор и пријатељ, са 5.000 дин.

Управа Кола им се најтоплије захваљује како на пријатељској мисли за Коло, тако и на приложеном милодарима.

Коло је добило још прилога од следећих лица и установа: Његова Светост Патријарх српски Господин Гаврило, приложио је Колу 1000 дин.; од Г. Димитрија Илићановића 6000, да се за тај новац изради одело за 30 сиромашне деце; Г-ђа Јелка Крсмановићка, на дан крштења свога брата, Димитрија Ј. Крсмановића, приложила је 200 дин. да се обуку два сиромашна детета; од г-це Катице А. Јовановић, у два маха по 500 дин.; од г-ђе Николас из Детроита прилог за путрију Одбору „Акошмеми Француз“, преко Хипотекарне банке, за подизање споменика Блаженопочившег Краља Александра Ујединитеља 1000 дин.; Управитељ школе из Милошевића — Зетска бановина, из захвалности за послато одело школској деци, прикупио од ђачких родитеља 150 дин.; За послате „Вардаре“ даровале су, као сваке године, г-ђе: Јустина Ђукић и Станка Лозанић по 100 дин.; од управе Англо-Чехословачке прашке банке, опет за Вардар 200 дин.; од Министарства социјалне политике 5000 дин.; од Народне Банке 6000 дин.; и за 21 наш Одбор 22.000 дин.; од задужбине „Велимирјанум“ 1000 дин.; од управе Борских рудника 2000 дин.; преко наше управне чланице, г-ђе Даре Петковићке упутили су Колу своје прилоге: Београдска Задруга 2000 дин.; Господа чланови Управе Београдске задруге 1150 дин.; Г. Ђока Цветковић 200 дин.; г-ђа Јов. Ристића 100 дин.; г-ца Шафарик 100 дин.; Господа Др. Влад. Ђорђевић и Др. Божа Марковић, аратили су послате им хонораре и даровали их Колу.

ДОМ СЛЕПИХ У ЗЕМУНУ

Ове године биће пуних двадесет и три година од оснивања једне од најхуманитарнијих установа — Дома слепих у Земуну.

За време светског рата многи наши дивјунаци у окршају са непријатељем остадоше слепи, једног од најпотребнијих чула, чула вида. Тим јунацима требало је некако и помоћи. У туђини, у Бизерти, на иницијативу нашег познатог стручњака г. Вељка Рамадановића, управника Дома слепих, прикупили су се сви наши слепи ратници, да им се у овој тешкој судбини нађе прво кров над главом. Без пара, без икакве помоћи, тешко је било овим страдалницима — нашим најбољим синовима — помоћи. Али, г. Рамадановићева енергија и пожртвованост успела је да се ипак овим јунацима за прво време доста помогне.

Г. Вељко Рамадановић, као стручњак за слепе и глуве, предложио је Министарству војске на Крфу да се отвори завод за слепе и глуве наше ратнике у Бизерти. Министарство је овај хумани предлог усвојило, па је већ 13 децембра 1917 године отпочело рад у Заводу за слепе и глуве ратнике у Бизерти.

Пошто није било зграде за ову сврху у Бизерти, то је прва школа за слепе и глуве ратнике смештена у штали касарне „Ламберт“ добивеној од француских војних власти. Може се замислити колико је тешко било радити у просторијама где су били коњи.

Материјална средства су била очајна. Завод никакву помоћ није примао. Тек доцније у овој тешкој ситуацији притекла је у помоћ г. Вељку Рамадановићу г-ца Маргарета Мс. Фие, која је била у Бизерти у својству секретара „Енглеског потпорног фонда“. Госпођица Маргарет Мс. Фие ступила је у везу у Бизерти са хуманитарним установама *Permanet blind reeffund* „American Braille press“ које су се примиле да издржавају Завод за слепе и глуве наше хероје.

Требало је одмах израдити и буквар за наше слепе. Тај први српски буквар за слепе израдио је још у Бизерти г. Вељко Рамадановић, управник Завода, и назвао га „Моје прво радовање“. Исти је одобрен од стране Министарства просвете на Крфу 6 јула 1918 год. Израђен је по Брајевом систему.

Касније, када је Завод за слепе и глуве добио потребна средства за изучавање занатства, прешло се на обуку четкар-

ског заната и других, тако да су се наши слепи ратници још у Бизерти, у Африци, спремали за самосталан живот, да буду корисни себи, друштву и држави.

После пробоја солунског фронта 1918 године, организован је и повратак наших инвалида милим и драгим у домовину. Остварен је био најлепши сан. У пролеће 1919 године извршен је транспорт Завода и преношење слепих и глувих инвалида у ослобођену домовину. Са француском лађом, којом су стигли наши јунаци у Дубровник, пренет је и потребан материјал за школу, разна учила, писаће машине и много других потребних ствари за Завод — управо за питомце истог.

У време кад су наши слепи ратници стигли, у ослобођеној домовини, владала је страшна економска криза и недаћа. На све стране рушевине и пустош. Тешко је било наћи погодну зграду у порушеној Престоници, у Београду, за смештај Завода за слепе и глуве наше хероје са Солунског фронта, Кајмакчелана и других бојишта. У оваквој ситуацији морало се тражити место у близини Београда. Енглеско хуманитарно друштво „Permanent blind relief fund“, које је у Бизерти много учинило овом Заводу, и у овој прилици омогућило је материјалним средствима Заводу да узме под закуп зграду у Земуну. Тако је Завод за слепе инвалиде пресељен из Бизерте у Земун.

Када је Завод оспособљен да може примити већи број инвалида, г. Вељко Рамадановић, управник Завода, обишао је лично све веће градове и тамо сакупио све наше слепе и глуве инвалиде који су били растурени по целој земљи живећи од обичне прошње или уличне продаје пертли, шиблица и других sitница. Све их је довео у Земун.

Чим су остали инвалиди чули за ову установу, пријављивали су се сами Заводу у Земуну, где су тражили оспособљење за самосталан рад, како би могли издржавати своју породицу.

Још у самоме почетку рада, увидело се да је закупљена зграда недовољна за потребе Завода, јер су се у Завод примали не само слепи и глуви ратници него и остали слепи и глуви. Требало је свим тим људима ублажити невољу и оспособити их за бољу и срећнију будућност, за самосталан рад.

Доцније, на молбу управе Дома слепих, Министарство социјалне политике и народног здравља издејствовало је од Краљевске владе да се недовршене зграде коњичке касарне у Земуну уступе „Инвалидском заводу“ — Дому слепих, много материјалних жртава и моралних подршки требало је па да се те недовршене зграде доведу у ред, да се потпуно изграде и допуне са уређајима који одговарају хигијенско-здравственим условима, тако да Завод може да служи сврси за коју је намењен.

рата било пусто. Домови данас претстављају један од најбољих и највећих Завода за следе и глуве у целој Европи. Техничко-хигијенски уређаји, педагошко-стручни рад и обука претстављају савршенство.

Дом слепих у Земуну почео је нарочито да напредује од дана када га је 12 септембра 1920 год. Витешки Краљ Александар I Ујединитељ, тадашњи Престолонаследник, примио под своје покровитељство. Овај гест Блаженоспочившег Краља пријатно је деловао на све штићенике-ратнике. Они су били пресретни кад су чули да су постали питомци великог војсковође који се са њима храбро у борбеним редовима борио за ослобођење и уједињење Југословена. Од тада Блаженоспочивши Краљ счински се бринуо и старао за своје следе и глуве штићенике. Обилазио их је често, чинио им све што им је било пријатно, материјално их помагао и слао сваког већег празника пакете са вешом и другим потребним стварима. Од 1921 године, када је Краљ Александар ступио на престо. Дом слепих назива се Његовим Именом.

Домови слепих у Земуну су државна установа Министарства социјалне политике и народног здравља. Помећуто министарство издржава домове из свога буџета, а исто тако за издржавање домова постоје фондови легата, добровољни прилози као и друге помоћи.

Домовима управља управник, који се поставља из редова стручњака за рад у школи за дефектна лица. У дому су постављени лекари, наставници, мајстори, болничари и друго потребно особље. Врховни надзор над радом домова врши Министар социјалне политике и народног здравља. У Дому слепих постоје одељења: окулистичка поликлиника, школе, радионице и управа.

Сваки питамац, чим ступи у Дом, обавезан је да учи школу и занат, на који се претходно определио својом вољом или по савету управника. У дому се изучавају опанчарски, четкарски, корпарско-плетарски, трикотажа и други занати. За обучавање питамаца у овим занатима постављени су стручни наставници-мајстори, већином следе, јер они највише осећају тежину живота својих другова, те се до максимума труде да им ојачају вољу за рад.

У четкарској радионици израђују се четке за обуће, одело, мазалице, блатарице, портфили, четке за косу и друге. У опанчарској радионици израђују се опанци тако звани „капилари“, које много носе наши пољопривредници, нарочито у Дунавској бановини. Квалитет ових опанака нијачему се не разликује од продуката мајстора који виде. Опанчарски занат следе специјално брзо и успешно изуче. У корпарско-плетарској радионици израђују се разни производи од прућа и ро-

гозе. У трикотажи израђују се чарапе, трикои, блузе капе и др.

Распоред рада по радионицама предвиђен је Правилником о уређењу, васпитном пословању и издржавању Дома слепих у Земуну.

Школа за слепе по Брајевом систему, која је основана

ВЕЉКО ЛЈ. РАМАДАНОВИЋ

оснивач и управник Домова слепих у Земуну.

првих дана постојања Завода, даје потпуну интелектуалну спрему. Слепи увек налазе себи забаву и пријатно разонође.

Тако је, потпуним разумевањем надлежних фактора, подигнуто једанаест великих зграда на земљишту које је пре

ње у читању књига.

У школи се добија не само школско образовање него и породично и друштвено васпитање. Треба напоменути да се у школи и ван школе обраћа велика пажња на моралне особине питомаца. Дом у коме живе питомци није само интернат и школа за живот већ прави родитељски дом.

У дому постоји музичка школа, која има одељења за канцелариску наставу, за виолинске, дувачке и тамбурашке оркестре. Школа располаже са неколико клавира, комплетним инструментима за дување, комплетним тамбурашким инструментима, виолинским и другим.

Од ученика основне школе, гимназије, музичке и занатске школе, образовани су певачки хорови. Чланови хорова су већином питомци који похађају музичку школу и знају ноте и нотни систем. Интелектуално напреднији питомци по завршетку основне школе иду у гимназију и уче музику у Заводу, а кад заврше те две школе иду и у више музичке академије те се тиме оспособљавају за наставнике музике.

Слепи ученици при крају сваке школске године полажу испите пред својим учитељима и комисијом, коју делегира Министарство просвете. Та комисија одређује који питомац прелази у виши разред, а по положеном испиту он добија сведочанство, као и друга деца са нормалним видом. После тога уписују се у виши курс музичке школе, који такође траје четири године. Ови ученици који су свршили виши курс и положили завршни испит, ако иду у државну службу, добијају исти ранг као и учитељи који су свршили учитељску школу. И они, као и сви остали чиновници, кад испуне потребне услове стичу право на пензију.

Слепих учитељица за основну школу има три; две су учитељску школу свршиле као следе, а једна је доцније обневидела. Слепих наставница и наставника за музику има четири, а уз то и два слепа мајстора за занате. Сви су они свршени питомци ове установе, јер су се у самом овом Дому спремали за тај позив.

Дом слепих од 1920 године добио је и своју штампарију. Сви уџбеници који су потребни Заводу за следе штампају се у заводској штампарији „Нова светлост“. У њој се штампају уџбеници за основну школу, гимназију и музичку школу.

Ратни инвалиди од 1921 до 1928 године изучили су ове занате: кројачки 111 инвалида, абаџијски 212, столарски 70, ковачки 41, коларски 41, браварски 28, молерски 10, берберски 72, обућарски 199, сарачки 51, трикотажу 69, дактилограф-фију 14, пекарски 8, лимарски 1, ћурчијски 2, пинтерски 2, месарски 4, четкарски 3, јорганџијски 1, ливачки 1; укупно 1.116 ратних инвалида.

Међу овим ратним инвалидима било је 99 Руса, остали су били из свих крајева Југославије и то: 627 из Србије, 58 из Далмације, 131 из Војводине и 5 из Словеније.

Сваки од ових инвалида имао је у Заводу стан, храну, зимско и летње одело, зимски капут и обућу. Приликом изласка из Завода, сваки је добио ново одело и обућу. А уз то добили су за алат по 3.500 динара. 80% инвалида савршених питомаца Инвалидског дома у Земуну обављају своје занате као самосталне занатлије.

Управник дома слепих г. Вељко Рамадановић, увидевши потребу за оснивање једне колоније специјлно за слепе инвалиде, успео је код надлежних да ову замисао приведе и у дело. Још одмах по савршетку рата г. Рамадановић обишао је имање које је за време Аустро-угарске монархије припадало грофу г. Котеку. То је имање врло плодно, а удаљено је свега 7 километара од Новог Сада, тако да се пољопривредни производ могао лако увозити. Имање бившег грофа Котека, које је одговарало свим условима за подизање једне инвалидске колоније, потпало је под аграрну реформу, те је г. Рамадановићу било лако да заинтересује Краљеву Личност Краља Александра, који је са великим разумевањем прихватио ову лепу замисао, тако да је то имање дефинитивно добијено за слепе инвалиде 8 фебруара 1932 године. На том су се имању населили 50 слепих ратника. Сваки слепи инвалид добио је 8 јутра плодне земље и још по 3 јутра земљишта за двориште, окућницу и подизање господарских зграда. Исто тако сваки слепи инвалид добио је једну зграду за становање, која се састоји из 2 собе и кухиње, као и све земљорадничке справе. Вредност овакве куће чини око 26.000 динара.

Слепи инвалиди на овом насељу, — које је добило име „Ветерник“ зато што је 11 инвалида-насељеника остало слепи на том положају, — мирно живе и раде на своме имању, исто као и они који виде. Да би им живот био лакши и да би пољске радове боље и спретније обављали, готово сви су се слепи инвалиди на овоме насељу поженили и створили породицу. Вредне сељанке из општине Стари Футог и околине, у чији атар спада ово имање, радо су се удавале за ове следе ратне инвалиде јер су инвалиди материјално обезбеђени, а нарочито од 1929 године кад је новим Инвалидским Законом сваки слепи ратник добио по 1.400 динара месечно инвалиде, а поред тога и по 90 динара месечно за жену и свако дете. Данас многи слепи инвалиди на „Ветернику“ имају пристојан живот са готовим и уштеђеним новцем.

Слепи инвалиди на насељу „Ветерник“ изучили су раније по неки занат у Дому слепих, али се стицајем прилика сви сада баве земљорадњом. Они обрађују земљу помоћу своје поро-

дице, рођака, плаћене радне снаге или узајамне комшијске помоћи. А сами слепи режу дрва, чисте и хране мирну стоку, музу мирне краве, раде на круњачи, на тријеру, иду за плугом на пољу при орању, копају шећерну репу, преносе пашу и др.

Слепи инвалиди на „Ветернику“ имају сада 24 коња, 60 крва, 80 оваца, велики број живине, доста плугова и пољо-привредних справа.

Колонизирано насеље „Ветерник“ има заједнички велики пашњак од 50 јутара, који им је од велике користи.

Насеље има своју основну школу, жељезничку и аутобуску станицу. У пројекту је довођење електричне мреже из Новог Сада, као и изградња једног великог купатила.

За све ове благодети слепи добровољци и инвалиди захваљујући су свима који су макако и мачим допринели за остварење и подизање овог насеља а специјално су благодарни и вечито зақвални највећем пријатељу и оцу свом г. Вељку Рамадановићу, управнику Дома слепих.

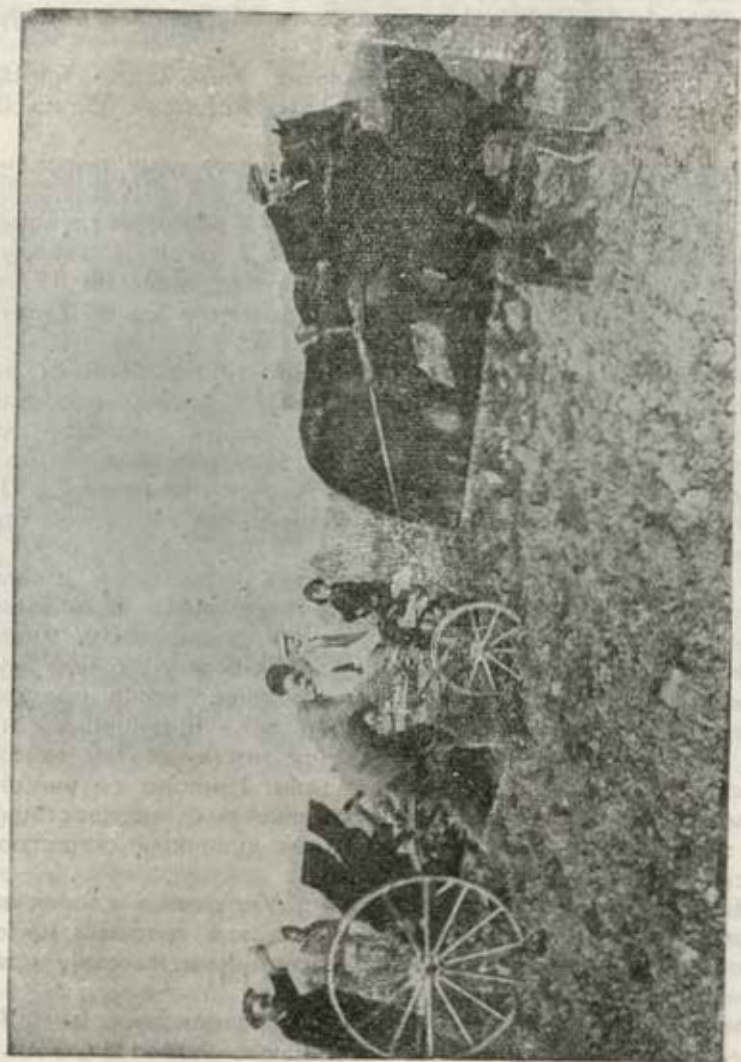
Сада се у Дому примају слепа деца, мушка и женска, стара од 6 до 14 година. Пријем се врши по Правилнику с пријави и пријему слепе деце. Пријем слепих младих и девојака од 14 до 18 година врши се према годишњем распису и условима управе Дома, када има слободних места.

Месечни принос за сваког питомца одређује на почетку сваке године Управник Дома и саопштава родитељима или старатељима. Сиромашни питомци школују се о трошку државе, бановине, општине или других лица.

Питомци остају у Дому док заврше школовање и изуче занат. Школско образовање питомаца траје 8 година, а професионално 4 године. Ученици који наврше 14 годину живота упућују се у занатску школу. Питомци са више од 18 година остају у Дому док не заврше своје образовање.

Сви се занати изучавају у заводским радионицама. По свршеној школској и занатској обуци питомци полажу помоћнички испит пред комисијом, како то предвиђа Закон о радњама. Помоћнички испит полажу се под Председништвом управника у Дому слепих. После положеног помоћничког испита питомци се отпуштају из Завода, добијају новчану помоћ за набавку алата и материјала за почетак рада и за одлазак својим кућама, према расположивим материјалним сретствима и потреби из нарочито установљеног фонда.

Да би се следеће питомице Дома што боље упутиле у домаћинство, поред редовног пословања и школовања, оне помажу при кувању у кухињи, постављају столове и спремају трпезарију. Тако исто крпе чарапе, хаљине и остало рубље. Спремају спаваће собе, чисте их и перу. Све то раде под надзором и упутствима својих васпитачица и надзорница.

Сејанс ишенице

У Заводу спелих био је смештен и Завод за богаљасту децу — ратну сирочад. Од 1921 до 1928 године било је у Заводу 313 богаљасте ратне сирочади. Они су у Заводу изучили школу и ове занате: кројачки 76 питомаца, абаџијски 30, обућарски 55, спанчарски 20, столарски 13, браварски 35, ковачки 8, коларски 5, плетарски 10, трикотажу 31, дактилографију 1, сарачки 28 и сајџијски 1 питамац.

Из Србије било је 199 богаљастих питомаца, из Црне Горе 20, из Босне и Херцеговине 13, из Хрватске 33, из Далмације 17, из Војводине 31.

Кад се 1928 године Завод за богаљасту децу преселио у Суботицу отишло је тамо 54 питомаца.

У Заводу за слепе налазио се раније и завод за глувонеми, под управом г. Вељка Рамадановића. У томе је заводу 77 глуво-немих питомаца изучило ове занате: кројачки 17 питомаца, обућарски 22, столарски 13, браварски 23 и штампарски 2.

Сви глувонеми питомци полагали су помоћнички испит пред комисијом и добили помоћничка писма и радничке књижице. Сви су они доказали да су добри радници, те се радо примају у посао. Већина се од њих оженила и има породицу. Завод за глувонеми 1928 године преселио у Јародину, где је отишло 86 глувонемих питомаца са својим стручним наставницима и мајсторима.

У Дому слепих је уведен, поред стручног и школског образовања, и друштвени живот. Питомцима је забрањена употреба алкохолних пића. А да би се слепа деца удаљила што више од тог друштвеног зла, основано је у Дому Удружење трезвене младежи. Домски наставници држе предавања питомаца о потреби апстиненције од пића и пушења. Питомци су упознати са циљевима Црвеног крста, где су такође у подмлатку учлањени. Они су и соколи. Њихово се учешће у разним соколским и другим националним манифестацијама често запажа са њиховим соколским дувачким оркестром и соколским одорама.

Такође у Дому слепих постоји и Удружење слепих есперантиста „Нова светлост“, тако да се сада питомци на овом језику дописују са својим слепим друговима из свију крајева света.

Иницијативом г. Вељка Рамадановића основано је и Удружење слепих интелектуалаца Краљевине Југославије, на дан 20-годишњице Дома.

Поводом двадесетогодишњице постојања и рада Дома слепих у Земуну, штампана је „Споменица — 1917—1927 — Домова слепих Витешког Краља Александра I Ујединитеља“, врло лепо опремљена и по садржини врло занимљива.

Уводну реч о слепим са гледишта савременог васпитања и заштите слепих дао је г. Антон Скала, референт Министарства просвете и уредник тог дела. О ислоријском развоју Дома слепих у Земуну од 1917—1937, о уређењу домова слепих, о фонду добротвора и пријатеља слепих, о питомцима и слави слепих писао је језгровито, лако и стручно у неколико чланака Управник дома слепих г. Вељко Рамадановић. Г. д-р Фрања Јеж, бивши инспектор Министарства социјалне политике и народног здравља и публициста, описао је успомене на грађење Завода за слепе у Земуну. Г. Љубомир Хофмановић,

Цаа оркестар питомцаа Дома слепих

начелник Министарства социјалне политике и народног здравља, изнео је утиске и запажања из домова слепих у Земуну, као и врлинама управника г. Вељка Рамадановића, за кога између осталог каже, да га краси упорна истрајност, гвоздена воља, неограничена несебичност, љубав према невољнима. Г. Рамадановић је слепу дечицу изводио из таме и незнања у светлост-знања; био им је увек звезда водиља, као анђео чувар. Он их је најбоље могао да разуме. Био им је и остао Татица, како га сви питомци називају, који уме да буде строг, али увек и правичан, који истином зрачи, љубављу греје, срданошћу штити, речју васпитава и подиже, а благим и нежним

миловањем саосећа бол, тугу, невољу и уме да их ублажи и отклони. На крају г. Љубомир Хофмановић каже за г. Рамадановића да је слепима био и остао око, глувоме ухо, хромоме ноге а сиромашу отац и мајка.

Затим су дали своје прилоге: г.г. Душан Ј. Николић: „Реч једног бившег сарадника“; Миодраг В. Матић, управник дома глувонемих: „Домови слепих у Земуну средиште Удружења наставника школа за дефектну децу у Југославију“; Милић Ђ. Раковић: „Вељко Рамадановић и остварење помоћне школе у Земуну“; Велимир Спасић: „Однос домова слепих према Заводу за образовање и васпитање глувонеме деце „Друштва Краљ Дечански“ у Београду; Рајко Негрешић: „Вељко Рамадановић и његов однос према Заводу за одгој глувонеме де-

Чешкарска радионица

це у Београду“; г. Милорад Чортановић, специјалиста за очне болести, о узроцима слепоће; Софија Дивчић, управитељ школе за лечење говорних мана, и Петар Пешић, административни чиновник Дома слепих.

Споменица садржи и интересантне прилоге бивших питомаца дома слепих који живе самостално ван Завода или су у заводу као наставници или мајстори и то: слепи наставници музике г.г. Иван Одабашић, Димитрије Илић, Стојан Алчев; г-це Десанка Крајован, Ана Буковац, Борка Јовић; Зора Раковић, слепа индустријска радница; Бранко М. Чорломановић, слепи опанчарски мајстор; Добросав Петровић, корпарско-плетарски мајстор; Иларијон С. Колубаков, слепи четкарски мајстор; и Димитрије Ристић, слепи малопродавац дувана из Ђевђелије,

чији је натпис „Како је најзад створена моја будућност“ врло дирљив и пун захвалности свом Тати и Мамаи — чика Вељку и г-ђи Кати.

У споменици су такође штампана у великом броју и писма познатих стручњака и социјалних радника из иностранства упућена г. Вељку Рамадановићу поводом двадесетогодишњице неуморног и плодног рада. Између осталих налазе се и писма г.г.: Георга Раверата, генералног секретара — American Braille Press; д-р Петра Зенкла, Претседника града Прага; Јозефа Земана, инспектора министарства Просвете у Прагу; Алоја Новака, управника завода за глувонеме у Прагу; Хубз Синека, управника Земаљског завода за глувонеме из Липника; Професора универзитета д-р Рашава, из Софије; Михајла Георгијева, новинара и члана друштва за заштиту слепих у Бугарској; М. Вавржинског, из Варшаве; Капетана Јана Силана, Претседника свеопштег савеза организација слепих из Чавова; д-р Миклоша Бано-а, из Будимпеште; д-р Цара Стреле, из Немачке, Харалда Тиландера, секретара Свеопштег савеза слепих из Шведске; М. С. Г. Еггара, генералног секретара националног института за слепе у Лондону; М. С. Мигела, из Њујорка; Јозефине Тимберлаке, из Вашингтона; Тилија Астона, из Аустралије; В. Ватермана из Аустралије и других.

Из тих писама види се колику популарност ужива у целоме свету г. Вељко Рамадановић, управник дома слепих у Земуну, који својим неуморним радом то и заслужује.

МАТЕРИНСКО УДРУЖЕЊЕ

Под високом заштитом Њеног Величанства

Краљице Марије

и почасним претседништвом госпође

Краљевског Намесника Д-р Иве Перовића

Материнско удружење је основано почетком овог века. Угледни београдски женски лекар Д-р Јова Јовановић, изнео је 4 децембра 1904 године у једном кругу београдских госпођа своју идеју за оснивање једног приватног друштва, које би се бавило физичком и моралном заштитом одојчади и мале деце. Први састанак оснивача Материнског удружења отворила је стара и чувена социјална радница г-ђа Сара Карамарковић. Она је истакла хуману и националну дужност жена, да прихвате и помогну нејаку децу која страдају без своје кривице. Госпођа Карамарковић је била прва претседница, а г-ђа Д-р Драга Љочић прва потпретседница Материнског удружења. Годину дана касније, 15 јануара 1906 год. отворен је први дом материнског удружења у Студеничкој ул. бр. 34. Ускоро иза тога пресељен је у Ресавску ул. бр. 90, у зграду коју је г. Митрополит уступио Материнском удружењу под кирију.

Овај мали Дом 1907 год. има већ 42 детета и ако је спреман да прими само половину тога броја.

Послератни, обновљени рад Материнског удружења претставља један талас невероватно новог одушевљења. Неуморној Управи пошло је за руком, да сагради нов, властити Дом, на углу улица Краља Милутина и Војводе Миленка. Зидане су омогућили својом обилатом помоћу: Њ. Величанства Краљ и Краљица, држава, Општина града Београда, *l'ouvre pour sauver les enfants serbes* и многи добротвори. 1,500.000 дин. Управа је морала узајмити код Државне хипотекарне банке.

Нови Дом материнског удружења свечано је освећен и отворен 4 децембра 1925 год.

Да би се обезбедило отплаћивање дуга Хипотекарној банци, морао се је II спрат новог Дома издати под кирију Државној зубној поликлиници. Због тога је могло бити почетка смештено у Дому само 75 деце и 12 мајки-дојиља. Пошто је нађена могућност, уз припомоћ државе и Београдске општине, да се и тај спрат спреми за праве сврхе Дома, број места је повишен на 90 за децу и 18 за мајке-дојиље.

Нови Дом зидан је и опремљен тако да одговара захтевима модерне хигијене Дома за одојчад.

Управа Дома поверена је шефу Универзитета дечје клинике и Завода за здравствену заштиту матере и деца, профе-

сора Универзитета за дечју медицину. Као помоћник и заменик Управника у Дому ради доцент Универзитета за дечју медицину, са потребним бројем лекара. Као главне неговатељице деце постављене су само сестре-нудиље са прописаном стручном спремом.

На тај начин, целокупан стручан рад у Дому је подигнут на ону висину, која се у свету тражи за такве установе; здравље и нормалан развитак деце у Дому сада су заиста заштићени у толикој мери, колико је то, према стању савремене науке уопште могућно.

То се изражава и у ванредно смањеној смртности деце у Дому, која је још године 1925 износила 30%, а год. 1930 већ само 5% од све у Дому неговане деце. Оваква ниска смртност постигнута је у веома малом броју сличних установа у земљама са највишом културом.

Поред тога треба водити рачуна и о томе, да се у Дом примају понежевише новорођенчад, да само мали број деце може бити храњен са мајчиним млеком.

У административном погледу, Дом је аутономна установа. Управа материнског удружења, у жељи да поставе Дом на што сигурније ноге, и трајно му обезбеди потребна сретства за издржавање, позвала је у сарадњу Министарство социјалне политике и Народнoг здравља и Општину града Београда. Тако је образован Извршни одбор, који управља Домом преко Управника. Чланове Извршног одбора бирају: Управа материнског удружења од својих чланица, Министарство социјалне политике и народног здравља и Општина града Београда. Претседница Материнског удружења је уједно претседница овог одбора.

ДЕЦА КОЈА СЕ ПРИМАЈУ У ДОМ

Дом материнског удружења тако је уређен и вођен, да може са највећом сигурношћу обезбедити живот, здравље и правилан развитак детету у најнежније доба живота. Његово уређење и одржавање захтевало је и још увек захтева велике материјалне жртве. Материјална средства за Дом дали су и дају: целокупан народ (преко државне благајне), становници града Београда (преко општинске благајне) и велики број појединаца (чланова, помагача, добротвора и великих добротвора Материнског удружења).

Не би било праведно и не би се могло правдати ни пред народом, ни пред београдским становништвом, ни пред приватним лицима, ако би се у Дом примала она деца, која су по развитуку и здравственом стању способна да се однегују у једноставнијим приликама и на јефтинији начин.

То су разлози, из којих су правила за избор деце која се у Дом примају веома строга. Дом је намењен само новорођенчади и најмлађој одојчади, и уопште најслабијој, најнеотпорнијој и здравствено највише угроженој деци.

Одојчад без мајке могу бити примљена у Дом у овим случајевима (чл. 2 правилника);

- 1) Находчад;
- 2) новорођенчад и одојчад у првим месецима, којима је умрла мајка, а немају никога да их негује и храни;
- 3) Новорођенчад из туберкулозне средине, која се само примањем у Дом могу очувати од инфекције;
- 4) одојчад, којима се мајка разболела, а немају никога, да их негује и храни, док мајка оздрави;
- 5) вештачки храњена одојчад, код којих се поремећај исхране и варења не могу савладати амбулантно;
- 6) новорођенчад у првим месецима, која због слабости требају нарочиту негу и стални лекарски надзор, (н. пр. недоношчад).

7) зостављена, запуштена или из ма којих разлога здравствено и у опстанку угрожена вештачки храњена одојчад;

Мала деца, највише до навршетка треће године, примају се у Дом само у изузетним случајевима, и то онда, кад је њихово збрињавање у отвореној заштити у властитој или туђој породици заиста потпуно немогућно.

УСЛОВИ ПРИЈЕМА ДЕЦЕ СА МАЈКОМ ДОЈИЉОМ

Највише што јавна заштита може да учини за одојче је то да му обезбеде природну исхрану: мајчино млеко.

Не одбијајте одојче од мајчиних груди: то је свети и највиши закон његове заштите.

Не могу бити примљена у Дом сама, већ једино са мајком-дојиљом, одојчад у следећим случајевима:

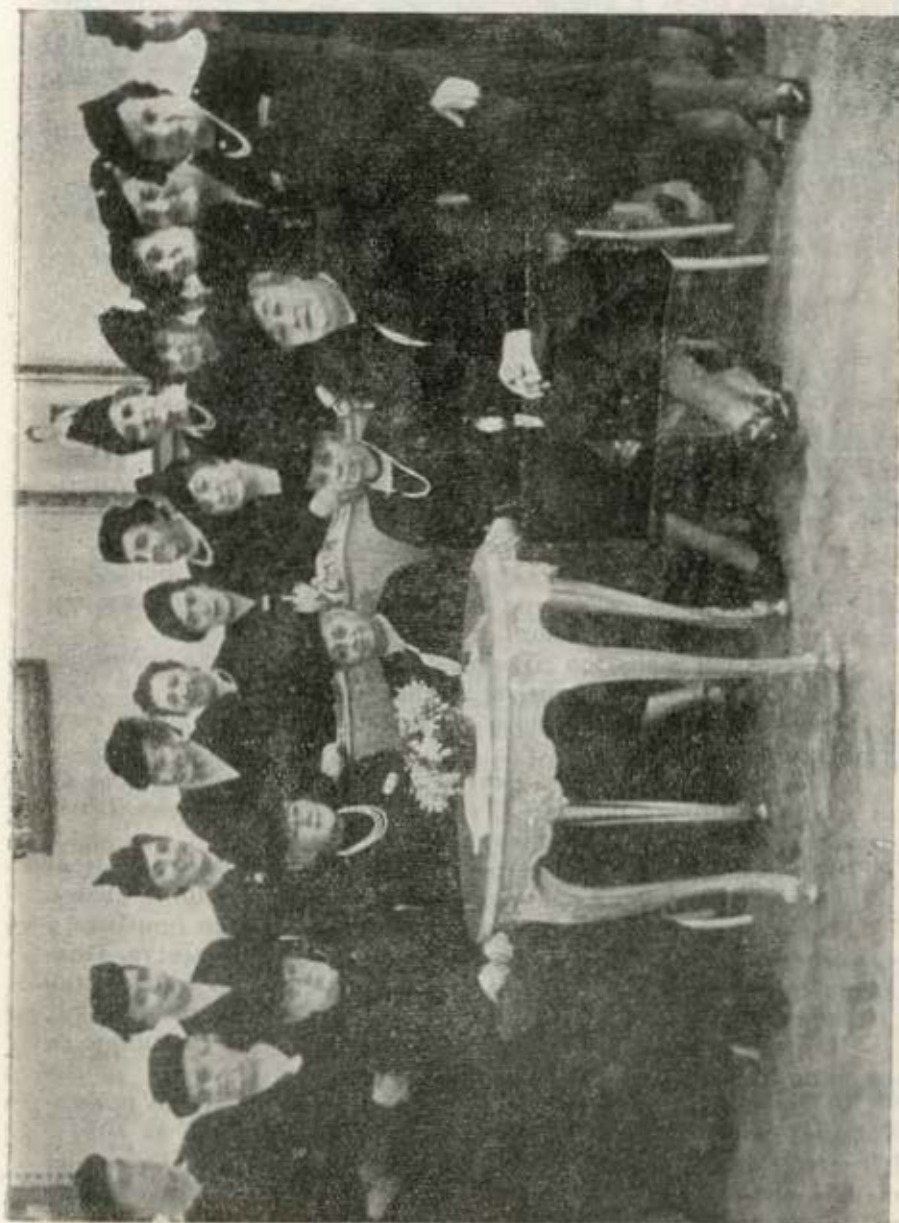
1) ако мајка после изласка из породилишта нема ни крова ни сретства за издржавање себе и детета; циљ је примања у овим случајевима, да се детету у првим месецима осигура мајчино млеко и веза с мајком, како би се детету природном исхраном дао јак основ за здрав развитац, а како би се ојачала мајчина љубав заједничким животом;

2) ако је дојење ма из којих разлога отежано, а тешкоћа се не може савладати амбулаторно;

3) где год је из ма којих разлога угрожено дојење, а детету је још неопходно потребно и може се осигурати само примањем мајке са дететом у Дом.

Заједнички боравак мајке са дететом у Дому има и других корисних последица. Многа мајка, која је дете на свет донела

УПРАВА МАТЕРИНСКОГ УДРУЖЕЊА

мимо своје жеље, временом, док оно сиса на њезиним грудима, толико га заволи, да са радошћу ступа у нову борбу за опстанак, свој и детињи, када после пола године или више, окрепљена напушта Дом.

Радам у домаћинству Дома мајке могу штошта научити, нешто и зарадити.

Дајући своје млеко оној деци која су без мајке оне им користе, често и живот спасавају. Разуме се да су оне за то млеко и награђене.

ДЕЦА КОЈА НЕ МОГУ БИТИ ПРИМЉЕНА У ДОМ

По чл. 5 правилника, а из раније наведених разлога, не може бити примљено у Дом:

1) Дете које родитељи или њихови заменици желе предати у заводску негу само због властитог комфодитета;

2) дете које се може збринути у отвореној или полуотвореној заштити у властитој или туђој породици или у обданишту, или које је тамо већ довољно збринуто;

3) дете, чија је мајка здрава и жели да га се ослободи ради зараде или неког другог разлога и то у времену док му је још потребно њено млеко;

4) дете или мајка са заразном болешћу такве природе, којом би се угрожавали остали штићеници у Дому;

5) дете или мајка, за које се тражи од завода више, него што завод може пружати;

6) ни једно дете или мајка не могу се примити, када су сва места у Дому попуњена, пошто би препуњавање Дома угрожавало здравље штићеника;

7) ни једна жена са дететом или без њега не може се пријети једино из разлога, да буде дојкиња туђој деци у Дому.

Није лак задатак ни одабирати децу која ће се примити у случајевима када има више молби него слободних места. Правилник одређује, да се, у тим случајевима, избор деце врши по овим принципима:

1) дете, које је ван завода у већој опасности примиће се пре оног које је мање угрожено;

2) дете, код којег је више вероватно, да ће му се приманем у Дом обезбедити здравље и опстанак не само за момент него и за будућност, прима се пре онога детета, код којег постоји мања сигурност, да ће му се приманем у Дом заиста трајно обезбедити здравље и егзистенција;

3) дете, чија индикација за примане у Дом је документисана прима се пре онога где није документисана;

4) где су сви други услови једнаки, примају се деца по реду, како су се за пријем пријавила.

ПЛАТЕЖНА МЕСТА У ДОМУ

Из два разлога резервисана је, после проширења Дома на 90 кревета, једна трећина места у Дому за платежну децу;

а) многа јавна и приватна тела сама желе да сnose бар један део трошкова за издржавање детета у Дому када га тамо упућују. Па и многи родитељи, чијем детету се може спасти живот само примањем у Дом за извесно време, радо сnose све или бар један део трошкова;

б) Дому нажалост нису обезбеђена толика сретства, да би се у њему могао бесплатно издржавати пуни број деце.

За наплаћивање пристojбе важе ове одредбе правилника (члан 6).

Две трећине свију места у Дому су бесплатна. На та места се примају само најсиромашнија деца.

На једну трећину места могу се примати само деца за коју је обезбеђено плаћање прописане пристojбе.

Пристojба за издржавање детета у Дому је 30 дин дневно. Иста пристojбина се плаћа за издржавање детета заједно са мајком дојиљом.

Државна надлештва, бановине, општине из унутрашњости друга самоуправна тела и приватна удружења која се баве заштитом деце, плаћају за своје штићенике пола пристojбе, ако су сва бесплатна места у Дому попуњена.

Родитељима или рођацима детета, који нису сасвим сиромашни, али који не би могли платити пуну пристojбу без штете по касније издржавање детета које се прима у Дом, или по његову браћу и сестре. Управник Дома може спустити пристojбу до једне половине, а Извршни одбор на предлог Управника до једне трећине пуне пристojбине.

Са децом имућнијих родитеља који су у стању да плаћају пуну пристojбину не могу се попуњити више од једне трећине свију платежних места у Дому.

Платежна и бесплатна деца не деле се у Дому (према чл. 8 правилника) ни по засебним одељењима, ни било у којем другом погледу. Лекарска и остала нега, исхрана и целокупна хигијена како платежне, тако и бесплатне деце у Дому треба да су потпуно једнаке и у сваком погледу беспрекорне.

За распоред по одељењима меродавне су једино нарочите потребе деце према здравственом стању и узрасту, као и потребе опште хигијене у Дому и економије у лекарској и сестринској служби.

Приватна лица плаћају пристojбине (чл. 10 правилника) месечно унапред, а државна и самоуправна тела и приватне организације по рачунима, који се шаљу крајем месеца уна-
траг.

ОТПУШТАЊЕ ДЕЦЕ ИЗ ДОМА

Отпуштање деце из Дома исто је толико тежак задатак, колико и њихов пријем у Дом.

Сувише раним отпуштањем лако се може упропастити све што је постигнуто домском негом. С друге стране било би неправедно, кад би се дете чије се здравље може обезбедити и ван Дома, задржавало у Дому дуже него што је то неопходно потребно. Тиме би оно заузимало место неког другог, млађег, слабијег детета, чији се живот може спасти једино у Дому.

Дом Материнског удружења у улици Краља Милутина бр. 2

За отпуштање деце из Дома најважнији су ови прописи правилника (чл. 19):

Деца и мајке-дојиље отпуштају се из Дома у следећим случајевима:

- 1) када престану важити узроци, због којих је дете било примљено;
- 2) када прође време, за које је дете било примљено, а које је било фиксирано при пријему;
- 3) када се установи, да узроци, због којих је било дете примљено фактично нису постојали;
- 4) када се, било са које стране, ван Дома нађу повољни услови за егзистенцију детета;
- 5) када је онај, који је дужан да плаћа за дете, заостао са плаћањем за један месец;
- 6) када се мајка или дете разболе од болести, која се не може лечити у заводу, или која је опасна за друге штићенике

завода; у оваквом случају морају се пренети у одговарајућу болницу;

7) када мајка својим понашањем угрожава ред и хигијену у Дому или се противи одредбама правилника и кућног реда и наредбама лекара;

8) у сваком случају када је дете навршило 3 године.

Мајка-дојиља отпушта се из Дома (према чл. 19 правилника) заједно са дететом. Мајка сама може се отпустити, а дете даље задржати у Дому само у оном случају, ако би у току бављења у Дому наступили здравствени разлози за одвајање детета од мајке.

Други део, деца која немају родитеље, дају се под своје и тим самим најбоље им се обезбеђује будућност.

Трећи, опет предаје се надлежној општини или бановини, које закон обавезује да ову децу издржавају.

Општина града Београда, нпр. овакву децу збрињава у нарочитим колонијама за одојчад и малу децу, у средини сеоске породице, где она остају и надаље под стручним здравственим надзором. Сличан начин збрињавања ове деце најтоплије се препоручује и другим општинама, па и бановинама.

»СРПСКА МАЈКА«

УПРАВА ДРУШТВА „СРПСКЕ МАЈКЕ“

Почасна претседница Њено Краљевство Височанство

Књегиња Олга

Претседница:

Мила П. Лазаревић

Потпретседнице:

Љубица Цоловић, Амалија Спасојевић

Секретари:

Коса Др. Лукића, Стака Милошевић

Благајнице:

Боса Савчић, Десанка Милетић

Чланице Главне Управе:

Перовић Вјера Др. Ива; Бајаловић Магдалена; Вагнер Софија; Вулић Мица; Грујић Емилија; Димић Љубица; Ђорђевић Косара; Ђурић Мица; Жугић Лепосава; Здравковић Минерва; Јане Ружа; Јанковић Мица; Јанковић Тинка; Јовановић Љубица; Лозанић Олга; Марић Љубица; Марковић Бранка; Мијовић Мица; Миљковић Милева; Мраовић Сунчица; Нешић Ст. Јерина; Нешић Мица; Павловић Дивна; Радишић Љубица; Срећеновић Наталија; Тадић Вида; Хаџић Ела; Хофмановић Мара; Чолак-Антић Мара и Васић Мара.

Друштво „Српска мајка“ има 20 пододбора, а по реду отварања су:

- 1) **Ниш** има диспансер, саветовалиште, обданиште и свој дом;
- 2) **Скопље** има диспансер, саветовалиште, колевку и дом;
- 3) **Јагодина** има обилан социјални рад;
- 4) **Зајечар** има диспансер и саветовалиште;
- 5) **Пожаревац** има диспансер и саветовалиште;
- 6) **Алексинац** има диспансер и свој дом;
- 7) **Призрен** има диспансер, саветовалиште и дом;
- 8) **Битољ** има диспансер и саветовалиште;
- 9) **Лесковац** има обилан социјалан рад;
- 10) **Куманово** има диспансер и саветовалиште;
- 11) **Село Љиг** има школску кухињу;
- 12) **Село Рековац** има социјалан рад;
- 13) **Село Синошевић** има мало породилиште и саветовалиште за сељанке из целе Поцерине;
- 14) **Велико Градиште** има диспансер, саветовалиште и школску кухињу;

- 15) Бољевац има диспансер;
- 16) Село Ратковић има летње обданиште за сеоску децу и саветовалиште за прву помоћ;
- 17) Аранђеловац има диспансер;
- 18) Село Вратарнице има социјалан рад и мали диспансер;
- 19) Тетово има диспансер;
- 20) Земун има диспансер;
- 21) Село Купиново има диспансер.

Сваке године свима нашим пододборима давале смо на име помоћи од Добротворне продаје по 1000 динара. Ове године смо биле принуђене да ту помоћ снизимо на 500 динара; јер су нас и летовање деце као и потпуно нов намештај у нашем дому коштали врло много, те смо и ми ове године имале много више издатака.

Месечну помоћ неким пододборима ипак дајемо редовно, и то:

По 200 динара: Битољу, Призрену, селу Синошедићу, селу Вратарницама, Земуну и Купинову.

По 150 динара: Аранђеловцу и Тетову.

По 100 динара: Бољевцу.

ДРУШТВО „СРПСКА МАЈКА”

25 година рада од 1911—1936

Друштво „Српска мајка” је социјално-хумана установа основана 16 априла 1911 год. са задатком:

1) да упуту неуке матере у хигијени и нези деце и да тиме смањи моралитет деце; и

2) да материјално помаже сиромашне матере и њихову сдојчад, а нарочито породиље.

Идеју за оснивање друштва дао је покојни Др. Јован Јовановић, акушер, и покојна Даринка Панић која је као претседница друштва радила неуморно и са пуно успеха и полета све до смрти, и којој припада највећи део заслуга за успешан и благотворан рад „Српске мајке”.

У почетку је одбор Госпођа друштва „Српска мајка” обилазио по кућама сиромашне породиље и давао им хигијенске поуке, затим помоћ у новцу, рубље за одојчад и најпотребније намирнице.

Ратови 1912 и 1913 и светски рат омели су развијање овог рада. После ратова, рад одбора Госпођа је обновљен са више одушевљења и енергичности. 1921 год. дечија лекарка Др. Надежда Станојевић у споразуму са пок. Др. Јованом Јовановићем оснивају Диспансер за мајку и дете, у једном делу Државне болнице при акушерском одељењу, и ту су чланице помагале докторима и замењивале стручну сестру. Рад Диспан-

зера је напредовао, јер се видео његов благотворан утицај. После смрти Др. Јована Јовановића, Диспансер је био приморан да се исели из болнице и рад је био обустављен. Захваљујући помоћи Министарства социјалне политике и народног здравља, Диспансер је накоро отворен год. 1924, а лекаре и станарину плаћало је Министарство.

Да би се што више заштитила новорођенчад, „Српска мајка“ оснива 1925 год. Хигијенску Колевку а доцније и Обданиште. Месеца априла 1925 год. Њ. В. Краљица Марија примила севисоке заштите, а доцније и Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга. У присуству Њеног Величанства освешћено је Обданиште одојчади, на дан материца 1926 год. и свечено прослављен празник мајки — материце — са обдаривањем већег броја деце, по нашем народном обичају.

Од 1926 до 1933 год., у почетку кроз Колевку а доцније кроз Обданиште, прешло је више од 700 деце. „Српска мајка“ мислећи увек и првенствено о заштити новорођенчади и деце без родитеља, почиње да отвара пододборе, са истим задатком, прво у Нишу, затим у Скопљу и најзад у другим местима наше земље. Сада их има 20, и то у овим местима: Нишу, Скопљу, Јагодини, Зајечару, Пожаревцу, Алексинцу, Призрену, Битољу, Лесковцу, Куманову, Рековцу, Љигу, Синошевићу, Великом Градишту, Бољевцу, Ратковцу и Аранђеловцу. Главна Управа је у сталној вези са својим пододборима, даје им упутства за рад, неке и материјално помаже месечном помоћи. Сви пододбори „Српске мајке“ имају своје диспансере, неки и обданишта или ђачку трпезу.

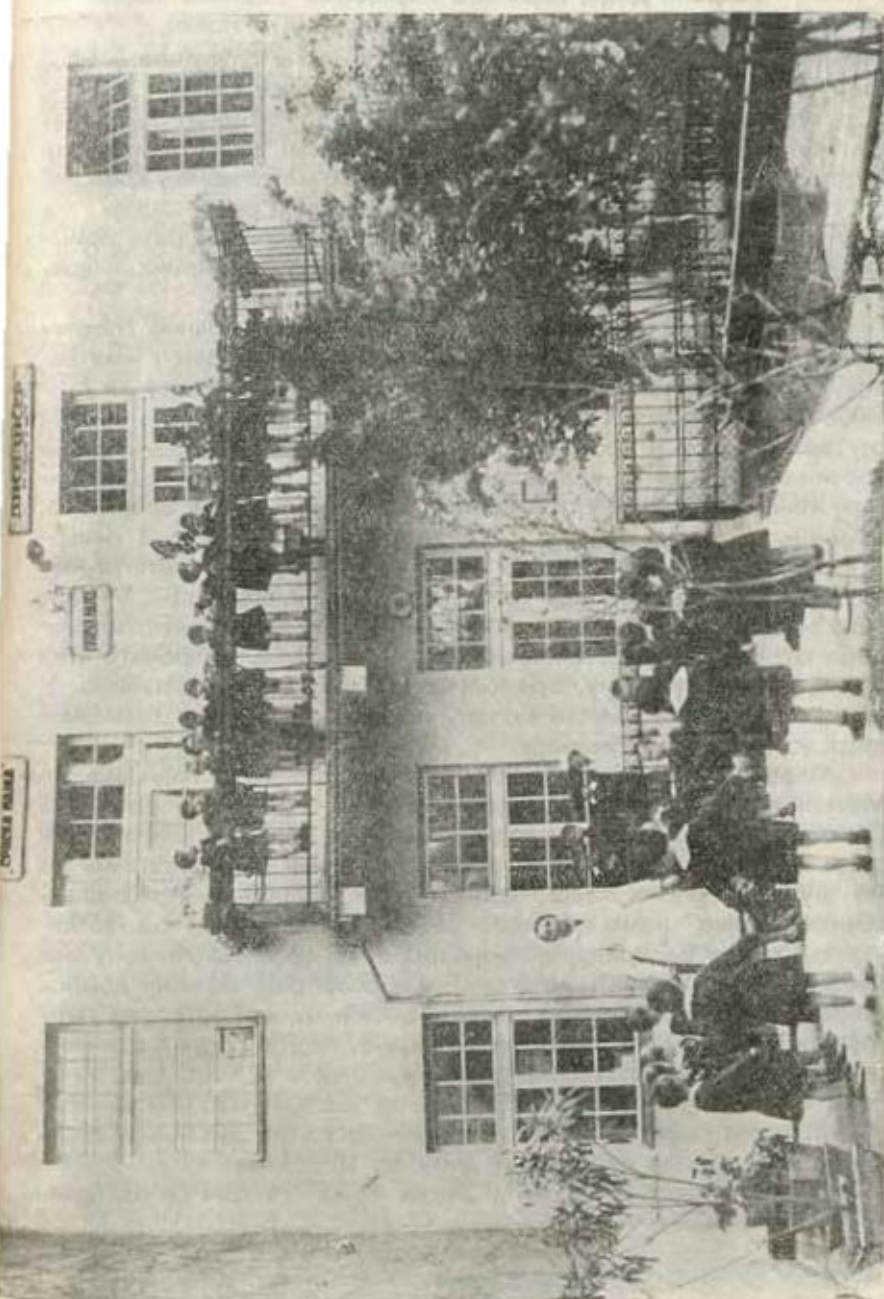
Како је Министарство соц. пол. и народ. здравља престало да плаћа кирију за диспансер, Главна Управа је била приморана да уложи све силе да дође до свог сопственог дома, и у 1927 је успело, захваљујући поклонима Њ. В. Краљице, Њ. Кр. Вис. Кнегиње Олге, Општине Београдске, а помоћу у материјалу и новцу од многих пријатеља деце. Зграда је била готова 1928 год., и „Српска мајка“ се уселила у свој дом у Бранковој 7 и Југ Богдановој 6, где је сместила:

1) Диспансер и Саветовелиште за мајку и дете, кроз који прође годишње више од 2000 деце, са око 10.000 прегледа и консултација, и то све бесплатно.

2) диспансер за преглед и лечења трудних жена;

3) диспансер за преглед и лечење венеричних болести код матера и деце;

4) у диспансеру се врши и вакцинација деце, као и зрачење деце ултравиолетним зрацима. У диспансер се не доносе само одојчад, већ и старија деца, која су као одојчад први пут дошла. Рад се толико развио, да се од 1932 г. сваког дана до подне доносе болесна деца, (поликлиника), а два пута недељно

Зграда „Српске Мајке“ са децом

по подне долазе мајке са здравом децом на преглед и саветовање.

У дому „Српске мајке“ раде четири лекара и неколико стручних сестара, поред осталог особља. Осим тога сестра посетила иде по сиромашним кућама и практично упућује мајке у нези и исхрани деце, нарочито породиле. „Српска мајка“ их помаже дајући им млеко, рубље, намирнице и новац.

Како су друге установе хумано-социјалне отвориле у Београду неколико обданишта за одојчад и сиромашну дечицу, „Српска мајка“ је стога основала 1933 год. Интернат за 50 деце, претшколског доба, од 2—7 год., у жељи да их заштити од штетних утицаја улице, јер њихове сироте мајке немају времена да се брину о њима. Кроз Интернат дома „Српске мајке“ од 1933 прошло је 900 деце. Већи део су радничка деца примљена бесплатно, али има и деце државних и приватних чиновника, која плаћају незнатну суму за издржавање.

Дечији дом има 3 велике, чисте, светле и зрачне спаваонице; 2 лепо, уређена купатила и умиваонице за децу; има велику трпезарију, 2 собе за рад и играње, велику терасу за сунчање и малу башту. Поред тога има изолационе собе за болесну децу. Ту су и кабинет лекара и соба са кварцлампом за зрачење болесне и малокрвне деце. Како преглед у Диспанзеру тако и зрачење ултра виолет зрацима врши се бесплатно. Дом има 2 стална лекара, 2 волонтера, 2 надзорнице, 1 лекарску сестру, 2 сестре нудиље код деце, 1 стручну васпитачицу — управитељицу за децу од 4—7 година, 2 собарице, 1 куварницу и праљу. У дом се примају сиромашна деца претшколског доба од 3—7 год. првенствено без родитеља, нарочито без мајке, где имају храну, одело, наставу и сву негу бесплатно. У колико су остала места непопуњена примају се и платежна деца уз минималну награду.

Поред овога рада „Српска мајка“ два пута годишње на Материце — и о Врбици одене око 150 сиромашне деце. На Спасов дан она даје награде, поклоне најбоље однегованој деци, која су изабрана конкурсом, а мајкама дели дипломе.

Буџет „Српске мајке“ износи око 400.000 дин. годишње. „Српска мајка“ нема никакву државну помоћ, осим од Поглаварства града Београда, а своје фондове одржава помоћу великог броја помажућих чланова, добротвора, великих добротвора и легатора. Највећи приход добија од **добротворне продаје**, коју приређује један пут годишње, под високом заштитом Њ. В. Краљице и почасним председништвом Њ. Кр. Вис. Кнегиње Олге, и која доноси приход од 65.000—120.000 динара.

„Српска мајка“ има и специјалан фонд за дизање летовалишта на мору, за сиромашну децу до 10 година.

Главна Управа Друштва „Српска мајка“ састоји се од прет-

седнице, две потпретседнице, три секретарице, две благајнице и 32 управне чланице. Подмладак девојака и одбор деце, са својим концертима, врло познатим у престоници, материјално помажу наше новчане резерве.

И тако „Српска мајка“ која дела већ 29 година, труди се да сиромашна деца осете у њеном Дому топлину дома родитељског, да су весела и без брига, да су обучена, утопљена, да су нахраћена, да су упућена и васпитавана, и да пружају у колико је то могуће спровести, слику деце једне примерне породице.

Сваког лета штићеници дома проводе, по партијама четири месеца ван Београда на летовању. Последње две године деца су летовала у Бањи Ковиљачи, где је поред штићеника „Српске мајке“ било по тридесеторо сеоске деце из околине Ковиљаче и Лознице.

ИСТОРИЈАТ ПОДОДБОРА СРПСКЕ МАЈКЕ У ЗЕМУНУ

Иницијативом „Српске мајке из Београда“ основано је у Земуну — 27 маја 1938 г. — хумано друштво под именом „Пододбор Српске мајке у Земуну“, чији је рад почео — из материјалних разлога — тек месеца октобра исте године.

Циљ друштва је да се брине о сиротој деци, чији су родитељи у материјалној немогућности да им пруже и минимум онога што је потребно да деца остану здрава и у животу.

До сада је друштво успело да оснује свој диспанзер и саветовалиште, у коме се сваке недеље три пута бесплатно лекарски врши преглед деце, а уједно се дају мајкама стручни савети како да одгајају своју децу.

Оне мајке, које ма из каквих разлога не могу своју децу да донесу у саветовалиште, — намерава друштво — да их преко својих стручних лица обилази по становима и ту им даје упутства како и на који начин да своју децу одгајају. Сиромашним мајкама — које своју децу доносе на преглед у диспанзер — дају се поред бесплатних прегледа и бесплатно лекови; потребан дечији веш (пелене и кошуљице); грис, шећер, а о врбици и материцама добије саако дете — које је редовно долазило у диспанзер — вунене џемпериће, које саме чланице Управе исплету о своје трошку.

Друштво не мисли да се заустави само на досадањем раду, него намерава — када му материјалне прилике дозволе — да оснује и прихватилиште.

Приходе — из којих друштво подмирује своје издатке за лекове и друге — сачињавају:

1) чланарина коју плаћају чланице друштва годишње по 24 динара.

- 2) Прилог Српске мајке из Београда, месечно 200 динара.
- 3) Улози чланова утемељача.
- 4) Добровољни прилози које дају људи свесни циља које друштво има.

5) Приходи матинеа и томбола које чланице друштва приређују у корист друштва.

Друштво за сада броји око 300 чланова међу којима има чланица разне вероисповести, што је знак да племенито срце и добра душа не гледају на веру и народност, него на циљ, којим се постиже добро и напредак друштва.

Госпође — које су и основале друштво — сачињавају данашњи Управни одбор који је уједно и први Управни одбор.

Данашња — а уједно и прва председница — је госпођа Олга Котур.

Управни одбор сачињавају — осим председнице — потпредседница г-ђа Катица Станковић, секретар г-ђа Наталија Јовановић, благајник г-ђа Софија Максимовић, чланице: Милева Касумовић, Дара Петровић, Милена Вељковић, Нике Јурин, Регина Кон, Јелка Теодоровић, Шарлота Банд, Хермина Лотшпајх, Лела Домба, Ана Претнар, Драгица Црнобарић, Бојана Сеперовац, Невенка Рајковић, Евица Гале, Сока Веселиновић, Милена Радивојевић, Лела Недељковић, Теа Биндер и Наташа Рогуља.

Успеху у раду много су допринели бесплатно вршећи лекарску дужност: г. Др. Живко Павловић, г. Др. Сениша Даничић, г-ђа Др. Тамара Ридељ и г-ђа Др. Сокић, и вршењем болничкога посла и стручног саветовања г-ђа Ана пуковника Претнара и г-ђа Фрида Дрегер на чему ће им друштво бити вечно захвално.

»НАСУШНИ ХЛЕБ«

Савке године велики број нестручних радника оставља своја села и креће за Београд у жељи да нешто привреди. Из Далмације, Лике, Херцеговине и Санџака пешаче они каткада и седмицама, док не угледају прве београдске куће. Отањала пољопривреда не може да исхрани и упосли сву слободну сеоску радну снагу, па се вишак разиђе по градовима и варошима, а највише Престоници, јер се нада да ће у њој најлакше добити посла.

Често се њихове наде одмах не остваре и посао се одмах не нађе. Тад наступају врло тешки дани, јер се од куће није имало шта да понесе, а још се ништа није зарадило, те се мора празна стомака тумарати, ноћивати на отвореном пољу лети, а зими магде, а узто непрестано тражити посла.

Оваква и слична страдања дала су извесним људима племенита срца потстрека те је у мају 1927 основано добротворно друштво са циљем, да се првенствено беспосленим радницима пружи краткотрајна помоћ у хлебу.

Оснивачи овог друштва били су:

Ружа Др. Фридр. Попса, адв.

Нака поч. Николе Спасића, трг.

Љуба Др. Воје Кујунџића, нач. Мин у пенз.

Аспазија Стојановић

Јов. С. Јовановић, директор учитељ. школе у пенз.

Др. Воја Кујунџић, нач. Мин. у пенз.

Др. Јосиф Недок, лекар

Др. Фридрих Попс, адв.

Живојин Савић, управник Основ. школе код Саб. цркве.

Почело се са издавањем 25 хлебова дневно. На пристаништу и на железничкој станици извешене су биле табле, да сваки незапослени радник може бесплатно добити по један хлеб дневно. Хлеб се најпре издавао у просторијама „Народне одбране“, која је тада била у старој Народној скупштини у улици Краљице Наталије.

Пошто је друштвена управа желела да има тачне податке о животу и о фамилијама оних који су се за хлеб пријављивали, то је од сваког од њих тражила да јој одговори: одакле је, кога има код куће и којим се послом бави. Изненађење управе било је кад се нико није више пријављивао за хлеб. Узрок је био у томе, што се међу беспосленим радницима било прочуло

да ће њихове општине морати друштву да надокнаде за хлеб што га они буду од друштва добили. Похвална скромност сиротиње, која је, и ако у тешким приликама, избегавала да падне на терет својој општини.

Одмах се одустало од даљег директног распитивања, јер су се потребни подаци могли и посредним путем добити, а већ прве јесени број издаваних хлебова попео се на 50 дневно.

За Београђане је опште познато да имају срца за малог човека. Зато су друштву почели од појединца да пристижу прилози у новцу и помоћ у храни. За овим лепим примером пошла су разна надлештва, поједина привредна друштва и организације, док је пак водећа штампа од првог почетка поздрављала рад „Насушног Хлеба“ и много допринела његовом успеху.

Из „Народне Одбране“ друштво је своју канцеларију и раздавање хлеба преселило у општинску кућу у Добрачиној улици. Кад је потом Општина града Београда уступила друштву на уживање своје имање у Душановој улици 46, „Насушни Хлеб“ преселио се у своје данашње скромне просторије. Општини београдској сем крова има „Насушни хлеб“ да захвали на редовној новчаној помоћи.

Далеке су периферије Београда, а тешке особито за време зиме. То је био и узрок што се зими 1931 године хлеб издавао сем у Душановој и у Војводе Глигора улици. Током 1934 и 1935 постојале су непрекидно две раздаваонице, и то једна у Душановој, а друга у Небојшиној улици. То су биле године тешке привредне кризе, особито 1935 година, која је у историји „Насушног Хлеба“ била најтежа, јер се те године издало 314.259 комада хлебова, у новчаној вредности преко 600.000 динара.

По налогу Блаженопочившег Витешког Краља Александра I. Ујединитеља „Насушни Хлеб“ примao је од 1929 и даље из дворске пекаре по 50 хлебова дневно. После Његове смрти Његово Величанство Краљ Петар II. давао је исти свакодневни Свој прилог, а 4 децембра 1935 Њено Величанство Краљица Марија наређује, да се и у Њено име из дворске пекаре издаје још 50 хлебова дневно. Од тога дана Двор стално даје по 100 хлебова дневно, одликујући тиме највишим признањем „Насушни хлеб“.

Управа „Насушног Хлеба“ у жељи да да видног доказа поштовања према свом првом највећем добротвору узела је за своју друштвену Славу 17 децембар, као успомену на дан рођења Блаженопочившег Витешког Краља Александра I. Ујединитеља.

Од 1932 године почело је Друштво са издавањем сталних карата београдској сиротињи.

У друштвену управу улази 1928 године г-ђа Мара Ђокић, а 1931 год. госп. Добривоје Цветковић. Године 1932 бирани су у друштвену управу: г-ђа Милица Тешит, Миливоје Смиљанић, Зафир Станковић, Драгољуб Марковић и Др. Драгољуб Ђорђевић, а године 1933 г-ђа Зорка Цветковић, Лазар Атанацковић, Алфред Шатнер и Александар Милићевић. У години 1934 биране су у управу: г-ђа Катица Стејић и Софија Токин, Коста Јовановић, Лаза Аврамовић и Ненад Ивковић, а у Надзорни одбор: Бернард Робичек, Светозар Генић и Јован Живановић. Године 1935 биране су у управу: г-ђе Вера Минић, Дара Цветковић, Александра Петровићева, Михајло Недић, Др. Милан Бартош и Др. Иван Боначи, а године 1936 Никола Ђурић, Корнел Хоровиц и Бранислав Гојковић.

Током десетогодишњег друштвеног рада било је чланова управе, који су само повремено ову дужност вршили. То су: г-ђе Аспазиа Стојановић, Др. Ружа Јовановић, поч. Јелена Поповић, госп. Дервиш Коркут, Бора Маленић, Милан Стојановић, Илија Белеслин и Павле Николић, док је повремено био члан надзорног одбора госп. Б. Флајшер.

Издавање сталних карата поверено је бризи посебног друштвеног одбора. Ретке су куће београдске сиротиње у које чланови овог нашег одбора нису улазили.

„Насушни хлеб“ од 1927—1937 издао је и то:			
Године 1927—1928	издано је	13.361	ком. хлебова
„ 1928—1929	„ „	27.114	„ „
„ 1929—1930	„ „	50.098	„ „
„ 1930—1931	„ „	22.799	„ „
„ 1931—1932	„ „	82.344	„ „
„ 1932—1933	„ „	99.326	„ „
„ 1933—1934	„ „	122.278	„ „
„ 1934—1935	„ „	314.259	„ „
„ 1935—1936	„ „	192.104	„ „
„ 1936—1937	до конца априла	150.564	„ „
Укупно		1,074.247	„ „

Што износи

Динара 2,073.294.71

колико је „Насушни Хлеб“ до сада допринео за исхрану сиротиње у Београду.

Милионити хлеб „Дасушног хлеба“ — са једним златником дарованим од безименог дародавца — добила је 26 септембра 1936 године девојчица Милица Пауновић, кћерка незапосленог шофера, који сем ње има још петоро ситне деце.

„Насушни Хлеб“ увек је најиздашније помагао рад Централног одбора за зимску помоћ. У години 1935 издало је током зимских месеци незапосленим радницима по картама овог одбора око 140.000 кгр. хлебова. У години 1936 фунги-

рало је као пета кухиња Централног одбора за зимску помоћ, те је од 15 децембра 1935 до 15 априла 1936 издавало по његовим картама просечно 600 хлебова дневно, односно током целе зиме 72.000 ком. хлеба. „Насушни Хлеб“ је и прошле зиме помагао акцију Централног одбора свакодневним издавањем хлеба незапосленим радницима, а по његовим картама.

Политика, Време и Правда је помогла у многострујним својим публицистичким рад друштва „Насушни Хлеб“.

Проф. Др. Влад. Ђоровић у два маха одржао је на Коларчевом Универзитету пригодна предавања у корист „Насушног Хлеба“, а преко Београдске радио станице одржао је једно предавање члан управе госп. Добривоје Цветковић, потпуковник у пензији.

„Насушни Хлеб“ постојаће док буде људи добра срца, који ће имати самилости према невољи и беди.

ПРИНЦИПИ КОЈИХ СЕ ДРЖИ „НАСУШНИ ХЛЕБ“

Не одбити никога, који оправдано тражи хлеба.

Насушни хлеб пружити одмах, јер гладан не може чекати до сутра.

Управа је још 1932 год. отступила од давања само краткотрајне помоћи с разлога што је, за време привредне кризе, наилазила у Београду на такве случајеве беде, болести и дуготрајне незапослености, да је стална и непрекидна помоћ у насушном хлебу била једини спас за многе и многе животе, па је стога била присиљена да сем краткотрајне помоћи уведе и издавање сталних карата за хлеб.

Имаоци сталних карата — већином мајке са децом од мужева напуштене, удовице са децом, затим сиромашне породице у којима су отац или мајка због какве болести трајно неспособни за рад — добијају преко читаве године посведневно свој потребни насушни хлеб.

По сталним картама издаје се 1, 2 или 3 хлеба дневно према броју чланова породице, док појединци са картом или без ње, добијају по 1 хлеб дневно.

Рад друштва тече преко целе године, али је за време зимских месеци — од новембра до априла — удвостручен. Било је и таквих случајева као на пр. у фебруару 1934 године, да се у једном месецу издало 71.000 хлебова или просечно 2550 хлебова дневно.

Хлеб се издаје сваког дана од 8 сати надаље увек у присуству дежурног члана управе.

Сви су приходи намењени набавци хлеба. Административни трошкови су минимални, а рад свих чланова управе бесплатан.

О Божићу, Васкрсу и друштвеној слави уз хлеб добија сиротиња и одговарајућу количину сланине или кобасица.

Води се тачне контрола о сваком издатом хлебу, а хлеб се поручује код лиферанта, који на одржаној лицитацији са ценом буде најјефтинији.

Строго се пази на то, да хлеб буде слadak и добро печен, јер је управа свесна да је у великом броју случајева хлеб једина дневна храна онима, који по њега долазе.

Сви се прилози у новцу или у храни објављују преко „Политике“.

УПРАВА ДОБРОТВОРНОГ ДРУШТВА „НАСУШНИ ХЛЕБ“

а) УПРАВНИ ОДБОР:

Претседник,

Ружа Др. Фридр. Попса, адв.

Потпретседници,

Јов. С. Јовановић, директор учитељске школе у пенз.

Секретар,

Др. Иван Боначи, директор банке у пенз.

Благајник,

Ненад Ивковић, пом. шефа благајне Народне банке

Чланови Управе:

Нака поч. Николе Спасића, трг.

Љуба Др. Воје Кујунџића, нач. Мин. у пензији

Милица С. Тешића, претседника Главне контроле,

Мара М. Ђокића, рентијера,

Зорка Добр. Цветковића, ппук. у пенз.,

Катица Ђ. Стејић, инж.,

Софија С. Токин, индустријалца,

Вера В. Минића, инсп. Државне Хипотекарне банке,

Дара Д. Цветковић, ђенерала у пенз.,

Александра Петровићева, учитељица у пенз.,

Др. Воја Кујунџић, нач. Мин. у пенз.,

Живојин Савић, управ. Осн. школе код Саборне цркве,

Лазар Атанацковић, вел. жупан у пенз.,

Добрић. Цветковић, ппук. у пенз.,

Драгољуб Марковић, професор,
Миливоје Смиљанић, арх.,
Зафир Станковић, нач. Мин. Трговине у пенз.
Др. Драг. Ђорђевић, лекар,
Александар Милићевић, инжењер,
Алфред Шатнер, трговац,
Коста Јовановић, проф. у пенз.,
Лаза Аврамовић, трг.
Михаило Недић, пук. у пенз.,
Др. Милан Бартош, проф. Универзитета,
Никола Ђубић, учитељ у пенз.,
Корнел Хоровиц, трг.,
Бранислав Гојковић, професор.

Б) НАДЗОРНИ ОДБОР

Претседник,

Бернард Робичек, Ген. Дир. Мин. фин. у пенз.

Чланови:

Љубица Н. Николића, трг.
Јован Живановић, дир. Техничке банке,
Лујо Мор, секретар Удружења банака.

НАЈВЕЋИ ДОБРОТВОРИ:

Сенат Краљевине Југославије; поч. Симић Јеврем, Кр. опуномоћени министар; Министарство Социјалне политике, Београд; Општина града Београда; Администрација „Политике“, Београд; Администрација „Времена“, Београд; Народна Банка Краљевине Југославије, Београд.

ИЗВОД ИЗ ГОДИШЊЕГ ИЗВЕШТАЈА

УПРАВЕ ДОБРОТВОРНОГ ДРУШТВА „НАСУШНИ ХЛЕБ“,
БЕОГРАД — ЗА ГОДИНУ 1938—1939 ГЛАСИ:

„Са осећајима најдубље захвалности прве наше мисли упутене су Његовом Величанству Краљу Петру II, највећем добротору нашег друштва. Са истим осећајима најтоплије захвалности ми благодаримо и Њеном Величанству Краљици Марији, нашој највећој добротворки, јер смо и током целе прошле године редовно примали из Дворске пекаре по 100 хлебова дневно. Ова свакодневна помоћ, која се „Насушном хлебу“ већ више година са Највећег места пружа даје нам потстрека и истрајности у даљњем раду.

Благодарећи издашности добрих и племенитих људи, који су се и током прошле године преко „Насушног хлеба“ сетили

убогих и незапослених, нама су пристизали прилози од стране јавних надлештства, задужбина и појединаца.

Спомињемо у првом реду Градско поглаварство, које нам је као и осталих година доделило субвенцију од дин. 25.000. С Божићу сетили су се нас обилном помоћи господин Краљевски Намесник Др. Раденко Станковић и редакција „Политике“. Дугујемо нашу захвалност и Ротари клубу, Београд, Задужбини Алексе Крсмановића, Задужбинском отсеку Министарства просвете, задужбини Велимиријанум, Друштву Црвеног крста те многим и многим другим племенитим прилагачима, који су се сетили „Насушног хлеба“ било у часовима своје радости и весеља било из поштовања према својим милим покојницима.

Престоничка штампа — као увек до сада — са симпатијама пратила је наш рад те у том погледу остајемо захвални „Политици“, „Времену“ и „Правди“. Дужност је наша да изразимо нарочиту благодарност листу „Политика“, јер је она редовно бесплатно објављивала сва имена наших прилагача.

Сем прилога у новцу ми смо током прошле године примали и разне дарове у намирницама. Ти су се дарови одмах уз хлеб делили сиромасима. О празницима Божића и Ускрса и о друштвеној Слави наши су штићеници сем хлеба добијали, сланине, кобасица, јаја и других намирница. И овим прилагачима топло захваљујемо.

Незапослени чекају за хлеб

Од 1 маја 1938 до 30 априла 1939, дакле за минулих 12 месеци, ми смо разделили 147.345 кг. хлеба — по прилици исто онолико колико и прошле године. Дар Двора Њ. В. Краља изнео је укупно 37.998 кг. хлеба.

Од нашег друштвеног лиферанта током прошлих 12 месеци набавили смо укупно 106.800 кг. хлеба уз издатак од дин. 240.315.95.

Број издатих хлебова био је највећи у месецу марту ове године када је издато 16.601 кг. а најмањи у месецу септембру пр. г. са издатих 9.942 кг. хлеба.

Од почетка свога рада до 30 априла о.г. „Насушни хлеб“ укупно је поделио сиротињи 1,377.455 кг. хлеба.

Наше друштво је и током прошле године давало хлеб по картама издатим од Берзе рада, те смо тако по овим картама укупно поделили 2.312 кг. хлеба.

Сваког дана за време док се дели хлеб стално дежура по један члан управе чија је дужност пазити, да хлеб буде добар, здрав и добро печен. Он уједно одмах на лицу места одлучује о издавању хлеба онима, који се пријаве без карте.

Управа је прошле године одржала 12 пленарних месечних седница; двома седницама присуствовали су и чланови Надзорног одбора. Сваког четвртка пак редовно се је састајао посебни одбор за издавање сталних карата.

Наш плаћени персонал састоји се једино од једне чиновнице и једног послужитеља. Цео остали рад вршен је добровољно и бесплатно.

Прошле године је коначно остварена наша давнашња жеља, да нам се подигне пристојна канцеларија и једна чиста овећа дворана за оне, који по снегу и киши по хлеб долазе. Одлуком Претседника Градског поглаварства г. Владе Илића, општина је прошле јесени о своме трошку извела ове радове и тако смо добили лепе и скромне најпотребније просторије.

Захваљујући људима добра и племенита срца „Насушни хлеб“ могао је да се увек одазове својој дужности а ми се надамо, да ће ови исти племенити људи и даље преко „Насушног хлеба“ пружити своју самилосну руку хиљадама најбедније сиротиње”.

Секретар
Др. Иван Боначи, с.р.

Претседница
Ружа Попс, с.р.

ДРУШТВО »КНЕГИЊА ЛЈУБИЦА«

По законима Божјим и људским, човек је дужан да остварује извесне вредности овде на земљи; да своме животном битисању дадне дубљи смисао, и да се богоугодним делањем и моралним усавршавањем спреми за спасење, како би наследио вечни живот у царству небесном. У томе је смисао живота и историје.

Међу људима и народима, истичу се појединци и читаве заједнице својим добрим делима, као весници Божје воље, као носиоци узвишених идеала, као борци за победу добра над злом, као тврсци културе и слободе, и као поборници среће и боље будућности.

Светле светосавске традиције нашега народа, биле су и остају најбољи основ и путоказ за одржање, за сва напредна стремљења и стварања наше народне снаге и способности. На том основу учвршћен, и овим путем вођен, богоугодни и патриотско-хумани рад наших родољубивих Српкиња, удружених у **Друштво Кнегиња Љубица**, делује читавих четрдесет година, са видним и уопште признатим успехом за добро свога милог српства и драге отаџбине. Са пуним срцем радости и задовољства својих вредних чланица и сарадница, **Друштво Кнегиња Љубица** прославља свој јубилеј четрдесетогодишњег плодног рада, рада пуног части, поноса и самопожртвовања за добро народно.

Српска православна црква са свесрдним признањем и дубоком захвалношћу, искрено поздравља и топло благосиља ову ретку прославу **Друштва Кнегиња Љубица** у пуном уверењу: да ће у будућности богоугодни, родољубиви и хумани рад овога угледног и заслужног друштва, пратити благослов Божји, и благодарност наше свете Цркве и нашега благочестивог народа.

27 априла (10 маја) 1939 г.

А. Е. М. Патријарх српски
Гаврило

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА РАДА ДРУШТВА »КНЕГИЊА ЛЈУБИЦА«

Год. 1899 г-ђа Милка Свет. Вуловића враћала је 4 питомице Београдског женског друштва, после завршеног школовања, њиховим родитељима на Косово. Том приликом састала се са националним радницима и српским конзулом у Приштини, и уверила се о тешком и несносном стању у коме се налазио

српски живаљ, те на предлог и помоћ нашег конзула, при повратку у Београд, уз сарадњу г-ђа: Дафине Протић, Милеве Константиновић, Катарине Спасић, Јелене Стокић, Даринке Лешјанин, Савке Панић, Данице Соларевић основала је Одбор Госпођа „Кнегиња Љубица“ у Београду.

Одбор је израдио своја правила, којима је себи ставио у задатак: помагање цркава и манастира у Старој Србији и Македонији, посретством којих се тада једино могло радити на одржавању духа и националне свести нашег поробљеног српства. По тим правилима Друштво је радило све до 1912 године, тако да нема цркве, нема манастира у Јужној Србији, где није доспела помоћ, друштва „Кнегиња Љубица“, било у одјеђањима, било у другим утварима. Пријатељи друштвени загрејани националном идејом, помагали су Друштво својим прилозима у новцу и стварима.

Рад Друштва до год. 1912 био је тајан, преписка је вођена са српским митрополитима, свештеницима, учитељима, четницима, трговцима и другим националним радницима. Ствари су преносили поверљиви људи. После рата рад друштвени је проширен на културно, просветно и национално поље.

У току тога времена, Друштво је, преко својих опуномоћених лица, образовало 35 помоћних пододбора, са истим правилима и циљевима. Од тих пододбора неки имају и своја ђачка склоништа, где исхрањују сиромашну децу, а други раде на национално, културно просветном пољу, спремајући женску омладину за добре домаћице. Тако на пример пододбор у Панчеву, има стално 60—80 деце дневно на исхрани. Пододбор у Лесковцу ради на просвећивању женске омладине варошке и сеоске, кроз домаћичке течајеве, одржавајући по два течаја годишње. Пододбор у Загребу исто тако одржавао је домаћичке течајеве којима је руководила сама претседница г-ђа Олга Крњић-Пелеш. Пододбор у Алексинцу највише је помагао главном одбору при зидању цркве на Делиграду, узевши сву бригу око зидања цркве на себе. Нишки пододбор помогао је зидање цркве на Делиграду знатном сумом, осим тога негује црквену песму, и њихов вредни пододбор Госпођица, пева у цркви и учествује у осталим приредбама друштвеним. Пододбор у Обреновцу, у свом подигнутом дому за старце и старице, помаже и сиромашну децу. Пододбор у Бихаћу ради нарочито на просвећивању жене на селу, одржавајући честа предавања по селима. Пододбор у Урошевцу помогао је са 2000 дин. праћење прве велике цркве на Косову, у Урошевцу после ослобођења и води надзор над Домом Милосрђа у Штимљу. Пододбор у Котору има ђачку трпезу. Зими исхрањује преко стотину сиромашне деце. Пододбор у Сплиту поред забавишта има и своје обданиште. Пододбор у Шибенику има кап млека,

где деца добивају доручак. Пододбор у Великој Плани поред осталог ради на подизању цркве. Исто тако пододбори у Ћуприји, Неготину, Лазаревцу, Хакријевцу, помажу у изградњи црква у своме месту. Пододбор у Косовској Митровици помаже сиротињу, а имао је знатног учешћа при зидању костурнице палим борцима у ратовима. Пододбор у Скобелју одржао је домаћишке течајеве, који су у своје време врло добро напредовали. Пододбор у Баваништу ради на просвећивању своске жене. Пододбор у Ужицу одржава домаћишке течајеве. Пододбор у Врњацима помогао је рестаурирање цркве у своме месту. Пододбор у Босанској Градишци, поред друштвених задаћа, прикупља прилоге за подизање цркве у своме месту. Остали одбори помажу бедне и невољне и раде у смислу правила друштвених.

Друштво је подигло и две спомен цркве, једну у Штимљу, на Косову посвећену Осветницима Косова, подигнуту 1913 и 1914 год. Пошто је за време светскога рата црква оштећена и оскрнављена, после генералне справке морала се наново осветити 1923 године. Том приликом ударен је камен темељац Дому Милосрђа у Штимљу. Овој великој националној свечаности присуствовали су: Краљевски изасланик, владин изасланик, владика чехословачки г. др. Горазд, нишки г. Доситеј, рашко-призредски г. Михајло, чешки конзул г. Лемар, руски посланик г. Страндман, изасланика госпођа и господе православне чехословачке цркве из Худобина, претставници хуманих друштава и народ са Косова. План за цркву у Штимљу израдила је бесплатно архитекта г-ђица Начић. Црква је снабдевена свима потребама, прилозима великих друштвених пријатеља, чланица друштва, као и осталих других многобројних приложника.

Икона на иконостасу: Тајна вечера прилог је и рад Уроша Предића. Друштво Св. Саве подарило је иконе св. Саву и св. Симеона рад Уроша Предића. Икону Мајке Ангелине израдила је и подарила Полексија Тодоровић чувена уметница. Икону св. Архангела Михајла, подарила је г-ђа Нат. Смиљанић рад Боре Стефановића. Скупоцено еванђеље дар је претседнице г-ђе Наке Спасић. Остале иконе су прилози чланица управе а које су радили такође виђенији сликари. Поред цркве сачувана је по својој жељи прва дугогодишња претседница Милка Свет. Вуловића, и од тада јој се сваке год. приређује парастос на дан њене смрти.

Друга црква, подигнута на Делиграду код Алексинца, осветљена је 1935 год. Црква је подигнута у знак вечитог признања и захвалности свима оним врлим и бесмртним синовима наше отаџбине и братске Русије, који су своје животе дали за слободу и напредак нашег народа у ратовима од 1876—1918 год.

Црква на Делиграду снабдевена је такође свима потребама

црквеним. Највећи приложник је Блаженопочивши Краљ. Александар I који је подарио скупоцен иконостас израђен од мермера и звона. Одбор Госпођица из Београда прикупило је суму од 60.000 дин. за ту цркву као и велики број икона и друге потребне ствари. План за изградњу цркве израдио је бесплатно архитект г. Момир Коруновић, према плану цркве у Штимљу.

За време балканског рата Друштво је прилагало за болнице болнички материјал и преобуку за рањенике, што су саме чланице прикупљале и шиле. Тако исто 1912 године и 1913 Друштво је послало добровољцима три заставе. Чланице одбора за време ратова предано су радиле по болницама, као добровољне болничарке. За време повлачења војске 1915 године Милка Вуловић претседница Друштва, са секретаром и чланицама избеглицама, прикупљале су добровољне прилоге у Нишу, па с тим новцем и великим прилогом Црвеног крста, отвориле су одмориште у Штимљу за ратнике, који су овуда пролазили, снабдевајући их преобуком и осталим најпотребнијим стварима.

У циљу прикупљања прилога, друштво је установило продају косовског божура 1911 године о Видов-дану, што је Министарство просвете одобрило. Први цветак предат је Њ. В. Блаженопочившем Краљу Петру I Ослободиоцу.

Са фресака класичних Дечана, Друштво је репродуковало славну лозу Немањића, да би се у што већем броју растурила по српским кућама.

После свршетка светског рата, и проширења наше Краљевине, осетила се потреба нарочито у јужним крајевима за збрињавање ратничке и сиромашне деце. У томе циљу, Друштво је подигло Дом Милосрђа у Штимљу на Косову, и отворило склониште за сиромашну децу. У том Склоништу Друштво издржава велики број деце, ђака основне школе са Косова и осталих крајева. Деца су под сталним надзором како у здравственом, тако и у васпитном погледу. Надзор и старање над децом води домаћица дома. Чланице Управе обилазе често Дом Милосрђа и дају упутства за рад у Дому. У Дому се спроводе сви верски и народни обичаји. Одело за децу набављају и шију саме чланице.

После свршене основне школе, мушка деца шаљу се преко Привредника на занат, а женска деца прелазе у домаћичку или у занатску школу а нека, према потреби, враћају се својим кућама, са стеченим знањем у домаћинству.

Од 1925 године Друштво је уступило просторије у дому Милосрђа за основну и домаћичку школу, која стално ради као косовска домаћичка школа друштва „Кнегиња Љубица” и Задужбине Николе Спасића.

Осим питомаца у Штимљу, Друштво има своје питомце са

Косова и осталих крајева, које школује и о којима се брине и после њиховог школовања.

У Дому Милосрђа одржавају се такође и пољопривредни течајеви за сеоску мушку омладину.

Да Ћи Друштво могло издржавати децу, и да би помогло необавештеноме народу у рационалном обрађивању земље, на молбу друштвену, добијено је за то потребно земљиште. На имању око дома налази се виноград, воћњак, и градина, која даје разнo поврће за исхрану деце. Млада шума, својина друштвена, у непосредној је близини дома. У атару села Штимља Друштво има 10 хектара зиратне земље. За обраду свог имања добија се помоћ од Вардарске бановине и Задужбине Николе Спасића. Друштвено имање уређује стручни економ.

Због оскудице у доброј пијаћој води, која је неопходна за здравље деце и осталих мештана села Штимља, одбор се обратио Министарству пољопривреде и вода и Министарству народног здравља с молбом, да се селу Штимљу и насеобини Петровићи, доведе пијаћа вода. Министарства су одобрила извешан кредит, а приликом Високе посете Блаженопочившег Краља Александра и Њ. В. Краљице Марије Краљ је благоизволео подарити свој велики прилог хигијенском заводу у Скопљу, да би се та два села снабдела добром водом. Вода је спроведена из села Рачка за Дом Милосрђа, село Штимље и насеобину Петровиће. Осим водоводне воде, Дом има и свој сопствени бунар са врло добром пијаћом водом.

Приликом прославе 25 годишњице рада друштвеног Њ. В. Краљ Александар благоизволео је одобрити, да Дом Милосрђа у Штимљу буде под Високим покровитељством Њ. В. Престолонаследника Петра, којом је приликом Друштво одликовано високим одличјем орденом Св. Саве III степена.

Поред друштвених задужбина у Штимљу и цркве на Делиграду, Друштво је на уступљеном земљишту од општине, подигло свој Дом у Београду за своје циљеве.

Друштво је издало две споменице свога рада. Прва је обухватила 4 године рада, од год. 1899—1902, а друга 1903—1906, а од год. 1911—1914 издавало је свој календар „Српска црква“ са историјским чланцима.

Године 1935 Друштво је издало албум цркава и манастира у корист подизања храма св. Саве у Београду. Исте године издало је и књижицу „Спомен Црква“ на Делиграду.

Године 1922 приликом свадбених свећаности Њ. В. Краља Александра I Ујединитеља и Њ. В. Краљице Марије, Друштво је са својим Одбором Госпођица, имало видну улогу, и поред осталог, продавало је и наш традиционални свадбени рузмарин. Девојке су у националним костимима учествовале при дочеку Краљеве Невесте.

Под патронажом друштва „Кнегиња Љубица“ одржане су изложбе. Г.г. Марка Мурата, Резникова, Балоковића, Иве Деспићеве као и аматерска изложба г-ђе Добриле Главинић-Кнез Милојковић.

Одговарајући своме циљу, постављеном правилима друштвеним, т.ј. помагању црква и манастира, Друштво је доделило помоћ у црквеним сасудима, одејањима и другим утварима.

Осим помоћи црквама и манастирима, Друштво је слало школама књиге. Друштво је прикупљало прилоге. О изградњу црква: у Љубљани, Марибору, Црквеници, застраву Вису, Сињу и Самодржи на Косову, а изван своје домовине прикупило је прилоге за Руску цркву у Берлину и Хоргошу.

За пострадале са брода Дакса, Друштво је прикупило већу суму и послало дубровачкој паробродској пловидби А. Д. с напоменом, да једну половину те суме подели породицама пострадалих, а другу заклади при дирекцији поморског саобраћаја. Пострадали од земљотреса у Валандову примили су такође велику помоћ друштвену.

Друштво стално помаже сиротињу у свима крајевима наше отаџбине, шаљући преко својих подбора, основних школа и општина топла одела, рубље и обућу. До сада је послато неколико хиљада одела, шајкача и обуће. Одело и рубље саме чланице прикупљају прекрајају и шију.

Друштво се одазива сваке године апелу Градског поглаварства и шаље прилог за зимску помоћ. Осим побројаних прилога у стварима црквеним, друштво је цркве и новчано обилно помагало. Све то, не би се могло учинити, да Друштво није имало помоћ добрих и племенитих људи, који су ценећи рад друштвени, новцем и црквеним потребама потпомагали Друштво у извршењу његових циљева, на чему им Друштво најтоплије захваљује. Међу приложницима Друштво има великог добротвора, Блаженопочившег Краља Александра I Уједиитеља, који је дао идеју за изградњу цркве у Штимљу, и потпомогао спровођење водовода у Штимљу и Петровићима.

Друштвени завештачи су: Њ. Светост Блаженопочивши патријарх Димитрије са 1000 ком. обвезница ратне штете, претседница друштва Савка Панић са 50.000 дин., Божа Николић, трг. са 60.000 дин. у папирима од вредности, Драга Ђорић Сандић са $\frac{1}{2}$ годишњег прихода од њеног имања, Евгенија Кики са 25.000 дин. Јулка Савић са 25.000 дин., Магдалена Божовић са 10.000 дин.

На племените циљеве и велике задатке Друштво „Кнегиња Љубица“, помишљали су и други завештаоци, чије легате Друштво још није примило.

Осим завештача, Друштво има и своје велике добротворе; Задужбину Николе Спасића, Инвалидски Фонд св. Ђорђа, Министарства: социјалне политике, трговине, просвете и спољних послова. Народну банку, Београдску општину, Културно друштво „Врачар“, Железничку задругу, и многе племените људе, који су својим добротворним улозима помагали остварење друштвених циљева.

Године 1937 Друштво је награђено за свој културно-национални рад из Фонда Блаженопоч. Краља Александра I Уједиитеља, са сумом од 10.000 динара. Награда је предата на једној свечаности у градској већници.

Своју племениту мисију друштво „Кнегиња Љубица“ могло је изводити на неослобођеном Југу и проширеној домовини, захваљујући Београду, жижи Пијемонта свеколиког Српства, и националним радницима Југа.

Оснивачице одбора госпођа „Кнегиња Љубица“

1) Госпођа Милка Свет. Вуловића; 2) Госпођа Дафина Протић; 3) Госпођа Милева Константиновић; 4) Госпођа Савка Панићка; 5) Госпођа Катарина Б. Спасић; 6) Госпођа Јелена С. Стокић; 7) Госпођа Даринка Љ. Лешјанин; 8) Госпођа Даница Соларзеић.

Управни одбор друштва „Кнегиња Љубица“

1) Нака Спасић, претседница; 2) Милица Ср. Тешића, п. претседница; 3) Савка Радичевић, п. претседница; 4) Видосава Г. Јовановић, секретар; 5) Вера Минић, секретар; 6) Боса Савчић, благајник; 7) Јелена Мутавџић, чл. упр.; 8) Аспизија Стојановић, чл. управе; 9) Драга Симић, чл. управе; 10) Мара Петковић, чл. управе; 11) Томанија Недељковић, чл. управе; 12) Тилија Шурдиловић, чл. управе; 13) Наталија Смиљанић, чл. управе; 14) Даринка Главинић, чл. управе; 15) Лепосава Стефановић, чл. управе; 16) Живка Гавриловић, чл. управе; 17) Наталија Сретеновић, чл. управе; 18) Драга Бојовић, чл. управе; 19) Даринка Ћосић, чл. управе; 20) Јованка Павловић, чл. управе; 21) Мица Вулић, чл. управе; 22) Мица Павловић, чл. управе; 23) Даница Зечевић, чл. управе; 24) Љубица Николић, чл. управе; 25) Јелена Протић, чл. управе; 26) Лепосава Гачић, чл. управе; 27) Добрила Вуловић, чл. управе; 28) Видосава Вуловић, чл. управе; 29) Добрила Главинић, чл. управе; 30) Даринка Митровић, чл. управе; Стана Млад. Николића, почасна п. претседница.

Надзорни одбор

1) Анђелија Станчић, претседница; 2) Јелена Јовановић, секретар; 3) Цана Милосављевић, чл. над. одбора; 4) Даринка Ракетић, чл. над. одбора; 5) Наталија Перић, чл. над. одбора.

Друштво за помагање сиротиње и сузбијање просјачења

Побуде за оснивање друштва

И пре минулих ратова Београд је патио од просјака и просјачења, али после ратова кад је Београд постао Престоница велике уједињене Југославије и жижка свега културног живота, постао је најпривлачније место за све кљасте и невољне постао је неподношљив. Није било прометније улице, а да није била поседнута каквим просјаком. А било је просјака који су шетајући улицама просили и салблажњивали свет својом наказном појавом.

Просјаштво је социјална болест. Јер у просјак не иду само они који су потпуно за зараду немоћни и који поред немоћи немају никаква сретства за живот, него и сви они који хоће олако, без напора да живе: Разне ленштине, пијанице, лупежи, уопште паразити, који желе да живе на туђ рачун.

Грађанство нема ни времена ни могућности да проверава ко од тих просјака заслужује милостињу, а ко не, него у хитњи за послом а под моралним притиском пружене руке, осакатених делова, вади динар, даје и иде даље, грозећи се слике или сажалевајући дотичног.

Али тих просјака, као што рекосмо, није било мало; ако сте се откупили од једног наишли сте убрзо на другог. И он исто тако проси и њему треба дати. Човек који мора да прође дневно неколико улица, у прилици је да изда више динара на просјак.

Но просјаци се нису задржавали само на улицама, на одређеним местима. Они су нарочито суботом, и уочи већих празника, залазили кроз чаршију и ишли од врата до врата, узнемиравајући радне људе и њихове госте, улазећи у куће и досађујући својим богорадењем. Гробља и цркве биле су стално поседнуте да је човек пролазио као кроз шибу. Често пута морао је да се отима и да доживи много непријатности, док се опрости те гомиле просјака, често ситих и пијаних.

Није овде у питању само издатак и лична непријатност, него су у питању углед Престонице, као и социјална свест београдског грађанства. Углед Престонице захтева да се са улице уклони овака беда, све сажаливе слике; а социјална свест и хуманитет захтевају бригу целог друштва о социјално слабим

чи немоћним. „Невољне помоћи, а здраве упутити на продуктиван рад“ био је и остаће главни принцип Друштва.

Ова одвратна слика испољене беде, ова антисоцијална појава изражена професионалним просјацима много јаче но што

Касичар за прикупљање прилога

у ствари и постоји, изазвала је потребу оснивања једне организације, која би лечила ову социјалну болест и предузела акцију на сузбијању просјачења, склањајући просјаке са улице. Једнима који то заслужују, обезбедити путем хуманитарне акције пристојну животну егзистенцију, а другима способним за рад — путем власти уклонити и запослити. Оснивањем нашег

Друштва та је социјална потреба у Београду у многоме подмирена.

Априла месеца 1929 године основано је Друштво против просјачења, под претседништвом г. Милана Ајзенштера-Савића, трг.

На ванредној скупштини 19 септембра 1930 год., измењена су правила, по којима је друштво добило назив: Друштво за помагање сиротиње и сузбијање просјачења. Активан рад Друштва датира после ове скупштине.

Девиза Друштва је: „Посрнулог прихватити, палог подићи а невољног нахранити“.

Светитељ Јован Милостиви, који је за живота као патријарх александријски, све своје приходе трошио на помагање сиротиње, узет је за друштвеног Патрона и прославља се сваке године, 25 новембра.

Управа друштвена

Претседник, Андреја Дим. Динић, касациони судија у пензији; Потпретседници: Љуба Хофмановић, начелник Министарства социјалне политике и народног здравља и инж. Лаза Костић, градски већник; Секретери: Тихомир Костић, управитељ вежбаонице мшукe учитељске школе и Александар Гајгер, прокуриса Прометне банке; Благајници: Славомир Дуканац, трговац и Александар Јевтић, чиновник Друштва „Косово“; Чланови: Светозар Филипоновић, Мара Љуб. Хофмановић, Јелена Богдановићева, Стојан Нешић, Јован Живановић, Богдан Тошић, Др. Симиша Ђаја, Ђорђе Ђорђевић, Јован Прњат, Александар Ацовић, Боривоје Вучковић, Ђорђе Лукић, Илија К. Панић.

Надзорни одбор

Претседник, Бернард Робичек, генерални директор посредних пореза у пензији; Потпретседник Лујо Мор, секретар Удружене банке; Секретар, Жарко Крстић, банкарски чиновник; Чланови: Кармино Симић, професор Матеја Амброжић, Ненад Ивковић, Др. Иван Боначи.

Чланство

Великих добротвора	2
Почасних	17
Добротвора	26
Утемељача	61
Редовних	798

Једна породица привремено примљена у склоништу

Приходи за остварење задатка

Улози Великих добротвора у износу	Дин.	5.000	за свагда
„ Добротвора у износу	Дин.	1.000	„ „
„ Утемељача у износу	Дин.	500	„ „
„ Редовних чланова у износу	Дин.	10	месечно
„ Помажућих чланова у износу	Дин.	5	„

Нередовни прилози у новцу и натури;

Субвенције Поглаварства града Београда; и завештања.

Пословање

Друштвена канцеларија отправља све послове предвиђене правилима и пословником. Канцеларија је увек отворена па и за време највећих празника, јер се у те дане нарочито сиротињи за помоћ обраћају. Послови канцеларије деле се на унутарње и спољне:

Унутра: Врши саслушања лица која траже помоћ, води евиденцију и регистре о њима, регистарски број 6.318, сведочи обим учињених интервенција, издаје новчану помоћ редовну, тренутну и путну; издаје помоћ у оделу, рубљу, обући и лековима; уписује поједине штићенике; спроводи Управи града и квартовима лица ухваћена у прошњи; Издаје упуте за храну, преноћишта, лекарску помоћ, болницу и друге социјалне установе; Прима прилоге, чланске улоге, приходе од касица и др., води књиговодство, и кореспонденцију; одржава везу са Управом града. Општине и другим установама и т.д.

Споља: Преко инкасанта наплаћива чланске улоге; провера стање пријављених штићеника, разноси помоћ болесним и немоћним штићеницима; Прима прилоге у новцу и стварима; преко друштвених агената уклања просјаке са улица, одржава најтежњу везу са друштвеним склоништима и т.д. Чланови Управе дежурством контролишу рад чиновника и друштвених органа, обилазећи канцеларију и склониште, дају упутства за рад.

Помагање сиротиње и сузбијање просјачења

Помоћ се даје првенствено онима, који су остали на улици без игде икога, а чији број није мали. Помоћ је додељивана тек по извршеној провери од стране друштвених органа, како се не би догађале злоупотребе. Помоћ је дакле давана само онима за које је провером утврђено да су заиста сиромашни и да им је помоћ неопходна.

Помоћ у новцу даје се као повремена, стална, или попутна. Додељивање помоћи зависи увек од броја чланова породице и стања лица које се за помоћ обрати. Стална месечна помоћ даје се у суми од 100 до 300 динара. Повремена помоћ креће

се од 5 до 100 дин. У извесним тешким случајевима помоћ је прелазила суму од 100 дин. где је помоћ требала да буде још већа, лица су упућивана Министарству Социјалне политике и

Шинкеници пред склоништем

народног здравља. Где им је та помоћ и давана. Попутна помоћ даје се лицима која су дошла у Престоницу у намери да нађу ма какав био посао, па немогући да се упосле остајала на улици. Да се не би одали прошњи, Друштво им купује путне

карте и отправаља кући. Путне карте давале су и некима, који су били на лечењу у Општој државној болници, те нису имали сретстава да се врате својим кућама. Често пута и Берза рада помаже нам тим што даје објаве за повластицу у пола возне цене оним лицима, која су за то испуњавала прописне услове. При дужим путовањима када су у питању били болесници и деца, Друштво поред путне карте даје и новац за храну, попутна помоћ зависила је од удаљености места дотичног лица од Престонице. Храна као помоћ повремена или стална, додељује се најчешће и издаје из кухиње друштвеног склоништа.

Помажући сиротињу на овој начин Друштво самим тим сузбија и просјачење. У циљу сузбијања просјачења у Београду, Друштво је скоро у самом почетку свога рада основало свој дом — склониште — у које је сместило најбедније и најнемоћније грађане Престонице. У друштвеном склоништу они имају бесплатно: стан, храну, с дело, лекове и све оно што је најпотребније за скроман живот. Поред уклањања са улице ових и оваких невољника, Друштво ради на сузбијању просјачења и на други начин. Преко својих органа-агената Друштво уклања са улице све професионалне и друге просјаке на начин: што их друштвени органи предају полицији, а ова их, по издрженој казни протерује у завичајно место; оне пак, који су из Престонице, полиција кажњава и тера на принудан рад. Дешавало се да се на улици нађе по неко од сиромашних и бедних, који су дошли у Престоницу ради свршавања својих приватних послова код надлештава, па немајући сретстава да плате за преноћиште били су принуђени да по целе ноћи лутају престоичким улицама. Многим од таквих Друштво је указало своју помоћ дајући им бесплатно преноћиште. Штићенике у склоништу, који су због старости тешко оболели Друштво лечи преко свога лекара. У болницу се упућују само тешки болесници, за лакше оболели лече се у друштвеној амбуланти — у склоништу.

Код сузбијања просјачења хватањем просјака по улицама, наши органи имају великих тешкоћа, а нарочито кад су у питању деца. С тога, што се просјак при хватању одупре нашем органу, а друго што су пролазници увек на страни баш ових просјака. Велики број деце просјака по улицама најбољи је доказ колико су, из поменутих разлога, и Државни службени органи постали немоћни. Установљењем дечје полиције Друштву је умногоме олакшан рад.

Друштвено склониште

Напред смо већ поменули да је Друштво, у циљу сузбијања просјачења, основало свој дом — склониште — у коме стално живи између 50—70 најневољнијих и најнемоћнијих грађа-

на и грађанки града Београда. У томе склоништу постоји друштвена кухиња, која стално ради, и лети и зими, и из које се даје храна не само онима који се стално налазе у склоништу, већ и многим другима, који су породицом оптерећени те због тога не могу да буду смештени у дом. Склониште се налази на углу Булевара Франше Д'Еспера-а и Гучевске улице. О раду и реду у склоништу води са брижљиво рачуна. Чланови Управе наизменично обилазе склониште да се увере: дали се у склоништу ради онако, како треба; наиме, да ли су штићеници задовољни храном и осталим. Управа се пак труди на све могуће начине, да се штићеницима у склоништу пружи што удобнији и сношљивији живот, како се не би осетили без свога крова.

Зграда у којој се данас налази друштвено склониште не одговара довољно условима ове намене. Уз припомоћ Поглаварства града Београда, зграда је унеколико реновирана, да би се ипак удовољиле најнужније потребе док Друштво не дође до могућности да подигне ново друштвено склониште које би одговарало свима принципима хигијене.

Према уложној књижици код Државне Хипотекарне банке Друштво данас има 200.000 динара, која сума према чл. 7 друштвених Правила чува се као „Фонд за подизање склоништа за изнемогле и немоћне. Али, ова сума није још довољна да се подигне једно потребно и модерно склониште. Стога ће управама, које буду руководиле пословима овог Друштва, бити један од најважнијих задатака и тај: да се што скорије оствари и ова жеља и потреба Друштва.

ЗИМСКА ПОМОЋ У 1939-40

Отварање сиротињских кухиња

Осећаји солидарности и добре воље међу људима прикупили су и ове зиме претставнике управних власти и наших хуманих и социјалних организација, да помогну сиромашнима и ублаже њихове невоље у овим хладним и мрачним данима.

На дан 14 децембра 1939 год. у малој већници Београдске општине одржана је прва седница Централног одбора за зимску помоћ 1939-40 год.

Овој седници присуствовали су: претседник Општине града Београда г. Војин Ђуричић; шеф Социјалног отсека г. д-р Реља Аранитовић; претставници Црвеног крста санитетски генерал у пенз. г. д-р Милан Димитријевић, примариус Државне болнице д-р Милутин Зелић, прота г. Милан Бранковић, Инспектор државне фабрике шећера г. Милан Милутиновић, г-ђа Љубица д-р Воје Кујунџића, прота г. Драг. Туфегџић и г. Мика М. Ефраим, трговац, претставник Министарства социјалне политике и народног здравља, виши саветник г-ђица Милена Атанацковић, претставник Управе града Београда, шеф оделења за социјалну политику г. д-р Гр. Григоровић, чланови одбора за исхрану сиротиње у Земуну и градски већници г. д-р Пера Марковић, г. д-р Мита Поповић и г. Коста Петровић, претставник „Насушног хлеба“ г. Лазар Атанацковић, претставник Радничке Коморе г. Праксител Вучковић и градски чиновник г. Сава Павковић.

Отварајући седницу, претседник Општине града Београда г. Војин Ђуричић у кратким потезима изнео је материјалне прилике и околности на које Централни одбор може рачунати, па се одмах приступило конституисању Одбора за текућу зимску сезону.

За претседника изабран је претседник О.г.Б. г. Војин Ђуричић; за потпретседника генерал г. д-р Милан Димитријевић; за благајника виши саветник г-ђица Милена Атанацковић, за секретаре г. г. д-р Ђура Ђуровић и д-р Реља Аранитовић и за деловођу г. Сава Павковић.

По завршеном конституисању потпретседник, генерал г. д-р Димитријевић топлим речима евоцирао је рад бившег претседника Централног одбора г. Владе Илића и захвалио се за све што је г. Илић радио и урадио за београдску сиротињу. То је цео Одбор и једногласно прихватио речима: „Хвала му!”

Г-ђа Вјера Перошић и г-ђа Вера Ђуричић пробају јело у кухињи Замске помоћи бр. 1, у улици
Милоша Поповића

Током седнице решено је, да се ово зиме број сиротињских кухиња повећа још једном кухињом на „Пиониру“ за сиротињу Карабурме и насеља Кнеза Павла и да се вођење ових кухиња, као и до сада, препусти пододборима Београдског Црвеног крста и то: кухиња Бр. I у Милоша Поцерца ул. другом пододбору; кухиња Бр. II на Смедереском Ђерму седмом пододбору; кухиња Бр. III на Душановцу деветом пододбору; кухиња Бр. IV четрнаестом пододбору; кухиња Бр. V у Земуну одбору за исхрану сиротиње у Земуну и кухиња Бр. VI на Пиониру четвртом пододбору Црвеног крста.

Решено је даље да се количина меса по оброку од 125 гр. повећа на 140 гр., да се средом и петком спроведу дани без меса и следовање масти утврди на 25 гр. по оброку. Најзад, обзиром на невреме и хладне дане, решено је да се све кухиње отворе у најскоријем времену.

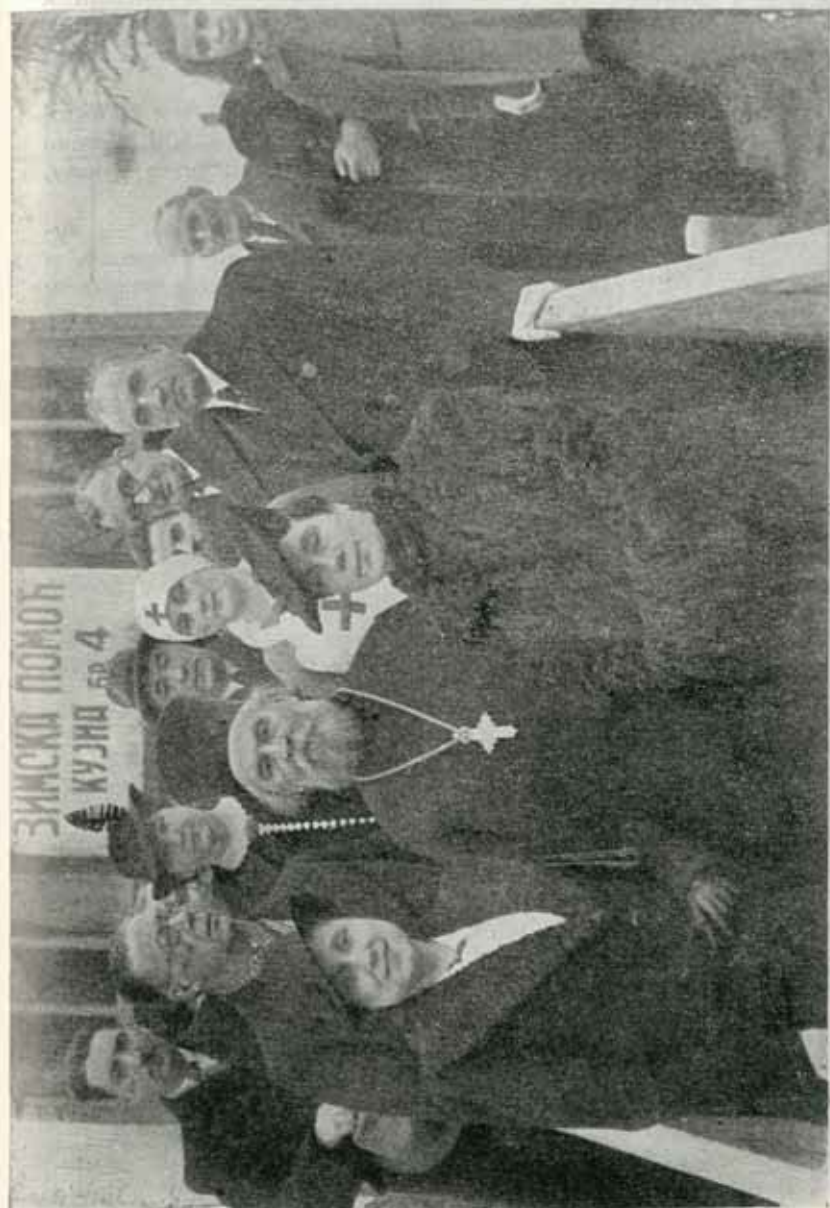
У недељу 17 децембра 1939 год. отворене су прве три кухиње: Бр. I у Милоша Поцерца ул.; Бр. II на Душановцу и Бр. IV на Чукарици. Истог дана у 10.30 часова прво је отворена кухиња Бр. I. Малој интимној свечаности, која је тим поводом одржана, присуствовале су потпретседнице Акционог одбора за Зимску помоћ г-ђа Вјера Краљевског намесника г. Ива Перовића и г-ђа Вера претседника Општине града Београда г. Војина Ђуричића, за тим потпретседник Централног Одбора санитет. генерал у пензији г. д-р Милан Димитријевић, секретар Одбора г. д-р Реља Аранитовић, директор за здравствено и социјално старање О.г.Б. г. д-р Угљеша Давидовић, шеф кабинета претседника О.г.Б. г. Љубомир Нинић и друге угледне личности.

Госте су дочекали г-ђа Љубица д-р Воје Кујунџића, претседница II. Пододбора Београдског Црвеног крста, који води ову кухињу; благајник пододбора г. Милан Јовановић и члан управе г. Тихомир Протић.

Одмах по доласку, г-ђа Кујунџић поздравила је присутне и у кратком говору захвалила се Зимској помоћи на старању, које Зимска помоћ тако брижљиво поклања београдској сиротињи.

Потпретседник генерал г. д-р Димитријевић одговорио је на поздрав г-ђе Кујунџић, истичући заједницу Црвеног крста и Зимске помоћи и њихову добру вољу да помогну сиромашне. Други пододбор, рекао је генерал г. д-р Димитријевић, дао је и до сада лепих доказа своје ревности на социјалном пољу рада, па не сумња да ће и овога пута истрајати на дужности, које се је примио и од себе дати све да утре многу сиротињску сузу и ублажи невоље сиротиње овога краја.

Пожељевши успеха II пододбору генерал г. д-р Димитри-

Одбор Зимске помоћи са г-ђама Вјером Перовић и Вером Ђуричић пред кухином бр. 4 на Чукарици, после њеног отварања

јевић обратио се молбом г-ђи Вјери Иве Перовића Краљевског намесника, да изволи отворити ову кухињу.

Отварајући кухињу, обе потпретседнице г-ђа Перовић и г-ђа Ђуричић живо су се интересовале за рад у кухињи, распитујући се за све појединости у раду и подели хране сиромашнима.

На дан отварања припремљено је 432 оброка, али се број оброка већ првих наредних дана пење на 1200—1400 оброка дневно. Сваки члан сиромашне породице поред оброка у јелу, добива и једну трећину добро печеног хлеба.

По одласку из кухиње, пошто су испробале ручак — купус с месом, који је био одлично зготовљен, г-ђе Перовић и Ђуричић изразиле су своје задовољство квалитетом хране и радом који влада у кухињи.

Сви присутни одвезли су се затим на Чукарицу где је извршено отварање кухиње Бр. IV. На улазу у кухињу у Радничкој улици бр. 4 претседник XIV пододбора Београд. Црвеног крста, прота г. Радивоје Милојковић, у присуству директора државне фабрике шећера г. Велимира Ђурђића, инспектора г. Милана Милутиновића и осталих чланова и чланица Пододбора поздравио је претставнике Зимске помоћи говором у знаку мира, добре воље и самилости према ближњима, захваљујући Зимској помоћи на очинском старању за чукаричку сиротињу.

Пригодним речима потпретседник Централ. одбора ђенерал г. д-р Димитријевић захвалио се на поздраву и умолио г-ђу Веру Ђуричића да отвори кухињу.

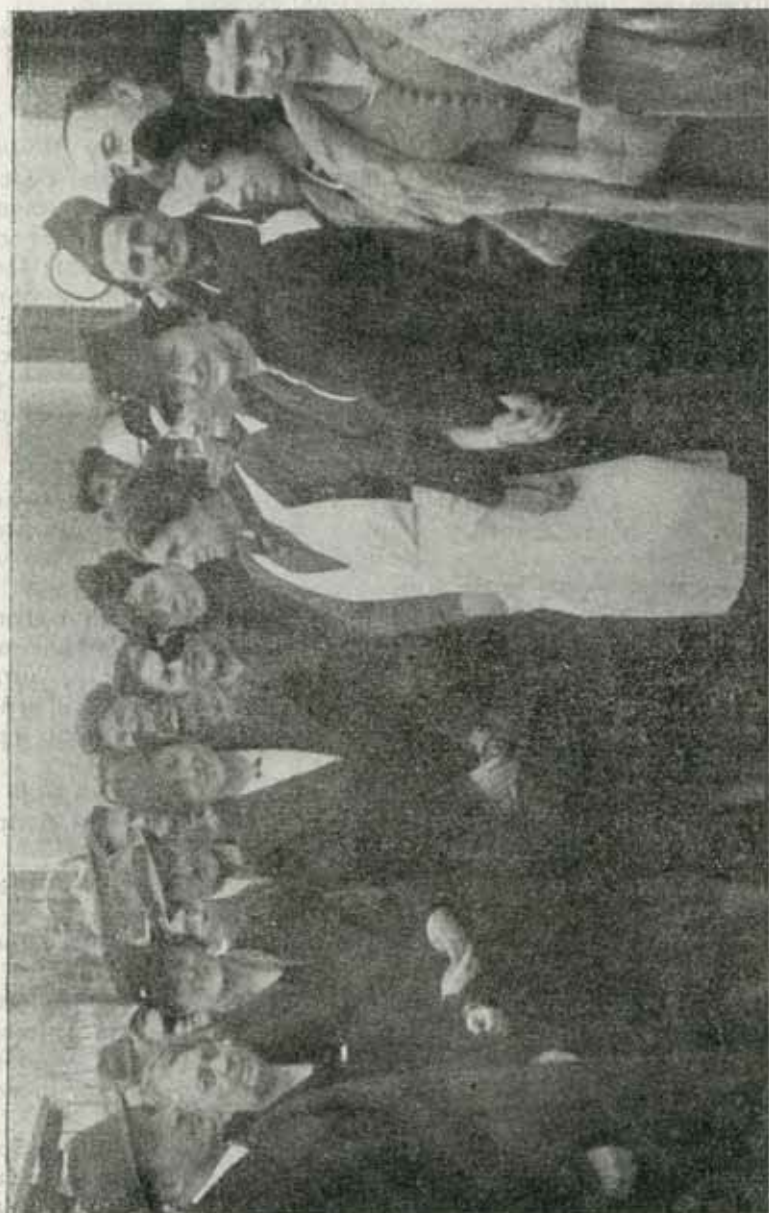
Г-ђа Ђуричић отворила је кухињу и са осталим присутним пробала јело, које је било врло укусно. Кухиња је смештена у засебној згради и располаже капацитетом до 1000 оброка дневно.

Када су претставници Зимске помоћи испустили ову кухињу били су срдечно поздрављени од свију присутних, а нарочито од сиротиње, која је чекала да прими ручак.

На Душановцу у кухињи Бр. III на душановачкој пијаци чekali су претставници Зимске помоћи управни чланови и чланице IX Пододбора Београд. Црвеног крста са својим претседником г. д-р Милутином Зелићем, примаријусом државне болнице, на челу. Одмах по доласку, претседник г. д-р Зелић једним лепим и саосећајним говором поздравио је угледне госте и обраћајући се првој потпретседници г-ђи Вјери Перовић умолио је да отвори кухињу.

Одајући заслужно признање вредним члановима и чланицама IX пододбора г-ђа Перовић отворила је кухињу, која је давала слику савршенога реда и чистоће.

Пошто су гости и овде пробали изврсно зготовљену храну,

Г-де Вјера Перовић и Вера Ђуричић са Одбором Зимске помоћи после отварања кухиње на Душановцу

приступило се подели ручка. За први дан припремљено је 580 obroka, али ће већ наредних дана и ова кухиња радити са својим пуним капацитетом од 1200—1400 obroka дневно.

Са овим је завршено отварање првих трију сиротињских кухиња у Београду.

На католички Бадњи дан 24 децембра 1939 приступило се отварању и остале три кухиње: Бр. II у Хаџи Мустафиној ул. на Смедеревском Ђерму; Бр. VI на Пиониру и Бр. V у Земуну.

Отварање кухиње Бр. VI на Пиониру присуствовали су обе потпретседнице Акционог одбора г-ђа Перовић и г-ђа Ђуричић, претседник Београдске општине и претседник Централног одбора за Зимску помоћ г. Војин Ђуричић; потпретседник Централног одбора генерал г. д-р Милан Димитријевић, секретар одбора г. д-р Реља Аранитовић претседник IV пододбора Црвеног крста прота г. Драг. Туфегџић, секретар истог пододбора г-ђа Цака Јовановић и остали чланови и чланице Пододбора, шеф кабинета претседника г. Ђуричића г. Љуб. Нинић и многи грађани.

Прота г. Туфегџић поздравио је присутне и захвалио се на старању да се заштите сиромашни. Рекао је, да нема хуманије и лепше акције, нарочито у данима зиме и беспослице, него помоћи сиромашне. Прехрана сиротиње заснива се на самом јеванђељу и најлепши је плод човекове душе.

х Претседник Београдске општине г. Војин Ђуричић одговорио је на овај поздрав истичући данашње тешке прилике и потребу заштите сиромашних грађана. Основа нашег друштва, рекао је г. Ђуричић, почива на друштвеној солидарности, и ништа теже не пада од отсуства саосећања економски јачих према онима који су без сретстава.

Претседник г. Ђуричић на крају захвалио се свима који су узели учешћа у акцији за указивање Зимске помоћи и допринели да се олакша положај незбринутих.

После тога је потпретседница Акционог одбора г-ђа Вјера Перовић отворила сиротињску кухињу на Пиониру.

Присутни су пробали зготовљено јело и хлеб, који су били врло укусни.

Кухиња располаже капацитетом од 1200 obroka дневно.

Сви који су присуствовали отварању кухиње на Пиониру одвезли су се затим у Хаџи Мустафину улицу на Смедеревском Ђерму, где је седиште сиротињске кухиње Бр. II, коју води VII пододбор.

У име пододбора чланове Акционог и Централног одбора поздравио је прота г. Милан Бранковић. Данас су материце, рекао је г. прота, и попут деце која данас везују своје мајке, да би се одрешиле, тако сиротиња овога краја везује Зимску помоћ, да би умањила њене невоље.

Делеће пакета са животињим намирницама за Божићне празнике београдској сиротињи у Пожарној команди

Потпретседник Централног одбора, ђенерал г. д-р Димитријевић захвалио се на поздраву истичући да су Црвени крст и Зимска помоћ увек на једној и истој линији и да у данашњим тешким временима свака помоћ, па тако и Зимска помоћ, не претстављају само акт милосрђа већ и дужност свију економски јачих да помогну оне који су без сретстава, па је умолио потпретседницу Акционог одбора г-ђу Веру Војина Ђуричића, да отвори кухињу.

Са пар пригодних речи г-ђа Ђуричић отворила је кухињу и пожелела Пододбору успешан рад.

У кухињи је овога дана куван пасуљ са месом. Припремљено је око стотину obroka, али се редовна следовања пењу до 1400 obroka дневно, колики је највећи капацитет ове кухиње.

Последња кухиња за Зимску помоћ отворена је истога дана у Земуну у улици Краља Петра бр. 32.

Претставнике Акционог и Централног одбора за Зимску помоћ дочекали су чланови Одбора градских већника за Зимску помоћ у Земуну. Међу члановима налазио се претседник Одбора г. д-р Пера Марковић, градски већници г. г. д-р Мите Поповић, Коста Петровић и д-р Слободан Живановић.

После поздравне речи претседника Одбора г. д-р Пера Марковића, кухињу је отворила г-ђа Олга Владе Илића, потпретседница Акционог одбора за Зимску помоћ.

Организација Зимске помоћи заснива се на раду Акционог и Централног одбора за Зимску помоћ.

Задатак Акционог одбора састоји се у прибирању сретстава за помагање сиротиње преко зиме и њихово концентрисање на једно место, како би се подела Зимске помоћи могла изводити на широј основи и по једном утврђеном плану.

Све послове око исхране води Централни одбор уз помоћ социјалне службе Београдске општине. Ова служба има нарочито устројену картотеку београдске сиротиње, која се редовно проверава у току године. Тиме је обезбеђена контрола оних који се помажу.

Резултати на прикупљању сретстава више су него задовољавајући и имућни грађани одазивали су се апелу Зимске помоћи и давали велике прилоге.

Из прошле године остала је сума од 325.000 дин. Полицајци су прикупили 453.000 и грађанство је до сада послало прилоге у суми од 670.744 динара. Београдска општина приложила је 280.000. Сенат 10.000, Народна скупштина 50.000, Претседник Краљевске владе г. Драгиша Цветковић 100.000 и Министарство иностраних послова 100.000 динара. Тако Зимска помоћ располаже сада са 1,989.336 динара.

ПРИЛОГ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА ПЕТРА II ЗА ЗИМСКУ ПОМОЋ

Његово Величанство Краљ Петар II приложио је и све године као и ранијих година суму од 100.000 динара на име помоћи сиротињи, преко Акционог одбора за зимску помоћ у Београду.

Овај прилог који ниједне године није изостао од како је образован Акциони одбор за зимску помоћ у Београду најбољи је доказ да се на Највишем месту високо цени рад свога одбора, и да бесградска сиротиња није заборављена ни од стране њеног узвишеног Краља.

ПИСМО ПРЕТСЕДНИКА ОПШТИНЕ УПРАВНИКУ ДВОРА ПОВОДОМ ПОМОЋИ Њ. В. КРАЉА ЗА БЕОГРАДСКУ СИРОТИЊУ

Претседник Општине г. Војин Ђуричић упутио је следеће писмо Управнику Двора:

Акциони одбор за зимску помоћ примио је 100.000 динара као прилог: Њ. В. Краља за зимску помоћ.

Молим Вас, да на Највишем месту изволите бити тумач искрене благодарности чланова Акционог одбора и бесградске сиротиње на овоме великом прилогу.

Изволите примити, Господине Ђенерале, и овом приликом уверење мога оссбитог поштовања.

Претседник
Општине града Београда
ВОЈИН ЂУРИЧИЋ

КУЛТУРНО-ХУМАНО ДРУШТВО »ВРАЧАР«

Једно од најстаријих београдских друштава је „Културно-хумано друштво Врачар“.

Све до 1931 године друштво је носило име „Друштво за улепшавање Врачара“.

Многоме од данашњих обитаваоца врачарских неће зацело ни бити познато шта је и какав је био Врачар пре педесет и пет година; већина од њих и не зна, без сумње, да за све ово што постоји данас на Врачару а што се може назвати лепим и корисним и са чега је он и постао један од најлепших крајева наше престонице, има поглавито да се захвали „Друштву за улепшавање Врачара“. Јер, није било ни једнога већег и важнијег посла на Врачару а да оно није имало удела у њему, ни једне важније и знатније установе за коју не би било везано његово име. Друштво, које је више од пола века својим радом и својим тежњама гледало да буде од опште користи престоници Југославије, а посебице оном њеном крају који се поноси звучним именом Врачара, мисли да сме с поносом погледати у своју прошлост, јер има да покаже за собом толике успехе, јер је својим прегалаштвом урадило толико на улепшавању Врачара да је он данас један од најздравијих и најлепших крајева у нашој Престоници.

Једно од првих питања, које је **Друштво за улепшавање Врачара** похитало да реши, било је питање о апотеци. У оно време, на овако пространом крају престоничком није било ни једне апотеке; најближа апотека Врачарцима, то је била негдашња апотека Милутиновићева на Теразијама или Панићева у Савамали. За оне који су бити ближе Теразијама или Савамали, то још и није било тако зло, али за оне који су становали на крају једнога или другог Врачара, била је права невоља.

Друштво се беше заузело не само преко јавности већ и код надлежних фактора, и то тако својски и енергично, да је већ почетком 1885 државна власт расписала и стечај за отварање једне апотеке на Врачару. Право за отварање апотеке на Врачару добио је ондашњи закупац Делинијеве апотеке на Зеленом Венцу.

Друго, исто толико важно животно питање за Врачарце, било је питање о пијаци. У оно време постојале су свега две

пијаце: Зелени Венац и Велика Пијаца — и једна и друга су биле делеке за Врачарце. Није дакле нимало чудно, што су становници на Врачару одавно осећали потребу да имају у близини пијацу, на којој би набављали своје свакидашње потребе, те се Друштво за улепшавање Врачара јавља и ту као посредник, јер је ову ствар на молбу својих чланова одмах прихватило и учинило све што је било потребно да се ова жеља Врачараца што пре и оствари.

Одмах у самом почетку априла 1885 г., управа „Друштва за улепшавање Врачара“ поднела је један акт суду Општине београдске, снабђен са 250 потписа становника врачарских, у коме је изнела потребу за отварање пијаце на Врачару, или како се у акту вели: да се поново отвори „Цветна Пијаца“, која је постојала још 40 година пре тога, када је становништво бројно било много мање. Како се становништво на Врачару, од тога времена, удесетостручило, неодољива је потреба, вели се у акту, да се отвори ова пијаца како Врачарци не би морали ради подмирења свакодневних намирница долазити чак на Велику Пијацу.

Али, с овом првом молбом Друштво није имало жељена успеха. Пијачно питање занимало је општину и грађанство београдско у оно доба и сузише. Дугогодишњу пијацу са Зеленог Венца беху преместили на данашњу Велику Пијацу, због чега је велико негодовање било код становника ближих онеме крају, који су једнако наваљивали да им се поново врати пијаца. Отуда пијачно питање било је тада у пуном јеку. Ниједно питање није више у оно доба цепало грађанство престоничко на завађене таборе, него што је то чинило питање о варошким пијацама, које је било вечито на дневном реду. У том трвењу разуме се да су биле прече користи појединих лица или крајева но интереси целог становништва. И са других крајева стизале су општинском суду у то време молбе, у којима се тражило да се сазове збор београдских грађана па да он реши питање о пијацама. Али је тадашњи одбор, на чијем је челу био као претседник г. д-р Владан Ђорђевић, одбивао редом све те молбе, јер се хтелo да се то питање претходно свестрано проучи, како би се једном за свагда могле уредити све варошке пијаце тако да буду тиме задовољени правични захтеви свих крајева вароши. Одбор општински је у то доба помишљао на подизање једне централне и неколико мањих пијаца, где би се могле набављати најнужније свакодневне пијачне потребе. Стога је општински одбор, на седници својој од 11. априла 1885 год. одбио и молбу „Друштва за улепшавање Врачара“ и других Врачараца о сазивању збора и отварању „Цветне Пијаце“.

Изгледало је, према томе, да је цела ствар коначно пропала и да се по тој ствари не може више ништа урадити. Енер-

тична управа „Друштва за улепшавање Врачара“ не хтеде међутим пустити ову ствар тако олако. Управа састави нову молбу, снабдевши је и опет потписима 250 Врачараца, међу њима и потписом ондашњег немачког посланика графа Бреја, коју је сада модификовала и тако измењену маја месеца поново упутила општинском одбору. У овој својој другој молби управа изјављује да нити је тражено нити се тражи да се отвори општа и права београдска пијаца на Врачару, на којој би се отворио трг за све производе и намирнице уопште, него су тражили да се створи могућност да Врачарци своје најнужније свакодневне потребе подмирују у својој непосредној близини, како не би морали за најмање ситнице ићи на Велику Пијицу. У кратко, ову другу своју молбу „Друштво за улепшавање Врачара“, заједно са 250 Врачараца, формулисали су тако што траже да им општински одбор и без збора одобри да могу, ради подмирења својих преких и свакодневних потреба, подићи на општинскоме земљишту преко од „Мањежа“:

а) четири бараке касапске са леденицом (две за говеђе и јагњеће а две за свињско месо);

б) једну бараку за продају рибе;

в) шест барака за зелен и остале ситнице; и

г) две бараке за воће, цвеће, и т.д.

1) под касапским баракама имају се разумети четири касапска дућанчета;

2) под баракама за зелен и ситнице имају се разумети четири пиљарска и два дућанчета за земунске пиљарице, свега дакле 6 дућанчета или сергија;

3) под баракама за воће имају се разумети два дућанчета или две сергије; и

У случају да општина ни овога пута не буде хтела дати одобрење за отварање тражене пијаце по изнесеном пројекту, управа „Друштва за улепшавање Врачара“ и потписници његове молбе изјављују: „да ће се онда и на овом крају одиграти она иста ствар, као и на Зеленом Венцу, т.ј. појединци ће подићи бараке и користити се на штету и општине и Врачараца“.

И, захваљујући тадашњем претседнику општине г. д-р Владану Ђорђевићу, као и већини чланова одбора општинског, који су се и раније а нарочито овога пута много заузели за праведну ствар Врачараца, на седници општинског одбора од 23 маја 1885 год., општински је одбор донео решење да се одобри подизање пијаце на Врачару.

Добивши решење, управни одбор „Друштва за улепшавање Врачара“ сазвао је ванредни збор друштвени на дан 2 јуна исте године.

Пре свега, ваљало је одмах начинити план по коме би се ова грађевина имала подићи а затим обележити и место на

коме да се подигне. Пошто је и један и други посао био свршен и пошто је општински суд одобрио израђени план као и место на сред маленога парка, преко пута „Мањежа“, који су недавно пре тога вредни и заузимљиви Врачарци и били подигли.

И ако Друштво није располагало никаквим капиталом, већ се зграда имала подићи добровољним прилозима, а према предрачуну требало је имати на 4 до 5000 динара, ипак тадашња управа није клонула духом, већ је настала на све стране и у свима правцима да се што пре оствари и изведе план о пијаци. И посао је тако брзо напредовао, захваљујући пожртвовању самих Врачараца а нарочито тадашње друштвене управе, да је грађевина за непуна два месеца била готова и да се могла предати на употребу.

Немајући довољно новца, управни је одбор, поред прикупљења добровољних прилога, којих је пало у прво време преко 1500 динара гледао и тражио пута да и на други начин дође до новца који му је био потребан за довршење зграде. Тако видимо, где је Друштво приредило 20 јула те године велики концерат у корист своје „благајне за подизање врачарске пијаци“. Концерат је био у башти кафане „Код Народне Скупштине“, а суделовали су пок. Милош Цветић, редитељ Народног позоришта, певачка дружина типографских радника и уметника на цитри Лидл. Према извештајима ондашњих дневних листова видимо да је концерат био добар, да је света било доста и да су и приходи били доста добри.

Пошто је грађевина била у главном готова почетком месеца августа и пошто се журило да се пијаца што пре отвори, то је управа друштвена одлучила да се изврши свечано отварање пијце, која доби име **Цветни Трг**, на дан 18 августа исте године.

Друштво је 1893 године основало Врачарску задругу, која је данас велики београдски новчани завод.

Из аката за 1894 годину, међутим, видимо да је Друштво изнело пред збор 30 јануара 1894 год. питање о оснивању Дечјег забавишта на Врачару као и приватне Више женске школе са пансионатом. За отварање Дечјег Забавишта збор је одобрио да се може из друштвене касе издати 1000 дина., а заводу за женску децу са пансионатом месечна помоћ до 180 динара. У исто време, на предлог старе управе, збор је одлучио да се помогне и гимнастичко Друштво „**Душан Силни**“, како би могло доћи до своје зграде коју је мислило подићи негде на Врачару. На ову сврху збор је овластио нову управу да може издати из своје касе до 600 динара.

Поред материјалне помоћи коју је Друштво указивало, мање хуманим установама и удружењима, оно је чинило

и друга хумана дела: узело је да школује једну сиромашну ученицу основне школе као своју питомицу.

Из аката у друштвеној архиви види се да се Друштво о овој девојцици и у 1898 години бринуло и старало, само што према решењу зборском ова помоћ имала је да се даје даље у натури док се дете не преведе у коју практичнију школу, као што је онда била Женска радничка школа коју је издржавала маса пок. Макензија. По свој прилици да је овако и учињено, јер се из аката друштвених види само толико да је Друштво указивало помоћ овом детету, односно његовој породици.

Друштво за улепшавање Врачара притиче у помоћ свима хуманим установама, у првом реду на Врачару, а после и ван њега, друштвена управа је уносила сваке године по једну извесну суму новаца одакле је пружана помоћ многим и многим појединцима и установама.

Од 1931 године друштво је променило своје првобитно име у „Културно и хумано друштво Врачар“. Циљ је друштва, као и раније, да помаже, а по могућности и подиже установе у своме кругу, који ће доприносити културном, хуманом, моралном, здравственом, као и националном унапређењу становништва Врачара, нарочито његовог подмлатка. Ако би општи, а нарочито национални интереси налагали, Друштво ће своју помоћ, у пуном облику указати и ван свога круга тамо где се указује потреба.

До сада културно и хумано друштво „Врачар“ у разне хумане и просветне сврхе издало је 800.000 динара. Један леп пример саосећања према ближњем.

Садању управу Друштва сачињавају г. г.

Управни одбор: Претседник: Тома Ђ. Цинцар-Јанковић, пензионер; Потпретседник: Велимир Карић, апотекар; Чланови: Др. Драгољуб Аранђеловић, проф. универзитета; Јеврем У. Васовић, трговац; Светислав Путник, архитекта; Светозар Т. Цинцар-Јанковић, инжењер; Милан Месаровић, в. чин. Прив. аграрне банке.

Надзорни одбор: Претседник Радивоје Бојовић, мин. у пенз.; Потпретседник: Михаило Дединац, пуковник у пенз.; Чланови: Тодор Симић, пуковник, Димитрије С. Мирковић, трговац, Милош Р. Одавић, банкар.

ДЕЧЈЕ ОБДАНИШТЕ »СВ. ТРОЈИЦЕ«

Марта месеца 1933, неколико вредних грађана и грађанки са предграђа Војводе Степе и околине започело је са радом на отварању једног обданишта у том насељеном, али сиромашном крају, у ком се још одавна осећала потреба за једном оваквом хуманом установом. Међутим, са прикупљањем материјалних средстава ишло је доста тешко. Једина већа сума добијена је 1932 године од Министарства социјалне политике и народног здравља, у износу 4000 динара. То ипак није било довољно ни за почетак. Стога се морало причекати са отварањем Обданишта.

Деца у обданишту са председником г-ђом Маром Хофмановић

Оснивачки одбор обратио се тада Друштву за уређење предграђа Војводе Степе с предлогом да заједнички настаје рад, и Друштво се радо одазвало том позиву, вољно да потпомогне сваку акцију на унапређењу свога краја. Заједничким напорима постигнути су врло леви резултати: омогућено је најзад отварање Обданишта у предграђу Војводе Степе.

Најглавнији успех је у томе, што се је код надлежних фактора у Општини наишло на изванредну предусретљивост; у Општински буџет унети су довољни кредити за остварење ове лепе замисли. Може се, напиме, рачунати на месечну субвенцију од преко 5000 динара.

25 јуна 1933 год., одржана је прва годишња скупштина, која је била добро посећена. Скупштину је отворио и њом руководио председник Друштва за уређење предграђа Војводе Степе, г. Богољуб Н. Јањић, професор, који је изнео досадање напоре и постигнуте резултате, поздравивши претходно званичне претставнике: г-ђу др. Марију Вајс-Гајић, од стране Општине и г-цу Милеву Атанасковић, од стране Министарства социјалне политике и народног здравља, као и истакнуте госте: г-ђе Влајић и Андоновић, председницу и чланицу управе Материнског удружења, г-ђу Грујићић, председницу Дунавског обданишта, г-ђу Јовановић, од стране друштва Књегине Зорке и г. Љубомира Хофмановића, начелника Министарства социјалне политике и народног здравља.

Затим је изабрана нова управа, која се конституисала како следи:

Зоспође: Марија Хофмановић, председница; Зора Радосављевић и Јелена Екерт, потпредседнице; Роксандра Ђорђевић, секретар и Катарина Дејановић, благајница; а као чланице: Ангелина Јов. Павловић; Невка Ковачевић; Јелена Богдановић; Дара Богдановић; Миленија Керечки; Драга Вуковић; Марија Бултас; Цанка Видић; Вера Свобода; Савета Шћепаи; Зора Анић; Дара Вукићевић; Зора Михаилсвић; Софија Радовановић и Беба Стокић.

Надзорни одбор сачињавају госпође: Катарина Божовић; Вукосава Живковић; Јелена Лазаревић и Видосава Михайловић.

Дечје обданиште „Св. Тројице“ основано је са задатком да прима првенствено децу сиромашних родитеља — радника. Рад је започет 16 октобра 1933 године. Ова установа била је, а и данас је насушна потреба за крај у коме је. Удаљена периферија наше простране Престонице, некада звано „Пашино брдо“, сада Предграђе Војводе Степе, вапила је за установом у којој ће наћи уточиште деца запослених родитеља док су за кором хлеба.

Управа овога Обданишта, на челу са првом и садашњом председницом госпођом Маром Љуб. Хофмановића, неуморно се стара о својим малим штићеницима. Поред исхране, деца се пружа и потребно васпитање и душевна храна. Стручна неговатељица, стара се о њиховом здравственом подизању, а учитељица о васпитном.

Благодарећи Градском поглаварству, Обданиште има и лекара, који прати развој дечјег здравља.

Из године у годину број деце је све већи. За протеклих шест година, кроз Обданиште је пролазило просечно дневно око 60 деце.

Обданиште се издржава од месечних субвенција Градског поглаварства, повремене помоћи Министарства социјалне политике и народног здравља, као и од прилога великог броја племенитих пријатеља ове Установе. Управа у свој рад улаже велики труд. Тако је у прошлој години и са Божијом помоћи почела са изградњом свога неопходног Дома, који ће коштати око пола милиона динара. Дом се завршава тако, да ће деца бити у исти усељена овог пролећа.

ДОБРОТВОРНО ДРУШТВО НЕЗАШТИЋЕНА МАЈКА И ДЕТЕ

Друштво је основала госпођа Дара Павловић телефонисткиња Француско-српске банке са члановима господином Јованом Петровићем, инспектором Министарства пољопривреде и госпођама: Софијом Трифунац, Олгом Ранчић, Јеленом Недељковић, Љубинком Ердељановић, Маром Саула, Јованком Недељковић, Вероником Тостић, Анђом Дрндаревић, Мирославом Степић, Ружицом Павловић, Надом Павловић, Даницом Петровић и другима. У одбор су ушле поред Претседнице г-ђе Даре Павловић, г. Јован Петровић, Мара Саула, Љубинка Ердељановић, Марица Петраело, Даница Петровић, што чине Управни Одбор.

Надзорни Одбор сачињавају: Претседница г-ђа Трифунац, Анђа Дрндаревић, Ј. Недељковић, Анкица Вукшић, Мирослава Степић.

Друштву је циљ да врши пропаганду за брачну заједницу. Пошто је познато да се ради на доношењу новог Грађанског Закона за нас у Југославији. У томе Законику регулисаће се материјални и морални односи девојке према мушкарцу, жене према човеку, мајке према оцу, родитеља према деци, деце према старијима и т.д. Те законске одредбе су од неоцењивог значаја, јер се из њих стварају навике, обичаји и морал друштва и народа.

Код Енглеза и Американаца, где је кажњив и сам непристојан поглед упућен жени или девојци, сасвим је друкчији став мушкарца према слабијем полу. Тамо владају карактерније навике и хуманији обичаји. Мушкарац се опходи према женама са пажњом, поштовањем и готовошћу на услугу и заштиту. Те питоме навике и лепе обичаје и наши интелигентни људи заводе и код нас, али са недовољно успеха, јер наши закони протежирају сасвим супротно. Код нас је мушкарцу у односу према жени допуштено све. Он није дужан да се према жени и девојци опходи са искреном пажњом и поштовањем, нити мора да има човечних обзира према слабијем полу. Намерна лаж и цинична превара у љубавним обећањима за мушкарца су само адути, којима се у изигравању жене и девојке успева и добија

све. Отуда код нас то очајно, у културном свету невиђено стање. На пример:

Приликом изједначења казненог закона заведена је смртна казна вешањем. Ко је био први обешен по томе новом закону? — Био је један жандарм, коме је дато оружје у руку да чува нашу имовину и личну безбедност. А њему се прохтело да се мало проведе са девојком из једне добре куће. Па ју је силовао, угушио и бацио у нужник.

II Лепа госпођица Мила искочило је из аутомобила и једним метком учинила крај свом животу у вери у љубав мушкарца. А њен отац је пресвирао себи метак кроз мозак, покушавајући да казни упростаитеља своје кћери и части.

III Једна чиниовница, преварена и осрамоћена бацила се под шине трамваја да не би понела жиг срамоте и прогон преварене и остављене девојке.

IV Так убио гимназијалца, који је као брат морао да прати и штити своју сестру, када се враћа из школе.

V Две отмене даме крваво настрадале на тротоару у једној живој и прометној улици. У томе нападу учествује и један професор, може бити беш професор убице или убијеног гимназијалца. И тако даље, без броја и без краја.

Једна сирота мајка пише и моли: „Спасите ми дете са улице, јер ето, од беса разузданих мушкараца, нису нам више ни деца у колеџи сигурна“. А један отац прича: „Враћао сам се са двоје ћеркице из Тенис Клуба. Дођосмо до парка и мало се изненадих кад видех да ми деца хоће да обиђу парк. Скретнемо кроз парк, јер је хладноћа и преки пут. Оне са малим женирањем послушаше. Идући за њима на 4—5 корака, приметим да су убрзале и да иду као кроз шибу, јер са свију страна падоху вицеви и добацивања. Једноме које је био најнепристојнији упутим прекор: „Срам вас било, зар се тако понаша?“ А он ми изненађен упуту питање: „А шта сте ви њима?“ — „Оно што је и теби твоја мајка, срам те било и тебе и њу, кад те је тако васпитала“. А он се на то насмеја: „Ха, Ха“ угура се међу другове и продужи: „Овај ћалац мисли да је слушам моју кеву, па она би ме грдила као и он“. То је била академска омладина.

Ето такве су прилике код нас, за то, што наши закони не штите и не прибављају девојци, жени и мајци пажњу, поштовање и заштиту. Неодговорном мушкарцу дата су сва могућа права, а обесхрабљеној жени, увређеној у њеној највећој светињи, остало је лукавство, лаж и неверство, као једино оружје, којим она може поправљати свој положај и прибавити себи какве било сатисфакције. Па онда није никакво чудо, кад за децу чије се душе од малена саблажњавају нездравим приме-

рима таквих односа таквих родитеља, ови нису више отац и мајка, већ „чалац“ и „кева“.

У целој овој ствари је најделикатније и средишње питање ванбрачне деце. То питање је расправљено брошурама, јавним предавањима, новинарским чанцима и правним расправама. Интересантно је да се по њему већином јављају незаинтересоване личности, са својим субјективним предлозима, у којим пледирају за решење, које њима највише конвенира. Тако се један професор права довија да нађе компромисно решење, којим би измирио супротности, — он је отац брачне и ванбрачне деце, па је на великој муци да измири постојећу стварност са савешћу, прошлошћу и будућношћу. А један млађи човек, судија, у својем чланку тражи да се законом дозволи абортус, те да се на тај начин скине жиг срама са ванбрачне мајке, а њему, мушкарцу, омогући неодговорно и безобавезно задовољавање „физиолошке потребе“. Он, сиромах, баш ових дана бди над постељом своје лепе и младе пријатељице, над којом је извршен абортус, и стара се о томе, да јој се на време и уредно дају инјекције, да не би и она отишла за својим нежењеним чедом. Симптоматично, карактеристично и интересантно је то, да се код нас данас, кад велике културне нације, и то баш оне, што на пренасељеним територијама муку муче да исхране своје становништво, штите и протезирају **наталитет**, да би могле колонизирати не само Африку, Америку и Азију, већ и јужну и источну Русију, средњу Европу и Балкан, у јавности заступа мишљење, како треба законом дозволити абортус, т.ј. ушкопити нацију, а за љубав неодговорног комодитета многих сладострасника.

И ето тако те ствари стоје. Па да неби случајно опет у закону дошло до израза типски а ла Хођа Милош, који се не бојам је ни пред каквом лепушкастом циганчицом, неопходно је потребно да људи од истинског морала и части и од ауторитета и науке, посвете мало свога драгоценог времена овоме питању и да подигну свој глас и ауторитет, те да се у нови закон унесе све што је потребно, да би се **мајка човекова** уздигла на достојну висину и да јој се укажу и законом обезбеде пажња и заштита, које она заслужује и на коју има и природна права.

Као једна од многих то је била и г-ђа Дара Павловић, коју су случај и судбина доделили положај ванбрачне мајке, а коју је материнско љубав довела догле да проучи наш закон и да види да ли је баш жена крива за ванбрачно дете. Вероватно да је и она донела своје дете из љубави, као и многе жене, не мислећи на то, да ће њено дете, као и сва ванбрачна деца, бити бесправни грађани своје родне груде. Морално куражна и лично јака, г-ђа Павловић 1938 на дан 28 августа сазвала је збор, на коме се збору и организовала за ванбрачним мајкама. Али

у ову организацију нису ушле само ванбрачне мајке ту има и брачних мајки, које су се нашле побуђене да се боре против неправде, која се тој деци чини.

Данас то друштво броји поред Управног и Надзорног Одбора, 170 чланова мајки, поред оних сиротих, које се воде као чланице, али које нису у могућности да плаћају своју чланарину, и ако је чланство само 2 дин. месечно. Довољно је поменути само то, да наша статистика доказује да је свако 14 дете ванбрачно, свака 14 жена ванбрачна мати а сваки други ако не и први мушкарац ванбрачни отац. Ето толико чланова има Друштво незаштићене мајке и дете.

Поред тога што друштво ради на доношењу што правичнијег закона за изједначење ванбрачне деце са брачном у наследном праву, оно је још основало и своју радионицу — шивару, која се налази у Вука Караџића ул. 4/II и која већ ради са тим мајкама и њиховом децом. Наша радионица већ ради само војну одећу а ускоро радиће за Унију за заштиту деце. Поред тога у тој радионици се ради на стварању Задруге материнства. Свака ванбрачна мати, као радница у вези са том задругом није више ни радница, нити пак штићеница, већ, члан, како самог Удружења, тако и Задруге. Кад она заради за друштво 100 динара, 100 динара су од зараде њених, које она може подићи у свако доба, кад не жели да буде више задругар. Иста зарада од 100 динара коју она ужива за своју удеоницу; за сада јој се заводи у чланску књижицу, док друштво не буде у могућности да протоколише своју Задругу, отштампа своје удеонице. Ово све зависи од времена и броја задругара, као и предвиђеног капитала, које све задруге имају. Друштво зна, да кроз овакву зараду на којој се минимално зарађује, шивењем веша и других артикала, спорије ће ићи, али верује и у то, да ће баш са знојем лица свих мајки задруга материнства бити много јача.

Само Удружење ту добива поред материјалних добити и једну моралну подршку, што ће се преко тих задруга, коју буду умножиле почетнице овог друштва, добити и морална подршка и помоћнути да Законодавац може лакше да реши оно што мајке већ од њега траже.

Друштвена значка је у виду срца црвене боје са сломљеном љубичицом из њој.

ДРУШТВО »ЗАШТИТА ДЕВОЈАКА«

Друштво „Заштита девојака“ основано је у Београду 1924 године од неколико госпођа са племенитом сврхом: да помаже, штити и спасава она нежна бића, која су услед разних узрока остала без икакве заштите и изложена опасности да пропадну. Оно је своју мисију вршило и врши са пуно добре воље и љубави за те сиротице.

Рад у оваквим установама врло је компликован и деликатан, а без довољно финансијских средстава и веома тежак. Тешки економски поремећаји заустављају ток нормалног живота у свим друштвеним слојевима али највише погађају приватну иницијативу Друштва. Сасвим је природно што под оваквим условима није могло Друштво постићи оне резултате какве бисмо желели.

Ипак сви они, који хоће објективно да суде, видеће да рад Управе није био мали ни лак.

Број сталних питомица редовно се кретао месечно преко 40 на броју, а сада због недовољних просторија у садањој згради морао се смањити број питомица. Питомице су смештене у дому, који је Градско поглаварство бесплатно уступило Друштву. Садањи дом има 10 одељења од којих су: шест соба за спавање, учисницу, радисницу за шивење, ткачницу, трпезарију, канцеларију, амбуленту, соба за секретара и кухињу.

Рад Управе Друштва подељен је на секције: 1) Старатељску, 2) финансијско-економску и 3) Просветно-хигијенску.

1) Дужности старатељске секције јесу: да прима молбе, да хитно преко повереника проверава сваки случај, да прима питомице и да о своме раду реферише на седницама Управног одбора.

2) Финансијско-економска секција стара се о материјалним средствима за издржавање питомица у Дому; то се постиже приређивањем чајанки и прикупљањем прилога. У току ове године одржане су две чајанке у Дому, које су врло успеле и морално и материјално.

У циљу пропаганде наших националних мотива отворило је Друштво једну продавницу на железничкој станици.

3) Васпитно-хигијенска-секција стара се о здрављу и вас-

питању питомица, о њиховој исхрани, чистоћи и о држању поучних предавања.

При пријему у Дом све се питомице подвргавају лекарском прегледу, затим Старатељска секција разматра досијеа, издаје налог поверенику да исти провери и даје Управи предлог о пријему.

Сваке питомица има засебну постељу. И поред врло тешких материјалних прилика, Управа је успела да у току ове године принови за питомице многе потребне ствари, као и да побољша инвентар.

Исхрана питомица здрава је и довољна и састоји се из пет obroka. Четири дана у недељу питомице добијају храну с месом, у остале дане добијају и слаткише. Старије питомице саме кувају под надзором управитељице, која као стручњак руководи домаћичким течајем. Питомице обављају посао по редарству. Послови у Дому распоређени су према физичким способностима питомица.

Поред упућивања у домаћинству питомице раде и у радионици за ручне радове под надзором стручне учитељице која је додељена Друштву на рад од Министарства просвете.

Прошле године је набављен и један развој са потребним деловима и сада деца ткају на два разбоја све потребно рубље за Дом, све постељно и столно рубље, као и убруси и кухињске крпе, које по потреби и продају по умереној цени и на тај начин набавља више материјала за израду истих. Од једне врсте платна израђеног у Дому, питомице су у радионици радиле разне украсе везене као: стољњаке са сервиетама, разне врсте миљеа, разне јастучиће, све у косовским мотивима и од других ствари у том смислу, које су продаване и од тог новца купљен материјал за друге нове радове.

И прошле године одржан је домаћички течај, којим је руководила управитељица и надзорник домаћичких течајева г-ђа Пешић. Течај је дао задовољавајуће резултате. Кандидата је било 22 и све су положили испит, пред изаслаником Министарства просвете г-ђом Никољетић. Неколико питомица које су свршиле течај смештене су као помоћнице у добре породице, које су задовољне њима. Управа стално води рачуна о њима и њиховом кретању.

Све су питомице пристојно одевене.

У Дому је било смештено ове године 10 девојака са села, које су биле на курсу ткања и бојадисања предива, који су са успехом завршиле.

Управа Дома и Управа Друштва много полажу на васпитну страну питомица. Сваком погодном приликом држе им се поучна предавања, као о Рођендану Њ. В. Краља Петра II, о дану рођења Њ. В. Краљице Марије, приликом помена Блаженопочив-

шем Краљу Александру Ујединитељу, о дану Уједињења, о Материнском дану, Дану мира, Дану Црвеног крста и т.д. У пратњи управитељице Дома питомице посећују с времена на време корисна предавања на Коларчевом универзитету, као и неке поучне филмове. У националним, верским и општим манифестацијама, као: о Врбици, Спасовдану, Дану Црвеног крста, Дечјем дану, Дану мира, на бакљаци у поворци о Рођендану Њ. В. Краља Петра II, при отварању II балканског конгреса Уније за заштиту деце на Коларчевом универзитету, на предавању г-ђе Др. Марије Гајић на Коларчевом унив., на предавању председника Уније за заштиту деце г. Васе Лазаревића, на про-

Домаћинка шечај друштва „Заштитиша девојка“

лећном и јесењем сајму, на изложби Италијанских портрета кроз векове, у Војном музеју, у Зоолошки врт, и неколико пута у позориште и научне филмове и др.

У празничне дане православна деца иду у православну цркву, а католичка у своју цркву.

На здравље питомица обраћа се највећа пажња. У току ове године није било никаквих тежих оболења.

Питомице се воде на купање један пут недељно у општинско купатило, пошто у Дому нема купатила. Чистоћу и ред у Дому одржавају саме питомице јер у Дому уопште друге послуге нема. Г-ђа др. Гајић и г. прота Драгољуб Поповић, и прошле године су се заузели да наша деца иду на летовање.

Овога лета су деца била на летовању у Дворанима и Јабланици код Крушевца, што је благотворно утицало на здравље девојчица нежног организма.

Од када постоји Друштво за заштиту девојака, удомљено је преко 50 девојака. На ту сврху потрошено је знатна свота с којом би се може бити могао подићи скроман Дом, али је Управа претпоставила да помаже при стварању нових живих домова својих питомица и да их удајом обезбеди и збрине.

При удаји својих питомица Управа је поступила обазриво, проверавајући прво искреност намере дотичних људи, као и њихове породичне односе, материјални положај и пре свега добивајући од надлежних власти уверење о њиховом владању и здрављу.

Друштво за заштиту девојака основало је и један Фонд за подизање Дома.

Из тога фонда чињене су позајмице у хитним случајевима за издржавање Дома.

Умрли добротвори Друштва су у прошлој години: Блаженопочивши Патријарх Српски Варнава, Блаженопочивши Кнез Арсен Карађорђевић, поч. Љуба Лешјанин, поч. Ђурица Ђорђевић, поч. Михајло Радоњић, поч. др. Сретен Попадић, поч. Светомир Вићентијевић, поч. Михајло Пешић, поч. Наталија Јовановић; утемељачи: поч. Милева Ристић, коју уписује сестрић др. Узелац Душан, директор Народне банке.

Поред зграде за смештај питомица коју је Градско поглаварство бесплатно уступило Друштву за заштиту девојака, Друштво добија од Градског поглаварства и сталну месечну помоћ у 1250 дина. и 30 метара дрва за огрев преко зиме, на чему Управа Друштва у име питомица и своје изјављује Градском поглаварству топлу захвалност.

У прешлој години одржан је други домаћички течај, за који је Министарство пољопривреде доделило помоћ у суми од 8000 дина. да би рад течаја био успешније обављен.

Министарство трговине и индустрије доделило је за ову годину 3000 динара на име помоћи, за радионицу од чега је купљен материјал за ткање.

У току године Друштво је примило ове помоћи: Од Министарства трговине и индустрије 3000 дина.; Народна банка Краљевине Југославије 1000 дина.; Задужбина „Велимиријанум“ 1000 дина.; Народна скупштина 500 дина.; Општинска штедионица 500 дина.; Унија за заштиту деце 2000 дина.; Управа Борских рудника 3000 дина.; од г. Андреје Стремицког из Америке преко г-ђе и г. Пешића, професора 5000 дина.; од г-ђе Босе Савчићке 300 дина.; од г-ђе Мице Мијовић 100 дина.; од г-ђе Мице Ђукановић 100 дина.; од г-ђе Данице Стефановић 100 дина.; од г-ђе Егеније Милаћ 100 дина.; од г-ђе Даре Симоновић 100 дина.;

Савез набављачких задруга 100 дин.; од г-ђе Булке Јосифовић 100 дин.; од г-ђе Олге Вићентијевић 100 дин.; од Јандарске страже IX пододбара 200 дин.; од Друштва „Књегиња Зорка“ 100 дин.; од г-ђе Љубице Попадић 100 дин.; од г-ђе Персе Вукићевић 100 дин.; од г-ђе Персе Вукићевић 170 дин.; од г-ђе Даре Петровић 150 дин.; од г-ђе Катарине Бумбер 100 дин.; од г-ђице Ане Ђурићеве 70 дин.; Стовариште „Бата“ Борово 100 дин.; Књижера „Папирус“ канцеларијског и школског материјала; Књижера „Јадран“ канцеларијског и школског материјала; Књижера „Маричић и Јанковић“ канцеларијског и школског материјала; Набављачка задруга државних службеника 10 кгр. брашна и један цак кромпира; од Фабрике шећера из Ћуприје 25 кгр. шећера; Стовариште „Дугареса“ 37 метара порхета; од Н. Н. разних рестлова 50 метара; од фирме Анастас Павловић Комп. 10 мет. штофа.

ОДБОР ГОСПОЋА ЗА ЗАШТИТУ СЛЕПИХ ДЕВОЈАКА

1924 месеца јуна основан је у Београду Одбор Госпођа за заштиту слепих девојака. Питомице су биле прво смештене у манастиру Габровац код Ниша, где су боравиле до 1926 год. Тешкоће око обилажења питомица и вођења сталног надзора гониле су Одбор, да тражи могућности, да питомице дођу ближе, где би их чланице из Управе могле чешће обилазити. Тада је искрсла сретна околност, да су наследници грофа Пејачевића подарили друштву имање „Моја Воља“, 6 км. удаљено од Инђије. Одбор је примио са захвалношћу. Све зграде на имању доведене су у исправно стање и питомице су тамо преведене. На молбу Одбора г. Министар просвете поставио је г. Петра Лозјаника учитеља за управника Дома Мира, који је примио управу Дома и поред тога радио на уређењу економије, пошто је Дом имао земљу за обраду, као и лепу шуму.

Управне чланице су месечно обилазиле питомице по 2 и 3 пута, али зими због рђавог сеоског пута није се могло ићи а баш у то време питомице су понајвише побољевале а лекара нису могле увек имати, а и њихово душевно стање било је доста тешко. Све ове незгоде учиниле су, да је Управа почела озбиљно размишљати како ће питомице превести у Београд и стави их под непосредни надзор. Одбор је нашао у ул. Страхињича Бана засебну кућу, преправио је за домске потребе и крајем 1934 год. преведене су питомице у Београд. Одмах се осетила благодет тога превођења, чланице су врло често обилазиле питомице. Сваког дана питомице су имале лекара за њихове очне и друге болести. Њихово душевно стање се одмах поправило, људи племенита срца приликом својих домаћих догађаја, било радосних или тужних, доносили су прилоге у натури или новцу. Управа је приређивала са питомицама разне приредбе.

Али једна брига притискивала је Управу, поред великих трошкова за вођење Дома ове врсте, велики је терет била кирија од 2500 дин. Почело се мислити на подизање сопственог Дома, те се Управа обратила молбом Општини града Београда за земљиште. Општина београдска, која је излазила у сусрет свима друштвима и овом друштву је подарила земљиште.

Отпочело се са прикупљањем прилога за подизање Дома

разним приредбама, лутријама и др. добровољним прилозима, али у доба, кад је владала велика економска криза.

Да би се подигао Дом који би у свему одговарао прописима за смештај већег броја питомица, јер њих у нашој земљи има велики број, Управа није могла додати довољну суму, те је одустала да гради Дом, већ је радила на томе, да купи кућу, која не би била удаљена од центра Београда. Најзад се дошло до врло повољног услова; кућа на Гундулићевом венцу бр. 11 била је на продају и Друштво је њу купило. Зграда је са јаким темељима те Друштво одмах подигне спрат са пространим спаваћим собама за питомице. И ако са дугом Друштво је добило свој, и ако скромни, али сопствени Дом.

Данас у Дому има 26 питомица разног доба старости од 20—60 год. Све су оне на доживотном старању. Питомице, се у Дому осећају као да су код својих родитеља или стараоца. Питомице раде разне послове, плету џемпере, костиме, деचे ствари а од продаје добијају проценат, који оне међу на уложну књижицу, употребљују за разне личне ствари.

Међу питомицама има врло талентованих а нарочито за вокалну и инструменталну музику. Три питомице Управа школује у Музичкој школи **Станковић**, а 2 уче на цитри под управом стручног наставника.

Питомице за духовну разоноду имају радио „Филипс“, чију емисију прате са највећим задовољством. За вежбу питомице које уче инструменталну музику имају клавир. Управитељица школе чита им одабрана дела и оне саме читају књиге штампане за следе. У Дому се спроводе сви народни и верски обичаји, о **Материцама** им се деле поклони. Међу питомицама има православних, католикиња и мојсијевкиња, с тога се према њиховим обредима и прослављају велики празници.

На молбу питомице добијају одсуство те проводе код својих по 1 и 2 мес.

Управни одбор Госпођа за заштиту слепих девојака: 1) г-ђа Катинка М. Савчић, претседница; 2) г-ђица Савка Радичевићева, потпретседница; 3) г-ђа Мица Љ. Павловић, потпретседница; 4) г-ђа Вера Летић, секретар; 5) г-ђа Јелица Радосављевић, благајник; 6) Живко Ковачић; 7) г-ђица Зорка Станковић, проф. у пенз.; 8) г-ђа Милка Протић; 9) г-ђа Реа Кениг; 10) г-ђа Олга Неђић; 11) г-ђа Даринка Ристић; 12) г-ђа Лела Ковачевић; 13) г-ђа Јелисавета Савчић; 15) г-ђа Љубица Раденковић; 16) г-ђа Милена Радосављевић; 17) г-ђа Меланија Поповић; 18) г-ђа Наталија Сретеновић; 19) г-ђа Параскева Груичић; 20) г-ђица Анка Арачка; 21) г-ђа Александра Војновић, учитељица; 22) г-ђа Косара Сабовљевић; 23) г-ђа Вера Микић; 24) Мица Антула;

ОДБОР ГОСПОЂА СА НАСЕЉА КР. АЛЕКСАНДРА I.

Историјат овог друштва потиче из 1936 год. када је г-ђа Настасија Здравковић као покретач повела акцију за тражење добротвора уз потписе грађана и грађанки са предграђа насеља Краља Александра I, (а то је онај део насеља који потиче од Цветкове кафане па ка периферији), упутила молбу староцу масе почив. Весе Л. Ђукозића, нашег дожављанина из Рисна

Г-ђа Настасија Здравковић

— Бока Которска, који је живео и умро у Денверу — Колорадо С.А.Д., 18 новембра 1936 год.

У тој молби изнето је тешко стање сиротих родитеља настањених у предграђу насеља оптерећених ситном децом, а који су и муж и жена по цео дан ван куће на раду за издржавање породица, док деца у већини случајева остају без надзора па и на улици, да их сна васпитава, и да би се отргла од

рђавог дејства улице тражено је од стараоца масе покој. Васе Л. Ђуковића г.г. Петра Јовановића као сестрића и Јована Ђуковића као синовца му, да из фонда заоставштине покојног Васе подигну зграду за обданиште на овом делу насеља као Задужбину покојника, у коју би се деца сиромашних радника прикупљала, чувала и неговала а родитељима увече предавала чисте и нахрањене, када се ови враћају са рада кући.

Захваљујући хуманости и доброј души стараоца масе г.г. Јовановића и Ђуковића као и на заузимање г. Павла Хаџи-Павловића, директора Српске американске Банке у Београду, именована господа одлучила су да из фонда почив. Васе Л. Ђуковића приложе новчану помоћ за подизање обданишта, па је г. Петар Јовановић стараоц масе, приликом доласка у Београд октобра 1937 г. ради уређења и других ствари баш са заоставштином покојниковом, где је и г-ђа Настасија Здравковићка позвана депешом од стране г. директора Хаџи-Павловића, положио суму од 5000 долара (што у нашем новцу према ондашњем курсу износио 240.000 динара). Али како г-ђа Настасија Здравковић није имала основано друштво то је изјавила да се новац положи Општини београдској, пошто је и општина дужна да купи плац а са положеним новцем да подигне хигијенску зграду за сиротињску децу на овом крају.

Новац у 5000 долара положен је Општини 23 октобра 1937, а стараоц г. Петар Јовановић је издао својеручно писмено, да је сума положена на молбу г-ђе Здравковић од 18 новембра 1936 год., а на име помоћи сироте деце у предграђу насеља Краља Александра I.

На одобрење правила протекло је без мало скоро 6 месеци, а по одобрењу правила решењем господина Министра унутрашњих послова од 22 новембра 1938 год. Бр. 43410 одржана је скупштина 25 децембра 1938 године, на којој је изабрана Управа и то:

За Управни одбор: Претседница г-ђа Настасија Здравковић; I. п. претседница: г-ђа Смиља Перић; II. п. претседница Иванка Петрић; Секретар г-ца Доброслава Милетић; благајник г-ђа Хермина Спасојевић; чланице г-ђе Наталија Срећковић, Станка Остојић, Даринка Анђелковић, Лепосава Лацковић, Јелена Ђорђевић.

Надзорни одбор: Претседница г-ђа Анка Милетић; секретар г-ђа Јованка Обрадовић; чланице г-ца Косара Јовановић, г-ђа Олга Јоветић, Јованка Васић.

После конституисања Управе чињене су више пута званичне усмене и писмене претставке Поглаварству града Београда, да се друштву купи плац и да му се за приложени новац из фонда Васе Л. Ђуковића, подигне зграда за обданиште пошто је остварење такве установе осигурано већим делом приватном

иницијативом, али је то све кочено у Поглаварству града Београда, и до данас још ништа учињено није и ако положени новац лежи бескаматно две године.

Када је пак дошао нови председник г. Војин Ђуричић, учињен је један корак напред, јер је г. Ђуричић, обећао да ће купити плац и подићи зграду за обданиште, у чију реч веровати да ће је испунити. У исто време рекао је да се обавести Одбор да је сума у динара 239.009 стављена код Штедионице и заложног завода града Београда на каматни рачун, а то је дакле учињено на акт одбора Бр. 45/39 од септембра пр. г., што значи да је ова сума стајала до сада бескаматна.

Г-ђа Настасија Здравковић је својом личном иницијативом и великим трудом искрено радила и много урадила, па ипак ово друштво још нема сретстава у својој надлежности, да би предузело отварање и рад хумане установе које је неопходно потребна на овом крају насеља Краља Александра I. Надати се да ће садани председник г. Војин Ђуричић у сваком погледу изаћи у сусрет Одбору и у корист сиротињске деце у овом предграђу, да би и та деца видела и осетила благодет добрих и хуманих људи.

Од Општине тражена је и субвенција као што је имају и друга обданишта, и чим се добије приступиће се отварању обданишта.

Друштво кад буде отпочело рад у обданишту славиће Св. Тому, 6 октобра а то је слава великог добротвора почив. Васе Л. Ђуковића.

ПРОСВЕТНО-ХУМАНО УДРУЖЕЊЕ ШУМАДИНАЦА

Међу најмлађим завичајним удружењима налази се и ово удружење. У његовој су управи:

Претседник г. Коста Сретеновић, начелник Мин. просвете у пензији; потпретседници г.г. Инж. Божидар Божић, инжењер референт Г.п.Б. и Драгослав Стојановић, новинар и секретари г.г. Богољуб Б. Божић, чинов. Нар. банке; Мирослав Јеремић, чиновник Г.п.Б. и Младен Кружић, пешад. капетан I кл.; благајник г. Тихомир Јокић, рентијер; чланови управ. одбора г.г. Милош Зечевић, управник Нар. Библиотеке у пензији; Митар Константиновић, в. савет. Мин. фин. у пензији; Милан Илић, ветер. пуковник у пензији; Милан Ристић, пуковник у оставци; Милован Прокић, в. чин. Нар. банке; Тихомир Милосављевић, шеф одел. Класне лутрије; Драгољуб Миливојевић, чинов. фабрике шећера; бригад. ђенерал Петар Недељковић; Др. Михаило Молеровић, судија среског суда; Др. Тадија Пејовић, проф. Универзитета; Сава Сеничић, чин. Нар. банке; Др. Ђока Стојановић, лекар; Заменици: г.г. Драгутин Војиновић, начелник дир. држав. железница; Сава Павловић, чинов. П.г.Б.; Велимир Скерлић, чинов. Коларчеве задужбине; Миленко Месаровић, хотелијер; Божидар Ранковић, начелник Мин. пољопривреде; Љубиша Наумовић, акад. сликар; Милан Јелић, апелац, судија; Аксентије Ђоковић, чинов. суда и Радомир Тодоровић, архитекта (место пок. Радована Јеленића бив. ада. није попуњено). Надзорни одбор: Претседник г. Др. Светомир Станимировић, ветер. пуковник.

Ово друштво основано је на скупштини одржаној 12 јула 1932 год. Чланом удружења могу бити сва лица мушка и женска рођена у Шумадији, или су пореклом из Шумадије или су дуже времена живели у Шумадији. Удружење има задатак, да одржава везе са Шумадијом, да одржава везе са свима културним и хуманим друштвима и удружењима у Шумадији ради узајамног потпомагања. Поред овога, да и сопственом иницијативом изводи свој утицај за свако културно напредовање у Шумадији а првенствено у селима шумадијским, да потпомаже општинске и самоуправне власти у Шумадији у погледу остварења њихових културних и хуманих циљева; да упозна и зближује Шумадинце и њихове породице, које су настањене у Бео-

граду, а путем повремених састанака, забава, концерата, предавања, излета и т.д.; да морално и материјално потпомаже своје чланове и њихове породице, незвољна лица у Шумадији, а нарочито младеж сиромашних родитеља, који се налазе у Београду као школски, занатски или трговачки ученици; да припрема сретства за подизање друштвеног дома у Београду. У удружењу је искључена свака политика. Удружење слави празник св. Сретење 15 фебруара као успомену на први српски устанак 1904 год. као најзначајнији историски догађај, који се извршио у Шумадији. Удружење има око 500 чланова добротвора, утемељача, редовних и помагача. Скупштина доноси одлуке о величини чланског улога за сваку годину. Последњих година улог је за добротворе 500 дин., за утемељаче 300 дин., за редовне 30 дин. и помагаче 20 дин. годишње. Чланови из унутрашњости плаћају половину одређен улогом. Сретства удружења су улози чланства свих категорија, интерес од новца датог на приплод и прилози од забава, концерата, лутрија, добротворних прилога и други приходи. По правилима имовина специјалних завештања и свих фондова, које оснују поједини завештаци или само удружење може се употребити само на оно чему су намењени. Ако из ма кога разлога удружење престане и изврши ликвидацију, онда се његова имовина предаје Друштву Црвеног крста у корист пододбора Црвеног крста у Крагујевцу.

Удружење има свој опширно израђен програм рада и план по коме се постепено изводи. Највише је рађено на слању књига по свим селима у Шумадији. Одржаване су везе са свима хуманим и културним удружењима у Шумадији и материјално помагана. Управа удружења, ради упознавања појединих крајева Шумадије и одржавања веза правила је посете Шумадији више пута. Хумана удружења из Крагујевца и других мањих места шаљу редовно своје претставнике на друштвену славу и забаву. Управа удружења, поред свог великог програма рада, настоји нарочито на проучавању питања и подизању својих покретних књижица по селима, као и подизање расаднике воћака, које би се народу раздавале бесплатно. Ради овога Удружење образује клубове — пододборе у појединим местима Шумадије да би помоћу њих лакше могло изводити своје програме. Највеће сметње су немање довољно материјалних сретстава, те се стога не могу чешће одржавати корисна предавања по селима где су најпотребнија. Све се мора радити о својој личној трошци, а то је доста тешко. Удружење нема још никакво завештање ни какав фонд из кога би се могли помоћи обилније, да би могло предузети неке веће радове. Удружење је још младо и нада се да ће временом ипак постићи постављени му задатак.

ХУМАНО ДРУШТВО »ПЛЕМЕНИТА ДУША ДЕЧЈЕ НАДЕ« У БЕОГРАДУ

Хумано друштво „Племенита душа дечје наде“ у Београду, основано је 27 маја 1928 г. у Београду, искључиво са хумано-социјалним циљем, да облачи сиромашну децу-ђаке из свих овдашњих и земунских основних школа. Од његовог оснивања до закључно 31 децембра 1939 године, друштво је оденуло преко 1250 сиромашних ученика из овдашњих и земунских основних школа и за овај циљ утрошило око 370.000 динара.

Хумано друштво „Племенита душа дечје наде“ основали су чланови из свих друштвених слојева. Први претседник овога друштва био је артилериски капетан I класе, г. Душан Јанковић, после њега био је од 17-ог марта 1929 до 23 марта 1930 године, г. Милорад Лазаревић, од 23 марта 1930 до 15 фебруара 1931 године г. Драг. Ђорђевић, адвокат, а од 15 фебруара 1931 до 10 фебруара 1934 био је непрекидно претседник, г. Риста Зукић, кафеџија, сада у Смедереву, а од 10 фебруара 1934 до данас на челу овога друштва налази се г. Тома Ђ. Крамић, трговац овдашњи.

На основу првих друштвених Правила, која су усвојена на дан оснивања друштва 27 маја 1928 године, друштво је славilo своју славу „Св. Саву“. Доцнијом изменом друштвених Правила од 12 марта 1933 године, друштво је променило дан славе и узело за своју друштвену славу „Очеве“ дан на који и врши облачење деце. Ова новоизмењена друштвена Правила су и данас у важности. Њима је тачно одређен циљ и правац рада.

Извори хуманог друштва „Племенита душа дечје наде“ за спровођење друштвених циљева су: чланарина редовних чланова која износи годишње 60 динара; затим од утемељача, добротвора и великих добротвора, као и добровољних прилога и од забава. За прошлу 1939 годину друштво броји око педесет редовних чланова и изванредних број утемељача, добротвора и великих добротвора. За две-три године уназад друштво је имало главне приходе од прилога добрих и племенитих људи. Његово Величанство Краљ сваке године благоизволео је слати прилог у новцу. Затим су у току последњих неколико година знатне суме приложили друштву данашњи претседник, г. Тома

Ђ. Карамиф, трговац, Оскар Фишер, трговац, Соломон Елијас, трговац, Антоније Јовановић, трговац, Нинко Ђ. Степановић, трговац, Браћа Алмули, индустријалци и многи други пријатељи друштва и деце које ово друштво облачи.

Хумано друштво „Племенита душа дечје наде“ у Београду, неколико је пута апеловало путем штампе на добре и племените људе да итсо помогну својим прилозима на целој територији Београда, тим пре што друштво облачи децу из свих основних школа, дакле оно се није ограничило само на реон свога седишта, као остала хумана друштва ове врсте, те се оно у толико и разликује од осталих друштава. Зато је свакако у више

Друштво са обученом децом

махова похваљивано од меродавних факора и неколико вредних чланова на челу са претседником друштва г. Томом Ђ. Карамифем и одликовани. Данашња управа ниуколико неће одустати од циља који је одређен друштвеним Правилима и она ће продужити и даље спроводити овај хумано-социјални рад.

Седиште хуманог друштва „Племенита душа дечје наде“ налази се у Балканској улици бр. 48 у ресторацији кафане „Лазаревац“. Његове канцеларије отворене су преко целог дана и сваки пријатељ овога друштва може се уписати у редовно чланство са 60 динара годишње чланарине и тиме помоћи извођење хуманих циљева овога Удружења.

Интересантно је писмо једног сиромашног ђака које је упутио своје другу, чији су родитељи имућнији и који има свега и свачега у изобиљу, а који апелује и моли за помоћ с

тим да му се та помоћ пошаље преко Хуманог друштва „Племенита душа децје наде“. То писмо гласи:

„Драги бато и драга сејо,

Моја мама често ми је причала како треба ићи у школу. Ја сам данас велики и већ идем у школу, али када пада киша и снег не могу да идем јер сам бос и имам врло рђаво одело.

Знам да је драги Бог твоје тати и племенитој мами дао довољно новца, па ти је купио и ципеле и одело, па имаш и играчака. Ја сам убоги сиромаш и немам ништа, па те молим драги бато и добра сејо, да потсетите вашег тату и добру маму на моје сиромаштво. Ваше половне ципеле и одело за мене ће бити веома добро. У школи ћу бити ваш добар друг и верујем да ће вам бити веома драго када ме видите у школи и за време најхладнијих дана.

Ја ћу вам бити веома захвалан и ваше добротворство ће за све време остати у моме срцу.

Што год ми будете хтели писати или послати, упутите на адресу: Хумано друштво „Племенита душа децје наде“ Балканска ул. бр. 48, тел. 24-696 које друштво сваке године о оцима облачи сиромашну децу из свих београдских и земунских основних школа. Поздравља вас и воли ваш добри,

сиромашни друг,

Управа хуманог друштва „Племенита душа децје наде“ у Београду састављена је овако:

а) Управни одбор:

Претседник, г. Тома Ђ. Карамид, трговац; Потпретседници: Соломон Елијас, трговац, Антоније Јовановић, трговац, Нинко Ђ. Степановић, трговац; Секретари: Љубисав Јекић, службеник канцеларије Краљевих ордена, Гвоздомир М. Марић, чиновник Градског поглаварства града Београда; Благајник: Марко Коларевић, трговац; Економ: Боривоје Станковић, кафеџија; Чланови Управе: Ђока Карамид, трговац, Данило Пелосов, трговац, Богољуб Субић, трговац, Ђира Јовановић, кројач, Густо Фингер, трговац, Момчило Јовичић, чин. Управе града Београда, Мамас Дафитјан, трговац.

б) Надзорни одбор:

Претседник, г. Оскар Фишер, трговац; Чланови: г. Јован Трифуновић, адвокат, г. Андреја Коџас, трговац и г. Драги Алексић, трговац.

Сви чланови Управног и надзорног одбора неуморно врше своју поверену им дужност, свима седницама присуствују и обилно помажу и материјално ово хумано друштво.

ХУМАНО ДРУШТВО »КАРАЂОРЂЕ«

Хумано друштво „Карађорђе“ — као што је и у правилима назначено — основано је 1891 године. Подаци о оснивању и првом раду овога друштва загубљени су, нажалост, у току светскога рата, те нам је немогуће дати документован извештај о предратном времену. Нагласићемо само то: да су циљеви друштва били исти као и сад: међусобно помагање у болести и смрти. Зна се још да је друштво имало у почетку релативно мали број чланова. У оно доба, под режимом Обреновића династије, прва управа није смела дати овоме друштву име „Карађорђе“, већ је, без званично обележеног имена свога узвишеног Патрона, остало до доласка његовог великог унука, Краља Петра I. — Ослободиоца.

Засновано од стране сиромашнијег, знатлијског staleжа, сиротиње и инвалида ратних, друштво је имало и веома скромна сретства за развијање своје делатности. Ипак је прегалаштвом и истрајношћу вредних својих чланова, успевало и успело да се све више развије и постигне своје хумане циљеве. Његов рад до ратова за ослобођење и уједињење — био је сталан и у развоју. Чланова је било све више.

Првобитну заставу друштва — која се није сачувала — поклонио је друштвени легатор Хаџи-Тома. Њу је заменила друга са ликом бесмртног Војда, и кумовао јој је 1 октобра 1904 Њ. Вис. Кнез Павле. Ту заставу сачувала је друштву, у току светског рата и непријатељске најезде, наша национална радница, г-ђа Наталија Кнежевић, болничарка у душевној болници.

Друштвена имовина се повећавала и друштво је напредовало у сваком погледу, морално и материјално.

Велики светски рат донео је друштву не само обуставу рада, него је, под непријатељском окупацијом, разнесена и упропашћена сва његова имовина. Отуда је управа, која је после рата наставила друштвени рад, морала да уложи велике напоре да би своју организацију и даље повела своје циљу. Нашавши се у празној кући, где није било нигде ничега, управа је морала да се труди да набави све што је најпотребније за сређивање друштвених књига, намештаја и осталог, да би се тако рад могао наставити. И она је већ за неколико месеца успела да организује посао и пође напред. Тако је, захваљујући свести, слози-

и прегалаштву те управе, као и њених чланова, којих је из дана у дан бивало све више, друштво „Карађорђе“ опет стало на своје ноге.

Година 1920 врло је важна за друштво. Тада је Краљ Александар I. — Ујединитељ постао високи покровитељ организације, а тада је почео и Главни одбор да израђује своја правила. За ту сврху одређени су г.г. Радован Ј. Благојевић, претседник Главног одбора и Ранко Марковић, секретар. Они су правила израдили и потврдили их код надлежних власти. У тадашњу управу друштва ушли су: Претседник Управног одбора г. Радован Ј. Благојевић, п.претседник г. Јевта Никчевић, секретар г. Ранко Марковић, благајник г. Лазар Поповић; Чланови управе: г.г. Богосав Чанчаревић, Радосав Чанчаревић, Радосав Копчалић, Здравко Марошановић, Милета Михајловић и Стојан Живковић.

Надзорни одбор: претседник г. Наум Јемандијевић, п.претседник г. Раја К. Антонијевић и чланови: г.г. Чедомир Ковачевић, Лазар Поповић и Никола Марковић.

Засновано са циљем међусобног помагања у болести и смрти. Друштво је организовало помоћ чланова и чланица на тај начин: што им осигурава бесплатне лекове, лекара и болницу. Ако је члан код своје куће, онда добија 4 динара дневно, а ако лежи у болници, онда му следује 2 динара дневно на попуте. Дежурни члан управе дужан је да обилази оболеле чланове сваки дан; а ко је теже болестан, поред дежурног, обилази свакога дана и лекар, који редовно обавештава Управу о стању болесника.

Остале дужности редовних чланова према друштву ове су: Треба да сваки плаћа чланарину, која износи месечно 13 дин., како је то и правилима прописано. Важно је да, приликом смрти кога од чланова, друштво одмах притиче породици умрлога у помет прилогом од 2000 динара, без икаквих одбитака. У случају да умрли члан нема никога, њега сахрањује Управа друштва. Друштвени певачки хор дужан је да, при сахрани, опева умрлог члана, и то сваког без разлике, као што је дужан да пева на друштвеној слави, перестосима, државним свечаностима и осталим националним манифестацијама.

Поред својих редовних чланова и чланица, друштво има и свесје легаторе, добротворе, утемељаче и помажуће чланове, који једанпут за свагда полажу свој улог. Ти имућнији чланови и добротвори ове установе одиста су много помогли и много задужили друштво. Њима Главни одбор увек изјављује преко дневне штампе своју велику захвалност и даје им друштвене дипломе. Њима и овсм приликом изјављује јавно најдубљу захвалност.

Од свог оснивања па до данас друштво је имало 982 умрла члана, а за време светскога рата погинуло је 205 чланова. Дру-

штвених чланица померло је и нестало за време рата 195. Њиховим породицама исплаћена је посмртнина.

Умрлим члановима и добротворима, као и оним члановима који падоше у ратовима за ослобођење и уједињење, друштво приређује сваке године парастос, о трошку Главног одбора.

Највећи и најтежи губитак друштва „Крађорђе“ био је — велики губитак државе и нације, трагична смрт Краља Александра I. Ујединитеља, друштвеног Великог Покровитеља.

На дан 9 новембра 1934 Управа Главног Одбора отишла је на Оплепац да се поклати сени Витешког Краља Александра, Ујединитеља. Уз помен који је одржао на гробу неумрлог Покровитеља, председник Главног одбора г. Радован Благојевић, одржао је овај говор:

Витешки Краљу!

Друштво које носи име бесмртног Вожда Србије, „Крађорђе“, долази да се поклати сени Његовог бесмртног праунука. Идеју свога прадеде пронео Си под увенчаном заставом својих предака и своје победоносне војске. Створио си велику државу, већу него Душан Силни, ослободио Си и ујединио оне који су од Косова чекали свога вођу на путевима славе. Довршио си дело ратно и пошао да га крунишеш делом мира... Али те баш на томе путу среташе непријатељи Твоје славе, помогнути изродима наше крви. Просута је твоја племенита, Краљевска крв, нестало је твоје ведре и јуначке појаве између нас, али је остала међу нама Твоја душа, да нас још јаче окупи око твоје заставе.

Велики наш јуначе!

Узалуд потајно ликују твоје убице! узалуд се надају да ће њихов злочин убити и твоје велико дело! Народ који је с Твојим Великим Оцем и Тобом осветио и Косово, прошао кроз највеће и ми ћемо Те вечно славити — прослављени војнике, веродостојни да са Твојим Сином Краљем Петром II, догради твој велики план!

Витешки заштитниче наш!

Ми не верујемо, и неможемо да верујемо да си нестао између нас! Сви они, који витешким делима писаху историју нашег народа — живе и даље у своме делу. Твоје је дело највеће и ми ћемо те вечно славити — прослављени војнике, велики краљу и мучениче! Клањајући се Твојој великој сени и љубећи Твој свети гроб, ми се кроз сузе жалости за Тобом молимо Богу за срећу Твог наследника, нашег милог Краља, Петра II, за срећу твога светог Дома и за величину твоје земље за коју си живео и умро!...

ХУМАНО ДРУШТВО »СИРОЧЕ«

Неколико сталних посетилаца кафане „Чешка Круна“, у циљу сдевања деце сиромашних становника, основали су 1927 године ово хумано друштво. Оснивачи овог, напредног друштва су људи разних друштвених редова и веома различитог занимања. Крај у коме је друштво основано и у коме већ пуних тринаест година благотворно дела, познат је по своме сиромаштву.

Г. Душан Јурмовић

Околина Карађорђевог парка насеља Јатаган-мала и тамошње трошне бараче у којима је свет станао пре би личило на какве изанђале, често употребљаване старе позоришне кулисе, него на насеље у коме свет станује. Има много просторија у којима сиротиња са децом живи, које су праве земунице. На оној падини, која вапије за лепим вилама и парковима, расуте су биле мале и неугледне страћаре у којима царује беда, немаштина, невоља и болест.

Општина београдска, додуше порушила је већ добар део тих учерица, ради улепшавања Престонице, али још увек их има. И тој сиротињи потребна је помоћ оних, који су у стању само ако хоће, да утру сузе многих бедних и невољних.

Све ово навело је осниваче на помисао да тој беди, колико-толико поможу. Због тога је ово друштво и основано. Одмах по оснивању друштву се показала дужност да приступи решавању једног тешког проблема; оно је морало да уложи много труда и напора да се огромном броју сиротињске деце из околине Карађорђевог парка помогне. Под управом и вођством претседника г. Душана Јурмовића, молера, чијом је ини-

Управа хуманог друштва „Сироче“ са оденутом децом

цијативом друштво и основано, постигнути су одлични резултати. Вођено чврстом руком човека, пуног саосећања за сиромаштао и беду, човека који није жалио ни времена ни труда па ни материјалних жртава, да би друштво што више користио. „Сироче“ је успешно развијало акцију, а резултат била је радост многих бедних и невољних.

Друштво „Сироче“ слави Очеве. Тога дана, сваке године, друштво одева сиромашну децу. Затим сва деца, лепо одевена и обувена присуствују свечаном обреду резања славског колача. Овој свечаности присуствују и многи родитељи одевене деце, а исто тако и породице чланова друштва. Слава, ма да скромна, увек је весела; она је дан праве дечје радости и задовољства у овоме крају.

Пред светле празнике Христовог рођења, многа деца овога предграђа наше Престонице, потсећају се племенитим делом друштва на Онога, који је највише волео децу, потсећају се на највећег заштитника невољних. Тада и она се осећају срећна, јер и о њима неко води рачуна, и о њима се неко стара.

Мушка деца добијају: топле зимске капуте, одела, капе и ципеле а женска још и топло рубље.

Приликом одевања Управа друштва се слика са оденутом децом. То је један од видних резултата „Сирочета“ у току године. Од оснивања до данас друштво је оденуло преко 500 мушке и женске деце.

Рад друштва помажу и неколико привредника. Фирма „Узор“ и „Ранковић и Дачић“ сваке године одене по једно дете о своје трошку. Г. Аврам Казес сваке године даје друштву обилан прилог у разноврсној роби, а Народна банка већ неколико година даје свој прилог од 500 динара.

Главни извори друштвених сретстава, поред прилога, чине приходи са забава, које друштво у току године приређује.

То је најмање што се могло рећи о овом малом, али врло активном друштву, чији је рад прожет милосрђем, хуманошћу и саосећањем са малим и slabим. Рад овога друштва заслужује пуну пажњу и потпору оних, који могу да одвајају и да помажу несрећну и сиромашну децу, која нису крива за своје битисање и невољу.

Утемељачи друштва су: Љуба Таушановић, Радмила Сеничић, Михаило Протић, Драгомир Ивановић и Стојанка М. Симић, а добротвори: Милеса Б. Продановић, Боривоје Митровић и Аврам Казес.

Оснивачи овог друштва су: Душан Јурмовић молерски мајстор, Љуб. Таушановић мајор у пензији, Стеван Ковач, грађевинер, Максим Решић, кафеџија, Драг. Јокановић, бравар, Јован Јурмовић, молерски мајстор, Момир Митровић, трг., Милан Станковић, музикент наредник, Цане Ковач, Митар Кнежевић, гл. благајник Општине београдске, Петар Митровић, рачуноиспитач.

Од оснивања до данас, на челу управе били су: Душан Јурмовић, Божидар Недељковић-Рочкоман, Алимпије Сеничић, п. пуковник у пензији и сада опет Душан Јурмовић.

Садашњу управу, која са много успеха води ово хумано друштво, сачињавају членови:

Претседник Душан Јурмовић, потпретседник г-ђа Бранка Марковић, секретар Спасоје Спасојевић, благајник Давид Пардо. Чланови Управе: Радоје Барбић, Обрад Ћертић, Властимир Дробњак, Петар Митровић, Јован Јурмовић, Добра Адамовић и г-ђа Олга Л. Томовић.

ОПШТЕ ХУМАНО СЛУЖИТЕЉСКО УДРУЖЕЊЕ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Основано је 1909 године. Удружење се проширило и на остале присаједињене делове Краљевине. Оно је чисто хумана и социјална институција за помагање, морално и материјално подизање чланова и породице сиротиње бедних и невољних, помагање осталих хуманих, социјалних, националних, просветних, и добротворних установа. Чланови удружења могу бити служитељи јавни приватни оба пола али само држављани Краљевине Југославије, који не болују од заразних или других неизлечивих болести.

Циљ је удружења : 1) да подигне дом који ће бити уточиште невољних чланова, и у који ће се сместити канцеларије, зборница, књижница, читаоница и амбуланта Удружења, као и, остарели, изнемогли, невољни чланови и сирочад умрлих чланова, о којима нема нико да се стара;

2) Да заступа и представља интересе својих чланова кад то буде потребно и да стално ради на њиховом побољшању моралном и материјалном унапређењу.

3) Да чини интервенције код надлежних власти кад су у питању оправдани интереси удружења као целине или његових чланова појединача.

4) Да помаже чланове у случају болести, смрти и порођајима у законитом браку.

5) Да својим члановима који без своје кривице остану без службе налази службу и запослење.

6) Да путем заједничких састанака и предавања буди и негује код чланова и омладине свест о заједничким интересима, дружељубљу једнакости и равноправности.

7) Да створи уређену читоницу снабдевену одабраним поучним књигама и часописима где ће чланови и омладина водити слободно време и црпити опште знање и образовање.

8) Да код чланова и омладине буди дух штедње и скромне ношње као и избегавање непотребног и штетног луксуза.

9) Да се стара да сви чланови савесно и поштено врше поверену им дужност у служби.

10) Да води надзор о сирочадима умрлих чланова да им дају правну, моралну и материјалну помоћ.

11) Да сваке године приређује и даје помен — парастос својим умрлим, ванредним и редовним члановима.

12) Да по могућству приређује концерте и предавања и кад нађе за сходно приреди забаву у корист касе за помагање предвиђених циљева.

Сретства за постизавање циља су: 1) Уписнина и редовни месечни улог редовних чланова; 2) Завештања и улози ванредних чланова; 3) приходи од забава, концерата, предавања и т.д.; 4) приходи од наплаћених казни од чланова и органа удружења; 5) приходи од камате на готовину; 6) Добровољни прилози добрих људи и установа.

Органи Удружења су: 1) Скупштина; 2) Управни одбор; 3) надзорни одбор; 4) службено особље.

Редовна годишња скупштина састаје се сваке године у месецу априлу, а ванредне по потреби скупштине решавају све друштвене проблеме и доносе одлуке по дневном реду. Управни и надзорни одбор бира редовна или ванредна скупштина јавним гласањем. Управни и надзорни одбор управљају и рукују друштвеном имовином по правилима и одлукама скупштине почасно без награде.

На скупштине имају право сви редовни пунолетни чланови мушки и женски који су навршили 6 месеци чланства и платили улог за месец у ком се скупштина сазива. Ванредни чланови могу присуствовати скупштини и говорити а немају право да гласају.

Рад и постизање циља удружења

Удружење својим радом постигло је све горе поменуто што је друштвеним правилима поставило себи у дужност.

Купило је плац у улици Орловића Павла бр. 21 и на истом подигао потребне просторије за испуњавање предвиђених циљева; отворило је по прописима закона и одобрењу Министра социјалне политике и народног здравља друштвену амбуланту у којој поред бесплатног лечења чланова даје бесплатну лекарску помоћ и сиротињи бедним и невољним а у хитним и несретним случајевима сваком, без обзира на имућно стање.

Давање помоћи

Удружење даје својим редовним члановима у случају болести бесплатно лекара и лекове а у случају смрти сахрану од 1500 динара и пратњу, порођаје у законитом браку поред лекара и потребних лекова и 200 динара помоћ у готову у случајевима беспослице помоћ у готову и натури. Поред помагања чланова, удружење помаже радом и прилозима и остале културно, хумане, социјалне, просветне и националне установе.

Даје помоћи сиротињи, бедним и невољним у готову и у на-тури, оделу, обући, храни и т. д.

Седиште Удружења је Централна у Београду у Друштвеном дому Орловића Павла улица бр. 21. А повереништва Удружења оснивају се свуда по унутрашњости Краљевине. Функцију повереништва прописује централна управа на основу члана 62 друштвених правила у местима седишта бановина оснивају се банска повереништва а банска повереништва оснивају своја месна повереништва по местима дотичне бановине где се укаже потреба. Банска повереништва су под непосредном контролом централне Управе и њихова месна повереништва су под контролом банског повереништва. Повереништва дају за централну касу од сваког члана по 1 динар месечно улога и при упису 10 динара за чланску књигу, правила и правилник а ресто улога и других прихода дају на приплод и чување филијалима Хипотекарне банке и врше исплате издатке предвиђене друштвеним правилима и правилницима о давању помоћи, а остатак намењен је за подизање домова дотичних повереништва.

Трајање Удружења

Трајање је удружења неограничено а престаје и ликвидира кад број чланова спадне испод 30 чланова који непосредно цео улог плаћају централи а повереништва престају кад број чланова спадне испод 15 чланова.

Оснивачи Удружења

1) Миленко Стокић, служ.; 2) Ђорђе Живковић, служ.; 3) Милован Богосављевић; 4) Драгутин Лукић; 5) Љубисав Глигоријевић; 6) Ђорђе Чечарић; 7) Димитрије Чавић; 8) Аранђел Марковић; 9) Никола Карановић; 10) Живорад Ђорђевић; 11) Тодор Јовановић; 12) Милош Писаревић; 13) Сретен Видић; 14) Милан Радивојевић; 15) Јевта Никачевић; 16) Милентије Живковић

Ванредни чланови

Ванредни су чланови Удружења:

1) Велики добротвори; 2) Завештаоци; 3) Утемељачи; 4) Добротвори; 5) Помажући; 6) Почасни.

Велики добротвор постаје оно лице које приложи Удружењу од 2 хиљаде па навише, у готову или некој вредности; завештаоц од 1 хиљаду па навише у готову или некој вредности; Утемељач од 5 стотина па навише у готову или некој вредности; Добротвор од 2 стотине па навише у готову или некој вредности; Помажући од 50 динара па навише у готову или некој вредности; почасни је оно лице које учини ма какву корисну услугу удружењу, зато буде изабран за почасног члана Удружења.

Ванредни чланови уписују се у нарочито зато одређену књигу која се пажљиво чува а њихове фотографије истичу се на видним местима у сали друштвеног дома. Ванредним члановима у случају смрти удружење корпоративно учествује на пратњи са венцем, у исто време уводи се у читуљу умрлих и сваке године даје им се помен, парастос по верским обредима. У друштвеном дому, на парастосу присуствују сви чланови Удружења и породице умрлих ако на позив управе дођу на парастос о чему се увек на време обавесте писменим путем.

Велики су добротвори:

1) Блаженопочивши Краљ Александар I Ујединитељ; 2) Блаженопочивши Патријарх Српски Варнава; 3) Почивши Милић Симеуновић, потпуковник; 4) Г-ђа Јела и г. Влада Митић, трговац; 5) Господин Милан Ђурић, пензионер; 6) Господин Јован Јанковић, трговац.

Поред великих добротвора Удружење има 16 чланова завештаоца; 18 чланова утемељача; 76 чланова добротвора; 5 чланова помажућих; 16 чланова почасних.

Поред означених великих добротвора у ванредним члановима има г.г. министра, генерала, лекара, трговца, индустријалца, занатлије, виших чиновника, инжењера, адвоката и осталих професија разних звања и положаја.

Удружење слави друштвену славу свету Петку Параскеву.

Досадањи претседници Удружења: 1) Претседник Никола Карановић; 2) Живота Бранковић; 3) Рајко Каралић; 4) Здравко Вуловић; 5) Љубисав Јекић; 6) Радомир Вујанац; 7) Станоје Гојковић; 8) Милан Ковачић; 9) Милорад Стевановић; 10) Милован Ђурић.

Садања Управа у 1939 години: Претседник Удружења Миодраг Миловановић. Чланови: Станоје Гојковић, Крста Мрваљевић, Радомир Милошевић, Дамњан Цвијић, Смиља Војиновић, Боривоје Јанић, Божин Милићевић, Светозар Михаиловић.

Надзорни одбор: Претседник: Милан Ковачић; Чланови: Милован Ђурић, Мијаило Живковић, Спасоје Кузмић, Августин Призренац, Сима Петровић.

Покровитељ Удружења је г. др. Нинко Перић, опуномоћени министар у пензији.

ХУМАНО ДРУШТВО „КИЋА“

Врло добро познато у Београду хумано друштво „Кића“, еминентно је друштво особља Државне штампарије. Оно је основано идејом и еланом свих оних чланова који су у својим срцима гајили нежне осећаје за напуштене и невољне. Ти и такви људи, без обзира на пол и старост, а још мање на класну

Г. Јован С. Дешић

разлику, састали су се и основали хумано друштво „Кића“, као успомену на име једног свог великог друга и пријатеља.

Треба напоменути да је хумано друштво „Кића“ основано у спомен на свог умрлогa друга поч. Витомира Гавриловића-„Кићу“ који је умро 2 јула 1933 године.

Једног дана, месеца септембра 1933 год., састали су се сви ти људи и основали хумано друштво „Кића“. И иницијативу

за оснивање и за даљи рад имао је у рукама популарни, али сада поч. Властимир Будимировић бив. управник Државне штампарије. Циљ друштва био је исто тако хуман и једноставан, као што је била и идеја о његовом оснивању: да издаје новчану помоћ у случају смрти редовних чланова и да њихове породице, ако би се у беди нашле и затребале ма чију заштиту, могу у првом реду рачунати на „Кићу“. Сем тога, при оснивању, као један од главних циљева био је, да исто друштво ради на томе, да сваке године одене што већи број сиромашне деце својих умрлих чланова, али исто тако и децу својих незапослених чланова.

Досадањи рад управе овог хуманог друштва, које издваја

Чланови управе са обученом децом

своје симпатије нарочито у томе што је основано само на успомену свога преминулог друга, био је необично плодан: до данас друштво је издало на име посмртне помоћи својих чланова 57.000 динара, поред тога што је материјално помагало своје чланове у случајевима болести, а сем тога до сада је оденуло 78 сиротне деце својих чланова. Свакако, циљ је да и даље ради на унапред постављеном хуманом циљу: да новчано помаже своје чланове у случају болести и смрти и да сваке године одева сирочад преминулих штампараца, што то и чини сваке године о својој слави, која је уједно и слава Државне штампарије, „Св. Ђирило и Методије“.

Мало је друштава у Београду које има тако рекордан број редовних чланова: оно данас броји преко четири стотине. И друштво нема ни са какве стране друге помоћи, већ се издр-

жава искључиво од чланарине и добровољних прилога штампараца и њихових пријатеља.

Досадањи рад овог скромног, али ипак необично агилног и, без сваке сумње корисног хуманог друштва, према до сада датим резултатима, похвалан је.

Садања Управа састављена је овако: претседник г. Јован С. Дешић, помоћник управника Државне штампарије, потпретседник г. Мирко Мрксоњић, шеф одељења, секретар г. Вукашин Раслапчевић фактор, благајник г. Душан Наумовић пом. фактора. Чланови управе: г.г. Боривоје Кандић, Душан Томашевић, Славко Боргучин, Новак Жиропађа, Милојко Ивановић, Милош Вучићевић и Петканић Миодраг.

Надзорни одбор: претседник г. Константин Петковић, шеф одељења, потпретседник г. Милан Илкић, секретар г. Влада Чађевић. Чланови: г.г. Душан Благојевић и Гаврило Стојиљковић.

Садањи управник Државне штампарије г. Момчило Милошевић, почасни је претседник хуманог друштва „Кића“.

ДЕЧЈЕ ОБДАНИШТЕ »СВ. НИКОЛА« У БЕОГРАДУ

Иницијативом људи добра срца и хуманих осећаја, још пре десетак година, на једном од веома насељеном крају Београда, али крају на коме већином станује средњи сталеж и сиромашан свет, на Душановцу, основано је хумано друштво Дечје обданиште „Св. Никола“, које се сада налази у улици Војводе Глигора бр. 105.

Датум оснивања овог друштва, који је много значајно и значи за многобројну сироту децу, био је 21 децембра 1930 год. Тога дана, у дому Друштва за васпитање и заштиту деце, у Гарашаниновој ул. бр. 34, одржана је прва, оснивачка скупштина ових хуманих људи. После кратких реферата иницијатора, решено је да се оснује хумано друштво, под горњим именом.

И истога дана одређен је био и циљ Друштва, који се углавном састоји из следећег: да у овоме обданишту храни, васпитава и чува преко целог дана сву сиромашну децу стару од 4—7 година, и то у времену од 6 часова ујутру, па до 4 после подне, и то само за децу из тога краја, са Душановца, чији су родитељи радници, преко целог дана на послу, да зараде свој насушни хлеб, а нису у могућности да се за то време посвете својој деци.

Сем постављеног циља друштва, а пошто је за прву претседницу била изабрана агилна г-ђа Љубица Др. К. Константиновића, решено је било да се за патрона обданишта узме Летњи Св. Никола, коју славу Друштво и сада слави.

Успех агилних чланова овог хуманог друштва најбоље се може видети из до сад показаних резултата: од 1930 па до 1939 год. кроз ово обданиште прошло је око 142.600 деце. У зиму 1936 год. садања управа оденула је 40 деце зимским капутчићима, ципелама и чарапама, 1937 год. исто тако је оденула вуненим џемперима, чарапама и ципелама.

Али агилни чланови овог друштва не мисле да остану само на томе: њихов је главни циљ сада да подигну свој дечји дом. Зато су молбом тражили од Београдске општине плац, на коме би подигли Дом и то нешто од уштеђевине, а нешто од прилога социјалних установа и добрих људи и они се надају да ће од Општине добити плац.

За сада, друштво се издржава од субвенције Општине бео-

градске која даје 4000 дин. месечно, од помоћи Министарства социјалне политике и народног здравља, од чланарине, прилога, приредаба и т.д.

На скупштини друштва, одржаној 7 јуна 1936 год. изабрана је следећа управа, која све до данас ради са великим успехом: претседница управног одбора г-ђа Зорка С. Марић, п.претседница Милица Ж. Петровић, секретар вредна г-ђа Милица Н. Ђркић, учитељица, благајница Јованка Д. Ђорђевић, чланице управе: г-ђе Јела М. Милутиновић, Олга Шмахер и г-ца Савка Јовановић. У Надзорном одбору су: претседница г-ђа Дара М. Стевчић, секретар Мирослава Н. Вајда и Марија Буњак. Саветодавни одбор: г.г. Душан Ђорђевић, управитељ основне школе и Михаило Вукичевић, капетан у пензији.

ХУМАНО ДРУШТВО „ГОЛИХ“

Друштво је основано 3 септембра 1926 године. Оснивачи су радници и ситне занатлије сиромашног престоничког предграђа „Црвени крст“. Становници краја који, као и сва остала великоварошка предграђа, обилују бедом и децом.

Циљ друштва је одевање деце целог краја, као и околине. До сада је Друштво оденуло око петстотина малишана и девојчица.

Издржава се од улога и помоћи самих чланова, који могу служити као пример другима, јер су показали да, иако су „голи“ телом, нису „голи“ духом. Поседују оним ради чега

многе нације данас пропадају, а то је морал!

Из тог морала код те сиротиње рађа се хуманост; та ар-лина које је данас тако мало у свету. И ти људи свесни су, да један сиромас не може избити на површину живота, без по-моћи својих ближњих.

О својој слави св. Тројици, Друштво добија, као дар из Канцеларије Његовог Величанства Краља, суму у износу од пет-стотина динара. А то је још један доказ више о смислу хума-ности нашега Суверена.

Друштво броји двадесет редовних чланова. Управу сачи-њавају: г.г. претседник, Илија Милошевић; секретар: Момчило Јерковић; благајник, Јосиф Стеванов; Чланови Управе: г.г. Миле Вучковић, Василије Михајловић, Савета Милошевић, Славко Је-лача и Драги Марић. Ето, та управа заслужује пуно поштовање и признање које јој припада за њен рад на хуманом пољу. Мали су то људи, али чине велика и добра дела својим ближ-њима. Треба да видите радошћу обливена лица тих малих не-виних бића, према којима је судбина тако груба била.

Та деца постаће једног дана људи, ако преброде све пре-преке до којих ће доћи, јер живот је, као огањ од дрвета чини пепео, а од гвозђа челик".

ХУМАНО ДРУШТВО „ДОБРО СРЦЕ“

Хумано друштво „Добро срце“ под покровитељством Њ. Краљ. Вис. Томислава основано 11 фебруара 1928 год. под првим председништвом господина Цветка Савића, кочничара Дир. трамв. и освет. и члановима управе г.г. Илије Арежине, Илије Петровића, Илије Јеремића, Вукашина Драгичевића, Веље Крстића, Ивана Вуковића, Драгомира Ђуровића, Томе Спасића, Цветка Савића, Тозе Миљковића, Милосава Помића, Матеје Крашевића.

По бирању нове управе изабрана је за претседника госп. Матеја Крашевић од 1931 год. па све до данас налази се на том положају.

Ово друштво имало је за задатак да окупи око себе наше драге малишане који су остали без коре хлеба и одеће, деца која су нашој милој отаџбини потребна за будућност и напре-дак нашег народа. Друштво ово потиче од самих трамвајаца, кочничара и кондуктера Дир. трамваја и осветлења, који су и поред својих малих надница и ако оптерећени породицама ипак осећају да има још беднијих од њих, одвајали су од уста плаћајући чланарину, како би друштво сваке године о својој слави на дан 6 септембра оденуло што већи број малишана који жељно очекује од овог друштва помоћ. Ово друштво под

претседништвом Матејом Крашевићем техничког надконтролора Дир. трамв. и освет. и секретарством Јованом Јовановићем, кочничара Дир. трамв. и осветлења и њиховим сарадницима оденуло је о својој слави у 1928 год. 2 детета, у 1929 7 детета, 1930 10 детета у 1931 31 дете, у 1932 46 детета, 1933 73 детета, у 1934 86 детета, у 1935 102 детета, у 1936 112 детета, у 1930 10 детета, у 1931 31 дете, у 1932 46 детета, 1933 73 де-ло 128 детета, у 1938 25 детета, у 1939 16 детета.

Поред тога друштво је приредило изложбу слика трамвајских несрећа у Ратничком дому која је трајала петнајест дана како би се грађанство сачувало од учесталих несрећа. Приход

Управа друштва „Добро срце“ са обученом децом

са изложбе употребљен је за питомице с којима се друштво „Добро срце“ стара.

У 1934 години друштво од 60 чланова на челу са претседником господином Матејом Крашевићем ишло је на Опленца где је положило венац и воштаницу од 10 кгр. на гроб нашег Блаженопочившег Краља Александра I. Уједнитеља.

Друштво „Добро срце“ је даровало 6000 дин. за летовалиште наше сироте и незбринуте деце, 6000 динара прилога разним хуманим друштвима приликом разних свечаности, динара 10.000 сиротињи.

У 1937 години о прослави десетогодишњице друштво је даровало дипломама добротворе у знак захвалности од управе сиромашних малишана.

ПОСТАНАК И РАД ЈЕВРЕЈСКОГ ЖЕНСКОГ ДРУШТВА 1874-1939

Јеврејско женско друштво, најстарије у предратној Србији, основано је 1874 године. Основало га је неколико жена доброг срца које нису хтеле да живе само за себе, већ које су осетиле потребу да ублаже туђи јад. Међу овима биле су пок. Тони Азриел, Естер Пинто и Сара Алкалај. Њихов рад сводио се на посете породиљама, болесницима и у давању помоћи удавама. И све то у највећој скромности и тишини.

Доцније, под претседништвом пок. Солчи Були, око 1880 године први пут се помишља на децу, и о Ханука празнику сиромашна деца обдарују се топлим зимским оделима, обућом и преобуком. Ово традиционално обдаривање одржало се и још данас. Са развијањем културе осећају се и веће потребе. Хумани рад Јеврејског женског друштва проширује се на културно-социјални и просветни. Оснива се 1919 године Радничка школа са правом јавности. Многе девојке завршиле су ову школу и доцније нашле себи ухлебље. Због великих издатака који су се ташко подмиривали, школа се после десетогодишњег рада затвара и предаје у државне руке.

После рата преовлађује нов дух. Погледи на живот се мењају. Дете постаје култ, њему се обраћа нарочита пажња. Говори се да деци треба много сунца, ваздуха, море. Купује се зграда у Прчњу (Бока Которска) на самом мору и претвара у опоравилиште са 80 постеља.

Међутим, са напретком културе развија се и смисао за рационалну помоћ. Увидело се да није довољно, ако се деци повремено да топло одело, и ако деца проведу месец дана на чистом ваздуху. Та помоћ деци морала је да буде потпунија, морало се више пружити и у здравственом и у моралном погледу.

Јавља се идеја о стварању обданишта. И почело се о томе да говори, припрема, ради, док најзад, после више година није дошло до оживотворења ове идеје. Јеврејско женско друштво посветило је сада сву своју пажњу деци и чини велике напоре да што боље изведе своју замисао. Јер, много је боље и лакше упутити дете већ из најранијег детињства на прави пут, него доцније бринути се како ће се учињене грешке исправити.

Ево, тако је дошло до обданишта и до лепог дома.

Не треба говорити овде о труду и о утрошеним напорима да се до овога дође. Интензиван рад од шест и по деценија створио је ово. Али, на труд човек не мисли, кад види већ све готово, он мора само да осети задовољство што се до овога дошло.

Зидање Дома Јеврејског женског друштва

Пошто се 1937 године добило земљиште од Јеврејске сефардске вероисповедне општине, приступило се одмах припремама за зидање. По савету стручњака, изабран је план г.г. арх. Манојловића и Азриела, а зидање је поверено г. инж. Самуилу Заксу. Камен темељац ударен је 7 септембра 1937 године, а новембра 1938 године зграда је била готова. Главну бригу око зидања имале су претседница г-ђа Јелена Демајо и потпретседница г-ђа Софија Алмули.

Морамо нарочито да истакнемо и добровољан рад г. инж. Марсела Нахмана, осведоченог пријатеља Јеврејског женског друштва, који је за цело време зидања обилазио зграду и старао се о свему, као и помагао својим стручним саветима.

Освећење дома је извршено 27 новембра 1938 године. Свечаност је обављена у присуству изасланице Њ. В. Краљице Марије, изасланика Министарства Социјалне политике и народног здравља, Врховног рабина г. др. Исака Алкалаја, претставника Градског поглаварства, претседника обију Јеврејских вероисповедних општина, Претседнице Југословенске уније за заштиту деце, претседнице Народне женске заједнице и претставника многих хуманих, културних и патриотских престоничких друштава.

Обред освећења извршио је Врховни рабин г. др. Исак Алкалај и том приликом одржао и врло леп говор о раду Јеврејског женског друштва, као и претсед. г-ђа Јелена де Мајо.

После говора г. др. Алкалаја следовали су још и сви: претседника Јеврејске сефардске вероисповедне општине г. дра Д. Албале, претседнице Народне женске заједнице г-ђе М. Трифковић, претседнице кола српских сестара г-ђе Персе Продановић, претставнице друштва Кнегиње Љубице г-ђице Савке Радичевић, претседнице Јеврејског женског друштва „Добротвор“ г-ђе Елизе Фелдман, претседнице Дома старца и старица Мојсијеваца г-ђе Рашеле Демајо и других.

Свечаност освећења Дома Јеврејског женског друштва била је на достојној висини, и може се рећи да је могла послужити на част не само београдским Јеврејима, већ и свима југословенским. Одзив и пажња са највишег места, власти, друштава, грађана, био је такав, да су сви Јевреји морали да осете понос.

Дневна штампа пропратила је у својим листовима на видном месту ову свечаност и донела слике.

Међу многобројним честиткама које су стигле нарочито треба истакнути депешу Краљевског намесника г. дра Раденка Санковића.

Да би се сачувала успомена на тај дан, била је изложена књига у коју су се гости уписивали.

Свечаност је свршена скромним ручком, коме су присуствовали, поред управе: Врховни рабин г. др. Исак Алкалај, три најстарије бивше чланице управе, г-ђе Нети Леоновић, Сарина Алкалај и Рифка Азриел.

Тако је овај толико прижељкивани и очекивани дан прошао и забележио датум у аналима Јеврејског женског друштва, а може се слободно рећи, и у историји београдских Јевреја.

Обданиште

Одмах за свечаношћу освећења дома отпочео је упис деце. Обданиште је отпочело да ради 5 децембра 1938 године. Са овим почео је да тече и нормалан живот у Дому.

Сада има уписаних 81, од којих женских 46, а мушких 35. Школу похађају редовно око 60.

По занимању родитеља бројеви се овако крећу: трговаца 15, занатлија 17, радника 21, помоћника 4, трг. путника 4, чиновника 6, незапослених радника 14.

Број деце у пролеће и јесен је највећи, док зими, за време епидемије знатно се смањи.

Деца добију четири obroка дневно. Ако се узме просечан број 60, колико их обично има, то значи 240 obroка дневно, или 7200 obroка месечно.

Просторије у којима се деца баве, простране су и хигијенске. Две велике учионице, соба за одмарање, трпезарија, све је то видно и са много ваздуха. Лети су деца у дворишту, а понекад одлазе у шетњу и на Калемегдан.

На деци се види велика промена откако долазе у обданиште. Добила су свежу, здраву боју, добила су у тежини и постала су много уљуднија. Бука која је сада, сасвим је различита од оне у прво време.

На телесну чистоћу обраћа се велика пажња. Деца преко дана често перу руке, а два пута недељно се купају. О здрављу брину се лекари и то без икакве награде. Деца се сваког дана прегледају, и у случају потребе пружа им се помоћ, шаљу кући или у болницу.

Диспанзер при обданишту који је уредила Ложа Бене Берит, а који носи име пок. дра Соломона Алкалаја, потпуно служи сврси којој је намењен. Поред најлепшег уређаја, солукс

лампе, ваге и других ствари, налази се и уређена картотека. О диспанзеру се брину вредне лекарке и сестра нудиља.

Прошлог лета су деца провела, као и сваке године у опораваилишту Кармел, у Прчњу (Бока Которска. Укупно их је било 79).

Групу су пратиле, као увек, две дежурне чланице управе, лекар, учитељица, сестра нудиља и потребно особље.

За месец дана боравака, свако је дете добило просечно 2—2½ кг. у тежини. Храна је, као и у обданишту, здрава, обилна и састоји се из пет дневних obroка.

Остали хумани рад

Поред рада који је посвећен деци, Јеврејско женско друштво мора и да ради и да испуњава извесне дужности према невољнима, дужности које су скоро постале традиционалне.

Овде на првом месту долази исхрана сиротиње у зимским месецима, а затим помоћи у ванредним, хитним случајевима. Коликогод да се жели да се рад ограничи само на децу, не може се избећи и оваква помоћ.

Рад с другим друштвима

Јеврејско женско друштво одржава везу са свима женским престониичким друштвима, а и другим.

Учлањено је у Народној женској заједници, члан је Југословенске уније за заштиту деце као и женске помоћне секције Фидак. Приликом прошлогодишњег конгреса Уније за заштиту деце балканских земаља у Београду, узело је учешћа на изложби и за цело време трајање конгреса пратило рад овог. Такође учествовало је са својим обдаништем у децјој поворци коју приређује Југословенска унија за заштиту деце о децјим данима у мају. Ове јесени примило је 100 пари децјег рубља на израду такође за Југословенску унију за заштиту деце.

Сарађује редовно при скупљењу прилога на улици са Црвеним крстом, Колом српских сестара, Југословенском унијом за заштиту деце, Удружењем домаћица и матера и Фидаком. Поред тога даје и месечну помоћ Кураторијуму хуманих друштава при антитуберкулозном диспанзеру.

Учествује у свима културним и патриотским манифестацијама са другим друштвима. О Петровдану прошле године, секретар г-ца Л. Меворах је са почасном претседницом Женске помоћне секције Фидак г-ђом Д. Агатоновић била на Кајмакчалану, поклонила се сенима палих ратника и уписала у спомен-књигу. Прошле године приликом ходочашћа француских ратника на Добро Поље, г-ца Меворах их је пратила кроз Јужну Србију као делегат Фидака.

Са јеврејским друштвима је у тесној вези. Ове јесени је са осталим јеврејским женским друштвима у Београду организовала разне течајеве да би помогло и оспособило оне жене које не познају никакав занат, нити имају стручну спрему.

Приредбе

Од приредаба су најважније мобе. Оне су најуносније, јер немају никаквих расхода, или боље речено, не сноси их Управа. Домаћице су чланице Управе, а поред њих бирају се и почасне из редова редовних чланица. Приређују се сваког трећег понедеоника у зимским месецима, а обично су попраћене каквим малим предавањем или музичком тачком.

Забаве и матинеа уопште се више не приређују, с обзиром на опште прилике.

О празнику Хануке одржава се традиционално обдаривање деце топлим оделом и обућом. Ово се увек спаја са верском свечаношћу палења свећице. Прошле године оденуо је 60 деце.

Пуримска дечија претстава је догађај који сва деца нестрпљиво очекују. Богати програм који изводе само деца, лутрија, пецање згодитака, све то претставља велику радост за малишане. Ова приредба је такође постала традиционална, а везана је за празник Пурим.

САДАШЊИ УПРАВНИ И НАДЗОРНИ ОДБОР

Управни одбор Јеврејског женског друштва: претседница: г-ђа Јелена С. де Мајо; потпретседница: г-ђа Софија Алмули; секретар: г-ђица Лела А. Меворах; благајница: г-ђа Јованка Ј. Фархи; чланице: г-ђе Јелена д-ра И. Алкалаја, Мери Фархи, Сара Ш. Коен, Матилда Барух, Серафима Алкалај, Ана Медина, Фани Коен, Олга Маргулис, Була Анаф, Матилда Леви, Матилда Габај, Лоти де Леон, Рустика Мандил, Мици Азриел, Агата Алацем, Ирена Леви, Рената Ефрајим, Солчи Мацлијах, Сарила Арон, Лујза Алтарац.

Надзорни одбор г-ђе: Фрида Меламед, Стела Туви, Сарина Тајтацк.

ХУМАНО ДРУШТВО »ДОБРА ВОЉА« У ЗЕМУНУ

Хумано друштво „Добра воља“ основано је пре десет година, од једне групице људи добра срца, са циљем, да се приложима и чланарином људи племенита срца ублажи јад и беда, код сиромашне школске деце.

Оснивачи овог друштва били су г.г. Кулунџић Јосип, који је био и први претседник друштва, Јовановић Паја, Бенко Стеван,

Хумано друштво „Добра воља“

Петровић Димитрије, пок. Орлић Дане, Опашић Ива, пок. Петровић Сава, Ковачевић Милан, Чмелик Густав, Самлаић Емануел, Завазал Шећеслав, Стефановић Драгутин, Маринковић Јован, пок. Ђурчић Манојло и Стакић Милан.

Агилним и неуморним радом оснивача и новопридошлих чланова, друштво се из дана у дан бројно повећавало и до сада леп успех показало, а што је уједно и доказ, да има још доста људи, са осећајем за ближњег свог.

Досадашњим радом, Друштво убрисало је много горких суза на сиромашним очима и верујемо, да је жеља свих племенитих чланова, да се са овим племенитим радом настави. Шта више верујемо, да постоји жеља, да се делатност и успех Друштва повећа, на радост наше младе узданице, којој је преко потребна и ова најмања помоћ.

Потребна је помоћ, да би јој се здравље очувало и уједно омогућило похађање основне школе, где ће се снабдети основним знањем, са којим ће после лако моћи, да се спреми и оспособи, за вредног и корисног члана друштва.

Да би циљ Друштва био још виднији и јасније обележен, узет је за друштвеног патрона „Св. Наум“ заштитник сироте деце.

Сваке године, на дан друштвене славе 14 децембра уз скромну свечаност, обуку се одређена сиромашна деца, која се после тога враћају раздрагана, весела и задовољна својим кућама. Ову им је радост и задовољство пружио удружених пар динара.

Друштво је за десет година постигло овај леп успех:

1	године	1928	оденуло је	14	деце
2	"	1929	" "	32	"
3	"	1930	" "	50	"
4	"	1931	" "	50	"
5	"	1932	" "	56	"
6	"	1933	" "	54	"
7	"	1934	" "	84	"
8	"	1935	" "	92	"
9	"	1936	" "	104	"
10	"	1937	" "	120	"
11	"	1938	" "	110	"
12	"	1939	" "	110	"

Поред овога, је Друштво у виду прилога дало Хуманом друштву „Милосрђе“ у Земуну 1000 дин. и Подмлатку црвеног крста у Земуну 600 динара.

Затим је од трагичне смрти нашег љубљеног владара Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља одлучено, да се сваке године у знак сећања одене по двоје сиромашне школске деце, а који су најбољи ђаци. Ово је сваке године чинијено и чиниће се све док Друштво постоји. Том приликом наш непрежаљени Владар, уписан је и за добротвора друштва.

Племенит рад друштва потврђен је и потпомогнут приличним бројем добротвора.

Поред Блаженопочившег Њ. В. Краља Александра I, добротвори су г.г. Дукић Живојин, Мозер Бруно, пок. Петровић

Сава, Петровић Љубица, пок. Јовановић Живко, Николић Бранко, Димитријевић Марко, Вукојичић Живојин, Фабер Абрахам, Коларић Максим, Илић Никола, Стојановић Мика и Поповић Ђока.

Приликом прославе десетогодишњице, била је ова управа: Камазин Оскар претседник, Петровић Димитрије потпретседник, Златовић Петар секретар, Јанковић Бошко благајник, чланови Управе: Стакић Милан, Самлаић Емануел, Димитријевић Марко, Тајбл Франьо, Милаков Душан, Ајзенлефел Леополд,

Управа друштва „Добра воља“

Белановић Милан, Гајић Слободан, Дурст Људевит и Језеркић Милан, надзорни одбор: Илић Никола претседник, Карлеуша Душан и Завазал Већеслав чланови.

Утемељачи: Петровић Пера, Петровић Зора, Алексић Благоје, Бихали Феликс, Камазин Оскар, Јовановић уд. Вида.

Чланови садашње управе: Претседник Језеркић Милан, потпретседник Завазал Већеслав, секретар Златовић Петар, благајник Јанковић Бошко, чланови управе: Белановић Милан, Илић Никола, Димитријевић Милан, Петровић Пера, Ајзенлефел Леополд, Јакселев Љуба, Клајн Александар, Наумов Славко и Божић Марко.

Надзорни одбор: претседник Камазин Оскар, чланови: Карлеуша Душан и Петровић Димитрије.

РЕЧНА ПЛОВИДБА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДИРЕКЦИЈА: БЕОГРАД, ЗАГРЕБАЧКА БР. 7 и 9

Адреса за телеграме: у земљи „РЕЧНА ПЛОВИДБА“,
у иностранству „ДЕРЕПЕ“.

Својим удобним и брзим путничким бродовима одржава сталан путнички саобраћај у границама Краљевине Југославије са пристајањем у свима успутним станицама по утврђеном реду пловидбе, а сем тога одржава једанпут недељно инострани експресни путнички саобраћај на линији Беч—Београд—Лом.

На свима путничким бродовима: постоје врло добро уређене ресторације са повољним условима исхране:

Доручак	Ручак	Вечера
Мени I: 8 дин.	20 дин.	15 дин.
Мени II: 4 дин.	15 дин.	12 дин.

Удобне кабине и носеље за спавање: засебне луксузне и обичне уз скромне цене.

РЕЧНА ПЛОВИДБА одржава редован теретни саобраћај денчане и шлепарске товари робе са свих и за све станице на Дунаву од Регенсбурга до Сутине, затим на Тиси, Сави и осталим пловним рекама и каналима дунавског слива. Превоз робе врши уз врло повољне транспортне услове сигурно и брзо.

Обавештења се могу добити код Дирекције и код свих агенција дуж пловних река и канала како у Краљевини Југославији тако и у иностранству.

РЕЧНА ПЛОВИДБА КРАЉЕВ. ЈУГОСЛАВИЈЕ

ИМА:

17 путничких бродова са 6330 К. С., 49 реморкера са 21105 К. С., 6 моторна брода са 3230 К. С. са 2574 тоне носивости.

369 шлепова са 243.325 тоне носивости, 40 танкова са 30619 тоне носивости.

Хипотекарна Банка Трговачког фонда

Основана 1901

Београд, Буре Јакшића 8

Телефон 26518

Жиро рачун код Народне банке - Чековни рачун код Пошт. Штед. 51064

Текући рачун код Државне Хипотекарне банке

СТАЊЕ НА ДАН 31 XII 1939 ГОД.

Капитал	Дин. 138,464.764,39	Займови	Дин. 170,303.874,09
Фондови	" 12,486.048,05	Непокретности	" 44,988.630,16
Улози наштедњу	" 39,383.601,75	Харт. Банч. Фонда	" 8,612.399,30

ГЛАВНИ ПОСЛОВИ:

Врши свакодневно уште урговаца и трговачког помоћног особља у чланство Трговачког фонда, ради пензиониса осигурања. Прима улоге на штедњу под најповољнијим условима. Ломбардује државне и државом гарантоване хартије од вредности. — Даје зајмове на нешкретна имања са нитабулацијом на 1 место: у Београду, Земуну, Панчеву, Нишу, Куманову, Скопљу, Јагоднин, Лесковцу, Крушевцу, Врању, Шапцу, Баљеву, Крагујевцу, Чачку, Ужиту, Смедереву, Пожаревцу, Зајечару и Пироту.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР

МОДЕРНИХ ШТОФОВА

ЗА

ДАМЕ и ГОСПОДУ

приспео је стоваришту

Анастас Павловић

Београд, Кнез Михајлова 2, Краља Петра 33

Загреб, Прашка 4

Цене најповољније

Београдска Општинска Штедионица

у својој згради у Бранковој
ул. бр. 2 са својим филијалама

у Београду

Кр. Александра 97

у Земуну

Кр. Александра бр. 8

**Прима улоге на штедињу, повољно их ука-
маћује и исплаћује на захтев улагача издаје
улагачима своје „Уложнице“ са
интересом 5%**

за све обавезе Штедионице
гарантује Општина града Бе-
ограда неограничено и неопс-
живо својом чистом имовином
ОД

Д и н. 2,939.715.000.-

**Резервни и гарантни фондови
Штедионице износе**

Д и н. 46,079.944,99

Готовина Штедионице

31 децембра	1939 год.	Дин.	22,674.774,79
31 јануара	1940 год.	"	34,477.312,83
29 Фебруара	1940 год.	"	44,083.893,50
26 марта	1940 год.	"	61,498.995,35

Укупан пласман

Дин. 142,920.338.—

**Штедионица је самостална, јавна, пушкарно
осигурана новчана установа**

**Штедионицом управља самостални
управни Одбор**

ДРЖАВНА КЛАСНА ЛУТРИЈА

Пошто је лутријски план протеклог 39 кола са својим интересантним изменама наишао на велико одобравање код купаца срећака, јер су све срећке узете од стране овлашћених продаваца и њихових потпродаваца све до последње располате, то је Државна класна лутрија тај исти план оставила у важности и са наступајуће 40 коло срећака.

Срећке I класе 40 кола готове су и пуштене у продају 12 марта о. т. у 100.000 целих срећака са извлачењима и то:

- I класа 12 априла 1940 год.
- II „ 10 маја 1940 год.
- III „ 11 јуна 1940 год.
- IV „ 11 јула 1940 год.
- V „ од 9 августа до закључно 7 септембра 1940 год.

Цена срећкама за сваку класу следећа је: једна цела Дин. 200.— једна половина Дин. 100.— и једна четвртина Дин. 50.—.

Укупна вредност у 40 колу износи

Дин. 65,000.000.—

У свих пет класа има 7 премија и то: од Дин. 2,000.000.—; 1,000.000.—; 3 по 500.000.— и 2 по 300.000.—.

Поред ових премија има следећих већих добитака: 7 по 500.000.—; 16 по 100.000.—; 17 по 80.000.—; 17 по 60.000.—; 19 по 50.000.—; 17 по 40.000.—; као и велики број других већих добитака.

У најсрећнијем случају могућим спајањем премија и добитака у V класи може се добити на једној целој срећки

Дин. 3,200.000.—

За исплату добитака јамни Држава Краљевине Југославије.

Срећке се могу добити код овлашћених продаваца и њихових потпродаваца, којих има скоро у свима већим местима.

Ближа упутства са лутријским планом и општим правилима добијају се на захтев бесплатно код свих овлашћених продаваца срећака.

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

(ПРЕЂЕ УПРАВА ФОНДОВА)

ОСНОВАНА 1862 ГОД.

**БАНКОМ УПРАВЉА НЕЗАВИСАН УПРАВНИ
ОДБОР**

ЦЕНТРАЛА У БЕОГРАДУ

Главни филијали:

**Загреб, Љубљана, Сплит, Сарајево, Цетиње, Нови Сад, Скопље,
Ниш, Бања Лука и Земун**

Филијали:

Крагујевац и Петровград

Агенције:

Ваљево, Чачак, Панчево, Битољ и Пријепоље

ГЛАВНИ ПОСЛОВИ БАНЧИНИ

Ручује свим државним и јавним фондовима: пупилним, депозитним и црквеним капиталима; манастирским, општинским и задужбинским новцем итд.

Емићује обвезнице и заложнице

Прима улоге на штедњу

Одобрава зајмове на непокретности, а општинама и самоуправним телима на прирез и приход,

Есконћује менице новчаних завода

Ломбардује хартије од вредности, акције Народне банке и Привилеговане аграрне банке и благајничке записе Министарства финансија. Есконћује наредне купоне са својих заложница доларске емисије (Селигман), које су нострификоване у Краљевини.

ЗА СВЕ БАНЧИНЕ ОБАВЕЗЕ ЈАМЧИ ДРЖАВА

ЗА СВА ОБАВЕШТЕЊА ОБРАТИТИ СЕ НА АДРЕСУ:

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА, БЕОГРАД

или њеним филијалама.

4000
200.000

САРАДНИКА
ИЗРАДУЈЕ НЕДЕЉНО

ПАРИ
ДОБРЕ И ЈЕФТИНЕ ОБУЋЕ

600
ПРОДАВНИЦА

ИЗРАДУЈЕМО ПРНОРАЗРЕДНЕ
ГУМЕ ЗА АУТОМОБИЛЕ, МОТО-
ЦИКЛЕ И БИЦИКЛЕ, У НАШОЈ
УРЕЂЕНИМ РАДИСНАМА У
НАШОЈ ТВОРНИЦИ У БОРОВУ.

ЈУГОСЛ. ТВОРНИЦЕ ГУМЕ И ОБУЋЕ ДДЛ БОРОВО

Болта